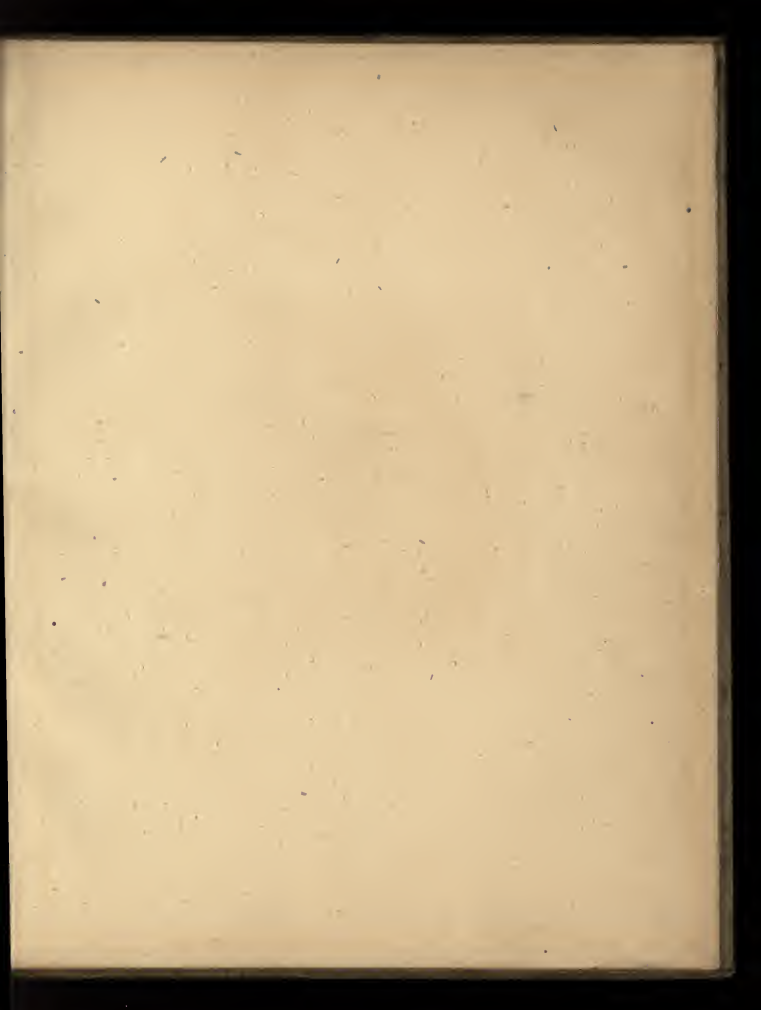
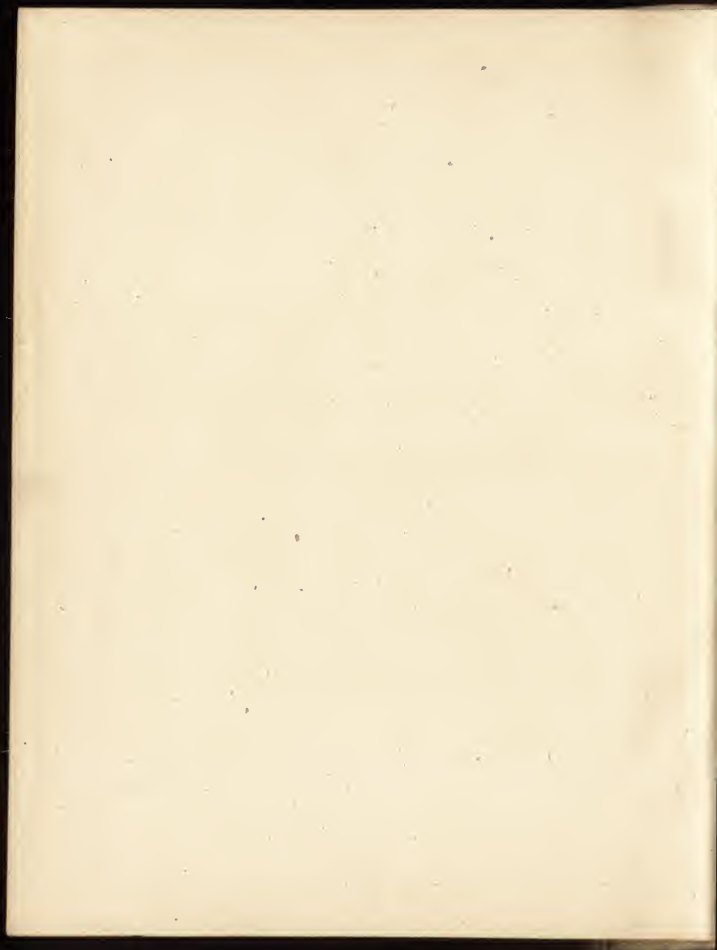

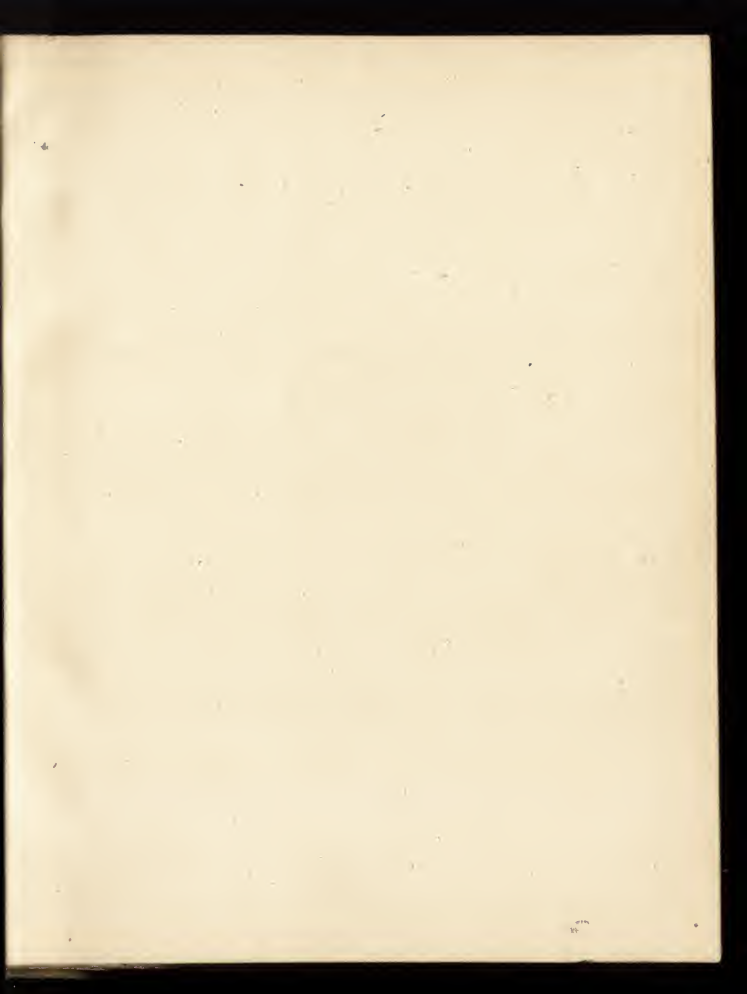
coll compl CW

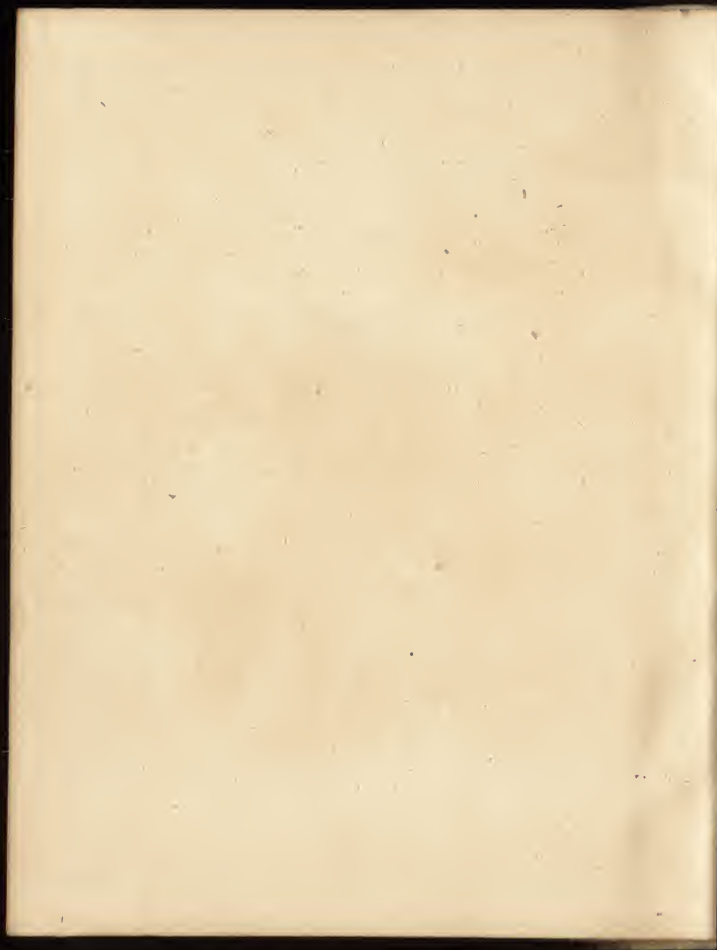
101

Klare en Waarachtige

BESCHRYVING

Van de leste Beroerten en Afval der Portugezen in

BRASIL;

Daar in d'oorfprong dezer zwarigheden en oorlogē klarelyk vertoont worden.

In de Franfche taal befchreeven door PIERRE MOREAU van Parrey in Charollois, die zelf in dat Land geweest / en d'oorzaken dezer beroerten naaukeurighlyk onderzocht / en getrouwelighlyk befchreeven heeft.

Met de Reisbefchryving van de zelve Schryver naar Brasil, en de vreemdigheden, die hem daar in ontmoet zijn.

Door J. H. GLAZEMAKER vertaalt.

AMSTERDAM,

Door Jan Hendrikfz. en Jan Rieuwertfz. Boekverkopers, 1652.

VOORREEDEN.

Ndien men 't waar bevind dat de Werrelt niet dan een Stat is, en dat al de menschen d'inwoonders daar af zijn, en indien 't, naar de redenen van Seneca, schandelijk is niets te weten, dan alleenlijk met behulp van de Boeken, zo moet nootzakelijk de nieusgierigheid, van zich zo veel, als men kan, tot de kennis van onz Vaderlant te begeben, en 't geen, 't welk prijffelijk of lasterlijk by

d'andere volken is, zelf te gaan leren en onderzoeken, gerechtigt en heerlijk zijn. Maar dewijl dit niets anders, dan door reizen, geschieden kan, zo moest de geen, die dit niet beminde, een vyant van de treffelijke dingen zijn, vermits dit, door d'erarentheit in de zeden der volken, ons geleert maakt, en ontellijke voorbeelden, en verscheide voorvallen vertoont, daar gehele Staten, huisgezinnen en besondere lieden te voorschijn worden gebracht, uit het welk wy van de zaken der andere menschen kunnen oordeelen: in voegen dat het alleenlijk aan ons hapert, om ons, op hun kosten, wijzer en beter bedacht te maken. Deze zoete hartstocht van te zien vleidde mijn geeft zodanig, dat hy de banden, die anderen aan hun Lant binden, brak, om my te verplichten tot die te volgen. Hollant, een bequame plaats voor de genen, die genegen zijn om zich naar verre gewesten te begeben, uit oorzaak van hun gewone vaarten naar al de delen van de Werrelt, was de plaats, die ik verkoos, om mijn zinnelijkheid te voldoen, daar ik een weinig kennis van hun Taal kreeg, terwijl ik my drie jaren lang in de wapenen oeffende. Ondertusschen quam tijding uit Brasil, dat de Portugezen een snood verraat tegen de voortgeplante Gemeente der algemene Staten van de Vereenigde Nederlanden hadden bedreven; dat men, tegen 't Vredeverdrach, tusschen hen gemaakt, de Hollanders vermoort, en de plaatsen en Vestingen,

die zy daar bezaten , verrascht en ingenomen had. Het volk, hier over in beroerte geraakt , sprak niets anders , dan van zo groot een verraat te wreken. Men vergaderde hier toe in alle Steden een groot getal van Krijgslieden , en maakte alle nootwendige toerusting , om een machtige Vloot in Zee te brengen , en naar Brasil te zenden. Ik , grote begeerte betuigende , om meê in deze Vloot te zijn , wierd door middel van enige lieden van hoge verdienste , die my zonderling eerden , den Raat van Staat , die tot de bestiering van dat Lant verkozen was , voorgedragen , van dewelk een my tot zijn Geheimschrijver meênam. Ik begaf my met hem te Scheep , doch op voorwaarde , dat hy my zou laten vertrekken als 't my beliefdde ; 't welk hy getrouwelijk aan my gehouden heeft. Ik heb daar twee jaren geweeft ; behalven noch zes maanden op de heenreis , en drie maanden op de weêromreis. Ik , zo veel warringen , verwoefingen , elenden , moorden en verdelgingen der Hollanders en Portugezen tegen malkander , zo ter Zee , als te Lant , ziende , besteedde al mijn vlijt in 't onderzoeken van d'oorfprong en 't begin van zo veel rampen , en in 't aanmerken van 't geen , 't welk ik bequaam geacht heb , om aan 't gemeen tot kennis van deze tegenwoordige Beschrijving te dienen , die ik , aangaande deze beroerten van Brasil , voorneem in 't licht te brengen. Zeker , men heeft niet alleenlijk de Vrede daar nooit konnen bevestigen , maar men mag ook daar af zeggen , dat het daar meê gaat , gelijk met zekere plaatsfen op 't Lant , die men niet wel versterken en vastmaken kan ; niet door gebrek van de konst , zeggen de Boumeesters , maar om hun quade gelegenheit. Schoon deze aanbiddelijke Dochter des Hemels , en getrouwe Beschermster van 't geluk en de voorspoet der menschen , in dit schoon en vruchtbaar gewest geen vaste woning heeft konnen vinden , zo gebeurt dit echter niet uit onkunde van hoe kostelijk en gewichtig zy is om in een eeuwige voorspoet te doen leven , maar eer door enige geheime en boze gesteltenis van de Lucht , die men daar inâdemt , en die , van boze geesten besmet , d'aart en

natuur van haar Inwoonders bederft. Want dit rijke deel van Amerika, dat by zich de gerustheit behoort te doen heerschen, schijnt alleenlijk tot moorden en roven geschikt, 't welk zy daar altijd heeft zien plegen, zo wel door haar ingeborenen, als door de genen, die onz Europa voor haar voortgebracht heeft, die, gelijk men zeggen zou, niet in haar schoot getrokken worden, dan om dat met hun bloet te besmetten. De Boeken der gener, die 't ander deel des Werrelts naar de Zuidpool ontdekt hebben, onderwijzen ons genoeg hoedanig Brasil, en in welke streek des Werrelts het gelegen is; met hoedanig een woede de Brasilianen, Topinambous, en Tapoyers, die de volken van dit Lant zijn, eertijts tegen malkander oorlogden, en de verwonnenen verslonden; hoe de Portugezen, deze elendigen onder hun heerschappy brengende, door schrikkelijke bloetstortingen vermaart zijn geworden; hoe ook de Franschen, met bloedige strijden zich meester van een deel van 't Lant gemaakt hebbende, van de Portugezen, met verlies van 't leven, daar uit wierden gedreven; hoe de Portugezen daar na weêr door de Castilianen geschopt wierden, daar een groot getal van de hunnen door 't staal sneuvelden, toen de Koning van Spanjen het Koninkrijk van Portugal aan zijn heerschappy hechtte. D'algemene Staten der Vereenigde Nederlanden brachten sedert ook hun wapenen derwaarts, en veroverden 't beste deel daar af, in 't welk de roveryen en verwoestingen, die d'oorlog verzellen, niet gespaart wierden. In deze leste tijden, in de welken de Portugezen zich weêr in hun eerste vryheit gestelt hebben, namen d'ouden van dit geslacht der Portugezen wraak van de Castilianen, die hen overheerden, en zonden hen naar d'andere Werrelt. Eindelijk zijn deze zelve Portugezen, zo wel d'Onderzaten van Don Jan de vierde, Koning van Portugal, als d'anderen, die d'algemene Staten voor Opperheren kenden, en onder hun bescherming leefden, na dat zy de Vrede met deze Hollanders van Brasil gemaakt hadden, tegen hen opgestaan, en hebben, na veel moorden en dootslagen, aan de Hollanders gepleegt, een grote streek

V O O R R E E D E N .

Lants, en byna al de plaatfen vermeestert , en de Landen , daar af zy de Vestingen niet konden winnen , verwoest en verdelgt : in voegen dat de Hollanders , hoe groot een tegenstant en poging zy gedaan hebben , altijd op 't Lant in 't onderspit zijn geweest. Maar zy hebben veel grote voordelen op Zee , daar zy veel dapperder en behendiger zijn dan hun vyanden , die zy zeer qualijk handelen , als zy in hun handen komen. Ik neem dan voor in 't bezonder van deze leste oorlogen en beroerten , van hun oorzaken , en van hun droeve uitgangen te schrijven , met zo groot een oprechtheid , als ik uit het geen heb konnen krijgen, 't welk ik gezien heb , dat ik heb horen verzekeren , door ervarentheit heb bespeurt , en uit de geheugfschriften verstaan , als ook uit het Onderwijs , 't welk ik in de Boeken van de West-Indische Compagnie gelezen heb : Redenen , naar mijn oordeel , aanneemelijk genoeg , om mijn Beschrijving te bevestigen.

De Lezer gelief t'aanmerken dat de mijlen , in dit werk genoemd , Fransche mijlen zijn , van de welken de vijf drie van d'onzen uitmaken.

Beschrijving van

't R E C I F.

DEZE plaats mag de sterkste van Brasil, en een der sterksten van de Werrelt genoemd worden. De Lantvoochden, Bestierders, en de hoge Overigheden van de Westindische Compagnie, in de naam van d'algemene Staten, houden daar ook hun woning en hun voorraad. Daar landen ook al de Schepen, als in een plaats, daar de koop-handel bloeit. Zy legt op acht graden aan gene zijde van de Middellinie, op d'Oever van de grote Zee, die aan d'Oostzijde van haar legt. Aan de Westzijde is het vaste Lant; aan de Noortzijde de Stat Olinda, Goyanne, Paryba en Riogrande, en d'Oever naar de Middellinie; aan de Zuidzijde de Kaap Sint Augustijn, en de Kust van Rio Sanct Francisco naar de Baay de todos los Santos. Deze Vesting heeft noch veel andere Vestingen, die daar aan vast zijn. De gelegenheit daar af is wonderlijk, en kan niet beter verkozen worden. Om dit wel in de gedachten te begrijpen, moet men gedenken dat geheel Brasil, van 't een tot aan 't ander einde, 't welk enige hondert mijlen lang is, met een grote, lange en platte Klip bezoomt is, tien of twintig treden in Zee breed, en omtrent een musketscheut van de strant af, en een spies hoog. Men bespeurt deze Klip als de Zee afgelopen is, en anders niet, om dat zy geheel daar af bedekt is. Deze Klip, die zich langs de gehele Kust van Brasil uitstrekt, zou een ondergang der Schepen verstreken, zo zy niet op verscheide plaatsen afgebroken was, en openingen had, die tot een deurtocht aan de Schepen verstreken, om daar in en uitte komen. 't Recif is niet recht tegen over een van deze openingen en deurtochten gebout, maar omtrent vijfhondert treden daar voorby, aan een der Oevers van deze deurtocht, hondert treden breed, en naar de Zuidzijde op de Klip zelve. Daar is een stene Burgt, geheel ront, hondert treden in haar om-

gang, daar de Zee van alle zijden aanspoelt, met twintig grote gegote stukken, en met een gewone bezetting van vijftig mannen versterkt. De Schepen, die aankomen, moeten zich ook wel wachten dat zy niet te na hier aan raken. Zy ankeren ook niet nader daar aan, dan op een halve mijl, en komen daar na in Boten aan, met de brieven, die zy naar 't Recif brengen. Daar na zend men enigen naar deze Schepen, om hen te bezichtigen, eer men d'ingang in de Haven aan hen toestaat. Beneden aan de Berg, op de welk de Stat Olinda gesticht is, aan d'Oever van de Zee, neemt een Eilant, of eer naturelijke Dijk, zijn begin. Hy is omtrent tweehondert treden breed, en een mijl lang naar de Zuidzijde, tusschen 't vaste Lant en deze grote en brede Klip, door middel van 't Zeewater, dat zich, aan deze en gene zijde aan de voet van de Berg deelt, en een kleine deurvaart maakt, daar men onbeschroomdelyk deur mag gaan als de Zee laag is. 't Water, 't welk tusschen d'Oever van 't Lant, en de Dijk is, word de zoute Rivier genoemd, om dat de zoete Rivier een mijl dieper in 't Lant is, en deze, die tusschen de zelve Dijk, en de grote Klip is, word de Haven van 't Recif genoemd. Op de punt, uitterste of ander einde van deze Dijk is 't Recif gebout, dat in omtrent duizent huizen bestaat. Het heeft geen tegenweër en Vesten aan deze of aan gene zijde van de Haven, of van de zoute Rivier, dan van drie Bolwerken met steen bekleed, en daar op twee Beukeryen, yder van drie gegote stukken. D'een op d'aankoomst van de Stat Olinda langs de Dijk: 't een gebied over de zoute Rivier, en 't ander over de Haven. Duizent treden verder op de Dijk is ook een vaste stene vesting, die tot een Gasthuis gebruikt word, daar echter altijd een Vaandel op de wacht is, en daar drie Beukeryen van vier stukken geschuts zijn, die over de Dijk, de Haven,

Beschrijving van 't Recif.

Haven, en de zoute Rivier gebieden. Verder van daar is noch een grote en kleine Schans, beide vierkant, met dubbele werken, diepe grachten, volk, voorraat van Oorlog, en lijftocht wel verzorgt, en een scheut weegs van malkander. De Hollanders hadden aan de voet van de Berg noch een andere Konduit opgeworpen, die door een van de hunnen aan de Portugezen verkocht en geleverd wierd, gelijk men in 't gevolg van deze beschrijving kan zien. De Portugezen in tegendeel hebben, om zich tegen de Hollanders te beschutten, op deze zelve Dijk, op een bequame ruimte tusschen beide, twee andere Schanssen gemaakt. De zoute Rivier verdeelt zich op de punt van 't Recif, en een deel vloeit in de Haven, en 't ander maakt een snijding in 't Lant, en omhelt daar af omtrent anderhalf mijl in d'omloop, langwerpig ront, en daar af het een Eiland van de naaste zijde maakt, 't welk zijn uitzicht naar 't Recif heeft, en daar zo na aan komt, dat 'er niets anders, dan de deurtocht, tusschen legt, over de welk men een houtte brug gemaakt heeft. Op de kant van 't Eiland is een andere Stat geficht, eertijts van de Portugezen Anthonivas, en tegenwoordig van de Hollanders Mauritsstat genoemd, met aarde wallen, en alderhande werken, en dubbele grachten verzorgt, en zo wel, als 't Recif, met huizen bebout, met drie wapenplaatfen verzien, veel schoonder, grooter en ruimer dan op 't Recif, en daar men altijd duizent mannen in bezetting houd. Een weinig herwaarts, dicht ter zijde daar aan, is een andere Schans van vijf Bolwerken, 't Klooster genoemd, om dat daar eertijts een vergadering van Minderbroeders was: en noch een weinig verder op d'Oever is het treffelijk huis, 't welk Graaf Jan Maurits van Nassou heeft doen timmeren, in 't welk men een wachtplaats gemaakt heeft, om dat, en ook de toegangen, te bewaren; om dat men daar ter zijde, en deur de zoute Rivier zou kunnen deurwaden, als de Zee laeg is. Dit Klooster, en 't huis van Graaf Maurits van Nassou zijn van Mauritsstat door een gracht afgeschei-

den, daar men deze zoute Rivier in de Haven doet komen, over de welk een walbrug is.

Daar is in d'overtochten noch een kleine Vesting, als een driehoek, recht in 't midden tusschen 't vaste Lant, Mauritsstat en 't Recif, daar gewoonlijk twintig mannen in bezetting zijn, met kleine uideggers, om de Portugezen, zo zy op 't water quamen, 't ontdekken, en bescheit hier af aan de Schanssen te brengen. Aan gene zijde van Mauritsstat, in 't zelve Eiland, zijn nu noch twee Schanssen, d'een van vijf, en d'ander van vier hoeken, omtrent een scheut van een grof geschut van malkander, met voorraat van lijftocht en Oorlog verzien, en met vaste werken, wallen en bezettingen verzorgt. Noch een half mijl verder, en een viendeel mijls van de brug, die 't Eiland van 't vaste Lant afscheid, is noch een andere Schans, met zes punten, d'Affogaden genoemd, daar vier Vaandelen in bezetting zijn. Noch een half mijl aan gene zijde van deze Vesting, op d'Oever van de Zee, en drievierendeel van een mijl van 't Recif in 't vaste Lant, een musketscheut van de Klip, legt noch een andere schans, Barrette genoemd, vierhoekig, met goede grachten en andere werken wel verzorgt, die over de toegangen van de Zee, en van 't Lant, naar de zijde van de Kaap Sint Augustijn, gebied, om achtung op 't Recif te hebben. De Lezer kan hier uit dan bespeuren dat de Hollanders, hoe grote omzichtigheit zy betoont hebben, om 't Recif onwinbaar te maken, echter verzuimelijk zijn geweest om, behalven de twaalf bovengenoemde Vestingen, noch een dertiende te maken, tegen over 't Recif, op d'Oever van de zoute Rivier, om altijd vertrek in 't vaste Lant, en zoet water tot hun gebruik te hebben. Want zy hebben geen versch water, op 't Recif, noch op de Dijk, noch ook in 't Eiland, daar zy niet anders, dan brak water, vinden. Men deé in tijd van Vrede het zoet water deur grachten van de Stat Olanda in 't Recif komen; maar deze grachten zijn heden verwoest. De Portugezen hebben ter plaats, daar 't de Hollanders behoorden gedaan te hebben, een Schans gemaakt, uit de welke zy 't Recif overhoop schieten.

W A A R A C H T I G V E R H A A L

Van de Beroerten en Oorlogen, in 't Lant van

B R A S I L,

Tusschen de Hollanders en Portugezen, sedert het
Jaar 1644, tot in 't Jaar 1648, boozgeballen.

Het eerste Hoofddeel.

Kort verhaal van d'eerste koomst der Hollanders in Brasil; daar zy verscheide plaatsen veroveren, en den Portugezen grote schade doen. Oprechting van de Westindische Compagnie, en ordening, in Brasil gestelt. De Hollanders trekken de Brasilianen, met vryheit aan hen te geven, aan hun zijde. Schrik der Ingeborenen voor 't geschut, die zich wreet tegen de Portugezen betonen.

' Algemeene Staten der Vereenigde Lant-
schappen van Nederlant / niet verneogt met
grote winning op de Koning van Spanjen in
Nederlant gedaan / hebben besloten ook onder
een andere Doel / dan d'onze is / tegen hem t'ooz-
logen. Maar eer zy zich tot de verbulling van
30 heerlijck een aanslag begaven / was 't rede-
lijck dat zy / om een gelukkigige uitgang daar af
te hebben / eerst goede rekening maakten. Zy
zonden dieshalven eenige Schepen uit / om
kennis van de staar van Brasil, 't welck zy booz-
namen te beroveren / te vernemen. Toen zy
weeron gekeert waren / bespeurden zy dat het

niet alleenlijck eer zou zyn / maar dat zy ook een onwaardeerlijck winst daar uit
zouden verkrijgen / veroozlofden aan de rijcke Hooplieden van Amsterdam, die
zelven aanboden de boozballen van deze Keis te bezochten / Oozlogschepen toe
te rusten / die zich op deze kommerlijck tocht begaven / deur de Middellintie heen
zeilden / en / eindelijk het baste Lant van Brasil ontdekkende / langs de kusten
van Riogrande en Paryba heen zeilden / en Zuidwaerts oprokken tot aan 't
Lantschap van Pharnabuco, daar zy op heldere middag een besting op d'oerber/be-

nedem aan een Berg / op de welck de Stat van Olinda gesticht is / tinnamen / op acht graden aan geen zijde van de Linie / en een mijl van 't Recife / van 't welck hier na noch dikwijls gesproken zal worden. Deze Stat / van zijn Stedelingen ontbloomt / die toen met vrouwen in 't Lant bezich waren / wierd / zonder tegenweer zijnde / terstont gewonnen ; en al de rijkdommen / daar af zij oerbloede / wierden tot roof van de verwinmer. De Hollantsche Krijgsknechten versloegen in hun kromst een grote menigte van Mannen en Vrouwen / bleidden de Slaven / die van de Portugezen strengelijker dan de Beesten gehandelt wierden / gaben aan hen byzheit / en verpliechten hen door deze jonst om met hen de Wapenen aan te tasten / en hen 't Lant te leren / en de wegen te wijzen. Deze nieuwe veroveraars / door zo voordijlich een geluk angelokt / verwittigden baerdiglijch dit goed gevolg aan de Hollanders / die / van zo wonderlijch een tydning opgetogen / ter zelbe tijt noch andere Schepen aan deze nieuwe veroveraars zonden. De Krijgslieden van deze Schepen / daar gekomen / verboegden zich by d'eerste benden / en bestozinden een stene besting / drie vierendeel van een mijl van de Stat Olinda / op een dijk gelegen / of eer op een Eiland van een mijl lang / en vyfshondert treden breed / tusschen het vaste Lant / en deze lange en brede klippen / die de gehele kust van Brasil / tot een Musketschiet in Zee / bezomen. Zy / dit uitgewerkte hebbende / trokhen een vierendeel van een mijl verder / naec een plaats / 't Recife genoemt / van 't einde van deze dijk gelegen / daar toen omrent tweehondert huizen op stonden. Zy veroverden deze plaats lichtelijch / en / zich daar af verzekert hebbende / maakten sterke bestingen van aarde op de toegangen van de dijk. Zy woumen ook door hongersnoot de stene besting / gelegen aan 't einde van de bzeuk van de klip / aan de mont van de haven / Pharnabuco genoemt ; een Portugeesche naam / die mont van de Hel betekent / om dat men lichtelijch daar in kan komen / maar zwaarlijch weer daar uit geraken / en daar af het Lantschap / dat men Pharnabuco noemt / de naam gekregen heeft. De Hollanders trokhen sedert van 't Recife over / in een ander Eiland / een mijl in 't ronde groot / ten halben met de loop van 't water omringt / dat van Olinda hooft / en tusschen 't vaste Lant / en 't Eiland / of de dijk van 't Recife deurbloeit / de zoute Rivier genoemt / daar zij Graaf Mauritsstat / en veel Bestingen hier en daar stichtten / van de bzoekhen en punthopen der Stat Olinda / die zij ten deel deden verwoesten / gelijk men tegenwoordiglijch ziet / en gelijch men beter uit de beschrijving / die in 't begin van dit Verhaal gemaakt is / begrijpen kan. 't Gehele platte Lant wierd ten roof gegeven ; en d' Inwoonders / dien men alle genade weigerde / waren geheel verbaast / en bloden aan alle zijden in de Wosshen / en in de geburige Bestingen.

Eer de Castilianen en Portugezen / daar mee het Lant bevolkt was / tot bevaring gekomen waren / en zich in de wapenen begeben hadden / en eer d' Onderstioning / die zij Hof in de Waap de todos los Sanctos / of van Alberheiligen (een Stat hondert mijlen van daar gelegen) hield / en zodant een oercompeling nooit boozzien had / ozdening hier tegen had gestelt / quam gestadelijch d' een Vloot na d' ander uit Holland in de havens van Olinda / en van 't Recife. De Vloeten der Hollanders verdoeben de Schepen / Galjoenen en Barken van Spanjen / die met Suiker / en kostelijke Waren geladen waren / namen alzeit eenigen daar af / en sloegen somtijts hun Vloten / en verhinderden door hun gestadige roch-

Olinda van de Hollanders ingenomen.

De Hollanders bestoziment een stene Besting.

't Recife van de Hollanders geboomen ;

ook de stene Burgt.

ten de handeling ter Zee tusschen de plaatsen / aan de Noort- en Zuidzijde gelegen / dat is van Riogrande en Paryba , met de Baap de todos los Santos , om dat zy tusschen beiden lagen / daar 't dan op slaan aanguaan. Te Lant was 't ook zeer zwaerlijck te doen / vermits de berichten altijd te spaede quamen. Want zy konden niet baerdiglijk tijding ober en weer krijgen in een Lant / daar men niet dan te voet kan gaan / dat vol van dichte Bosschen is / en dikwijls van grote en diepe Rivieren bedolven legt / die men overzwoemmen / en dikwijls met het Kompas overbaren moet / om dat de poelen daar somtijts hondert of tweehondert mijlen groot zijn.

't Gerucht / 't welk zich in Hollant verspreide / dat Brasil het middelpunt der rijkdommen was / daar al hun Krijgslieden en Bootsgezellen hun geluk bonden / en dat het beguaam was om aan geheel Europa dienst te doen / maakte de voornaamste Kooplieden van Amsterdams walcker / die hier af aan de grote Steden der Verbondene Lantschappen schreeben / vergaderingen daar ober hielden / en aan d'algemeene Staten deden bertonen / dat , dewijl het geen , dat zy alreë in Brasil bezaten , op de kosten der Kooplieden gewonnen was , zy noch aanboden in de verovering daar af voort te varen , gehele Vloten toe te rusten , en op hun eige kosten zodanig een getal van Krijgsknechten , als van node was , te wapenen / indien men de bezitting van 't geen , dat veroverd was , en noch veroverd mogt worden , aan hen wilde laten , met al de rechten , voordelen en inkomsten , die zy in zeker getal van jaren daar af zouden trekken. Dit verzoek wierd hen booz de tijt van dartig jaren toegestaan / met het jaar van zestienhondert vierentwintig te beginnen / en in 't jaar zestienhondert vierendviftig t' eindigen. Zy verkregen ook de wyheit van alle hoge en laege Bewintlieden te noemen / verkiezen / en in te zetten / zo booz de bestiering en bewaring der Vestingen / als booz 't Gerecht / burgerlijke Ordening / Krijgstucht en Zeebestiering. Zy moesten ook d'eed van getroutheit in de handen der algemeene Staten / als hun Opperheren / doen / en van hen bevestiging verkrijgen / op boozwaarde van de Plaatsen / Steden / Vestingen / en 't geen / dat daar aan behoort / t'onderhouden / de havens / bzuggen en wegen in goede stant te bewaren / die nodig te doen verzoegen / en uit te roejen / of op te bouwen / als de noot zulks vereiffchen zou ; de Bewelhebers / Krijgsknechten / en al de genen / die in hun soldy waren / wel te betalen / goed recht aan hun Onderzaten te doen bedienen / de Brasiliers en Tapoyers in de kennis van God / en van de Christelijke Godsdienst te doen onderwijzen / en zo boozt : Met boozwaarde dat zy / ten einde van dartig jaren / het Lant weer aan hun Opperheren overgebeve / van al de Schepen / 't Gescht / boozraat van Oozlog / toerusting en penningen / betaalt zouden worden / die zy in 't bouwen der Vestingen / Muren / Huizen en gemene Dakhuizen / die men in wozen bond / besteed zouden hebben. De Maatschapp van deze bezondere Kooplieden wierd de Westindische Compagnie genoemt / die in pder grote Stat by Kamers afgedielt wierd / die hun dienaars bezonderlijk hadden. Zy verkozen tot hun algemeene Bestierders negentien mannen van de rijcksten / die men bond / en namen de Prins van Oranje booz hun Hoofst / tot vertiering / op dat zijn naam hen outzaghelijker zou maken. Zy verzekerden en bezegelden hun veradningen in 's Ghavenhaag / daar zy gehouden waren hun verblijf te nemen / deden zich volkomenlijk ober alle Kamers gehoor-

Nieuw boozstel / aan de Staten gedaan / om Brasil te beroveren.

Boozwaarden / op de woelken dit boozstel aangengomen wozd,

zamen / geboden aan hen / in de naam van de Compagnie of Maatschappij / Schepen toe te rusten / en in Zee te brengen / Krijgsmachten naar hun macht te werken / en de Vloten te doen vertrekken. Zp deden ook de gelade Schepen uit Indiën komende / bezichtigen / en de Waren / die zp inhadden / aantekenen. Zp verdeelden de gelden / die van de voozgenoemde verhooping aan pder Kamer toebehoozden / naar dat de som groot was / die pder ingelegt had. Hun Bewinthebbers deelden ook de penningen / die van de winst der verhochte goederen quamen / aan de Participanten / of Deelhellers / uit / na dat de gemene kosten afgereekent / en d'onkosten en soldyen te voren daar af betaalt waren.

Daar ziet gy de regel / die in deze Compagnie / of Maatschappij waargenomen wierd. Maar hun Krijgslieden spreidden zich ondertusschen wijt en breekt in Brasil uit / versloegen hun vanden / veroverden de sterke plaatsen / maakten d' Inwoonders van 't platte Land / die zich aan hen overgaven / schatbaar aan hen / en beschermden hen in de bezitting van hun goederen. En om dat de Rebelhellers der plaatsen al te veel werk begonnen te vinden / zo maakten de Regentien (die dus by obertreffing genoemt woerden) een hoge Raat / van de welck de genen / die daar in waren / meer kennis van de koophandel / dan van de geleertheit hadden / en die zp naar 't Recife zonden / om 't Volk en 't Land te bestieren / en zonder hoger beroep te vonnissen. Deze Raatsheeren woerden alle zes jaren weer 't huis ontboden / en weer anderen in hun plaats gezonden. Deze Raaden zonden een van hun vergadering in hun veroverde Vestingen / die van enig belang waren. Zp noemden dezen Directeurs / die kennis van alle zaken namen / van de welken men zich van minder op hoger recht beroepen had / en vooznamelijck in 't bezonder al 't geen / 't welck de Compagnie betrof / en de bedriegerpen / die in 't hanthaben van haar rechten gedaan woerden / ook alle misdaden / rovingen / afsettingen / en dootslagen. Maar 't hoger beroep van 't vonnis dezer voozgenoemde rechters wierd vooz de hoge Raat gedaan / die twee andere rechtsplegingen op 't Recife oprechtten / d' een van gemachtigde rechters / die verandert / en uit de Burgers verhozen woerden ; d' ander van Schepenen / daar af de vonnissen by beroep / of ter eerste opzicht in zaken / die 't lijf niet aangaan / by probiste of voozraat uitgeboert woerden / ten minsten zo zp niet ober de drie duizent gulden beliepen. Zp hadden ook een Advocaat / en Procureur Fiscaal / die oeral aanklaagden en besloten. De Krijgsraat had iy 't Velt / en de Scheepsraat had in Zee het opperste gebied. Maar op 't Recife woerden al de Raaden daar by geroepen. Toen de grenzen der Hollanders dooz de dapperheit van hun Krijgslieden / gelijk ook de koophandel / ogenschijnelijck vermeerderde / bonden de Regentien geraden een andere Raat van Staat / en opperste Vergadering in te stellen / daar de bobengenoemde hoge Raat ondegesteld wierd / aan de welck zp niets anders lieten / dan 't ampt van recht zonder hoger beroep te spreken / en het voozrecht van Directeurs te zijn. Ja zp moesten noch / na dat zp enig dootvonnis gebelt hadden / hun vonnis / eer zp dat uitboerden / aan de grote Raat vertonen / om aan de geen / die verwezen was / genade te bewijzen / of / indien zp het dienstig bonden / de straf te matigen.

Onze Hollantsche Krijgslieden / dooz hun verwinningen / die zp verkregen / en dooz de buit / die zp meedzoegen / moedig gelwoerden / maakten zich zodanig

ontfaghelijt / dat twintig van de humen niet schroomden hondert van de byanden aan te tasten. De Koning van Spanjen / en zijn Onderkoning / met recht om 30 schielich een ongebal ontroert / namen van alle zijden hun toeblycht tot de wapenen / om 't Lant van Brasil te beschutten. De Hollanders / hier af verwittigt / deden / om de vrientfchap en genegentheit van al de Brasilianen en Tapoyers / die van de Portugezen tot slaven gemaakt wierden / te verkrijgen / opentlijk afkondigen / dat niemant / op verbeure van 't leven / hen gebangen zou houden / behalven echter de Negers / of Zwartten van Afrika / de Molaten / uit de vermenging van een Portugees / en van een Negerin of zwarte Vrouw gesproten / en de Mammelukken / die uit een Portugees en Brasiliaansche Vrouw gesproten zijn. Deze wilde en woefte menschen / in onachtfaamheit opgevoed / en dieniets lieber begeren dan een luyf leven / en zich alleenlijk met eten en drinken bemoeien / betoonden zich niet ondanlibaar van 't rijk geschenk der vryheit / die men weer aan hen schonk / in plaats dat zy te voren niet in zekerheit konden leven / de wildernissen tot hun toeblycht zochten / en zodanig een schijl hande Portugefche wapenen hadden / gelijk ook van 't vuur / dat uit hun musketten en geschut quam / 't welk dodelijke wonden in hen beroorzaakte / zonden der dat zy 't konden zien / dat zy d'omniegang der Christenen schuwden. Zy / van zo onberwaacht een genade van blyfchap als opgetogen / quamen zelven hun dienst aan hun weldoenders aanbieden / die dooz behendigheid hen met kleine giften temden / en den Brasilianen leerden de wapenen te handelen / en / gelijk zy / recht te schieten. Maar de Tapoyers / noch onbesuisder menschen / die geheel naakt in de bosschen / en als Lantlopers leven / (in plaats dat d'anderen Dozpen in 't gemeen bewonen / die zy alle zes maanden van stee veranderen / om daar dooz gezonder te zijn / en die overal handelen) hebben zich nooit daar toe konnen gewennen / vallen terstont ter aarde / zo haast als men hen een vuurloop aanbied / en rijzen somtijts zo gewundelij woert op / dat men geen tijt van weer te laden heeft. Dezen dragen alleenlijk knodsen / die breec en plat aan 't einde / en van hard hout gemaakt zijn / met de welken zy met een slag de menschen in twee stukken kiloven.

De Hollanders gebruikten dreshalven deze beide Volkten / en bebonden zich wel by hen / met de welken zy grote dingen uitwerkten. Want zy geleidden de Hollanders deur de strengste en ongemakelijkste plaatsen / zwommen eerst deur de Beeken en Rivieren / daar de Hollantsche Krijgstieden zich niet in dardeden begeben / gingen en liepen met een weergadeloze snelheit dooz / achter / en ter zijden / hieutwen met bijlen de bosschen en hagen af / die te voren alle menschen stil deden staan / droegen twee en twee in een Aumaka ('t welk een Raatone hleet is / gelijk een Diffsers net gemaakt) de Bebelhebbers / die verinoeit / of ongezont waren / en de zieke Soldaten. Zy wezen de lagen der byanden aan / en brachten hen in zulke plaatsen / daar de byanden verrascht en verflagen wierden. Indien men in 't ope Velt zou strijden / zo waren de Portugezen verzekert dat zy 't leven zouden verkiezen / als zy niet konden wechhomen. Want deze berwoede Tapoyers en Brasilianen wilden zelven de genen doodden / die / gelijk zy meenden / hen gebangen hielden.

D'Inwoonders van 't Lant / onder de bescherming van de Westindische Compagnie genomen / waren niet verzekert / schoon men bezettingen aan

Bequame
middel der
Hollans-
ders / om
de Bras-
lianen aan
hun zijde te
trekken.

Schijl der
Indianen-
van 't ge-
schut.

Bystante/
van d'In-
woonders/
aan de
Hollanders
bevezen.

Bitterheit
der In-
woonders
tegen de
Portuges-
sen.

hen gaf. Doch de Portugezen / onder 30 onboorzien een last gedrukt / zuchtten echter zwarelijk / en zagen dat hun grote goederen / Zilver en Gout / daar af 3p de volheit hadden / tot een roof gefelt wierden / en dat hun geburen / vzienden en magen pder ogenblik flachtoffers van deze woefte menschen waren / die hun lichamen tot spijs en voedsel gebzuikten / en aan de welken 3p te voren alle wozeetheit hadden betwezen. Maar de hemel / deze onbesuiftheit niet langer verdragen konnende / zond hen deze geesfel / 30 om hen van deze wozeetheit te straffen / als om hen van de grubelijke werken te vergelden / daar mede 3p in 't gemeen 30 besmet waren / dat 3p tot boozbeelden van alle grubelen berstrelken / en naar hun eige zinnelijtheit leefden / en niet naar God / die de boozspoet der gener / die hem verachten / wel heren en afwenden kan.

Het tweede Hoofdeel.

Grote Heerschappy van de Compagnie in Brasil. Quade middelen aangewent , om d'Inwoonders en Soldaten bloot te maken. Overmatige schattingen opgesteld. Inschraping der Amptlieden. De Portugezen klagen over 't geweld en bedroch. Slordige betaling aan de Soldaten ; 't welk struikrovery veroorzaakt. De Portugezen krijgen wapenen tot hun verwering, die heel dier aan hen verkocht worden.

Wij hebben gezegt dat de Koning van Spanjen / eud'Onderkoning zich met macht wapenden / om 't geweld van de Westindische Compagnie tegen te staan / zond haar zijde alle mogelijke heizkrachten en krijgsboozraat derwaarts zonden / om hen af te weren. Zijn boozneemen is niet om in 't byde van de stryden te spreken / die de Hollanders gewonnen hebben / ook niet van de belegeringen / veroberingen en overvallingen der plaatsen en stedden van groot belang / en ook niet van 't groot getal der menschen / die in verscheide tyden gedoot zijn. Ik zal alleenlijk zeggen dat 3p door de dapperheit van hun krijgslieden / en onder 't beleit der Generalen / of opperste Veltobersfen / Sigismond Schop, en Arcislewskus, beide Duitschen / en Graaf Jan Maurits van Nassou / altyt van 't geluk besonstigt / in de tijt van zebentien jaren een streck Lands van by na drie hondert mijlen / en al de Bestingen / die gebied daar over hadden / van de hoofstat van Siara, tot aan de Baap de Todos los Santos, of van Alderheiligen / onder hun geweld kregen. Toen de Hollanders deze gehele Lanestreck ingenomen hadden / geraakten de Portugezen allengs weer tot hun eerste geluki / en booznaemelijk de meesters van de Suikermolens / die in 't velt verspreid waren / en daar meer Lants bezaten / dan de grote Heren in Europa, en gemenelijk hondert of twee hondert slaven in hun dienst hadden. 3p hadden onder hen ook dienaars / die de slaven met de lantbou / of Suiker velden bezich hielden / het Suikerriet deden plukken / en dat in de pars byengen / om de vocht daar uit te parssen / hout tot d'ovens afhouwen / en op de ketels te passen / en

het

Grote
macht der
Hollan-
ders,

Tydom
der Mee-
sters van
de suiker-
molens,

het Suiker te koken en weerkoken / en eindelijk alles / dat daar aan vast is / te weeg te brengen.

Maar terwijl deze dingen in dusdanig een staat stonden / verbergde de Tappoyers en Brasílianen , listig gewoorden / de Kroof en Juwelen / die zy van de Portugezen gerooft hadden. De Bebelhebbers en Oberigheid van 't Recif, kennig hier af hebbeude / en zich met de schijn van de welstant van de Gemeente bedekkende / om hun eige nut en voordeel te bezorderen / verboden aan de genen van Europa / die zy Witten noemen / iets aan hen te verkopen / of ook iets van hen te kopen / op zware straffen ; terwijl de Kooptieden van de Compagnie Brandewijn / Spaansche Wijn en Tobak (op welke dingen deze Volken zeer verlekert zijn) en andere kleine bezettingen / als Lijnwaat / Kammen / Messen / Naalden en Spelden aan hen verkochten : in boegen dat deze Kooptieden door deze list al 't geen / dat zy opgesloten hadden / aan hen trokhen / en dat voor zulken waarde / als zy begeerden / verkregen. Deze Oberigheden / welkers begeerlijkheit dagelijks toenam / trokhen ook aan zich 't geen / 't welk de Soldaten van deze woeste Volken / en van de roof op de Portugezen gekregen hadden. Zy gebruikten hier toe deze middel / dat zy aan niemant / dan aan de genen / die bebel aan hen hadden / toelieten enige Waren aan hen / als zy hen in 't vele hielden / te verkopen / of te bezorgen / dan 't geen / 't welk naar hun zeggen uit het Doozraatshuis van de Compagnie quam. Volgens deze ozdening weterd hen niets in hun ontucht en ongeregeltheit geweygert / so lang als zy gelt of soldy te goet hadden : in boegen dat zy door deze list allengs al de winst aan hen trokhen. Wijders / om hun handel uit te breiden / en om hun inkomsten te vermeerderen / ontboden zy de Joden van Amsterdam , uit oorzak van de grote schattingen / die zy betaalden / en gaben aan hen twee Schoelen / 't een op 't Recif, en 't ander in Mauritskat, daar zy aan hen / gelijk aan d'anderen / toelieten te timmeren. Veel Portugezen / die te voren in schijn belijdenis van de Christelyke Godsdienst hadden gedaan / verzaakten die toen opentlijk / en verhoegden zich met de Joden / en bedachten zo veel woekerijen en onbetamelijke eiffchingen / dat zy allengs de goederen der Christenen aan zich trokhen.

Deze Bedienaars van de Gemeente / die nergens anders op zagen / dan op de winst en 't voordeel van de Compagnie / om / gelijk zy zeiden / de lasten van d'oorlog te verdragen / eiffchten noch van al d'Inwoonders der Steden / Diekhen / en van 't platte Landt de twintigste penning van de waarde van 't geen / 't welk zy / naar de schatting der eiffchers / bezaten / en tot verscheide malen de tiende penning van de huishuur : in boegen dat de houte brug alleen / langs de welke men van 't Recif naar Sint Anthonivas gaat / meer gelts voor de geuen opzacht / die haar tot het gemene nut aanvingen te maken / ja hondert maal meer dan zy kostte / en dit door de tolleren en schattingen / die de deelgenoten / de welken met d'Oberigheid verdragen waren / aan 't Recif, aan Mauritskat in 't bezonder / en aan 't platte Landt in 't gemeen deden betalen / met zulke overmatige schattingen voor de menschen / paerden / wagenen en waren 't eiffchen / dat een man te paert / met zijn slaaf / tweeëndarvig stuivers van tolgelt op deze brug betaalde. Wijders / het was aan niemant / hy waar dan die hy waar / ja ook niet aan de Hollanders / geoozloft op deze plaatzen te handelen / of

Quade
inbdeuten
aange-
went.

List om de
Soldaten
van hun
soldy te be-
roben.

Oberma-
tige schat-
tingen ge-
eiffcht.

Stoedige
handel met
d'Inwoon-
ders.

of iets daar te brengen dan in de schepen van de Compagnie; en de koopman-
schap/ daar in geladen/ was met zo zware lasten van vruchten/ tollen/ mark-
gelt/ en andere ongeldden bezwaart/ dat de kleine winst/ die hier af overschoot/
zo 3p hun waren niet tot een overmatige prijs aan de Portugezen verkocht had-
den/ hen afskeerig gemaakt zou hebben. Daar by/ de kooplieden van de
Compagnie/ die in de naam van hun meesters met alle dingen koopmanschap-
ten/ ja ook met hoeden/ waambassen/ broeken/ lijnwaat/ hemden/ kousen/
schoenen/ wijn/ bier/ brandewijn/ butter/ kaes/ olie/ smout/ smeer/ meel en
andere waaren/ gaben dit aan hen te bozj booz een dicre en oberzware prijs/ en
betaalden daer na zich zelven met suiker/ katoen/ tobaki/ en andere waaren
van 't Lant/ die 3p tot zodanig een prijs/ als 3p begeerden/ aannamen. Dat
het Brasiliën hout aangaaft/ dat wierd booz een eigendom van de Compagnie
verklaart/ die dat de afhouwen/ en dooz haar slaven schillen/ daar 3p veel
gelts afstregen. De hoge staat verklaarde ook dat al de schatten en roof/ in
de bosschen en velden verborzgen/ de paerden/ (die byna zo goet zijn/ als dien
van Spanjen/ die men echter niet in d'oorlog lian gebruiken/ uit oorzakke van
de quade en ongemakkelijke wegen) d'ossen/ hoepen/ schapen/ verkiens/ gei-
ten/ en ander tam beest/ van de Portugezen nagelaten/ die gedoot waren/ of
zich naar de Waap begeben hadden/ de Compagnie toebehoorden.

Vlachte
der Portu-
gezen tegen
't beoog
der Hol-
landsche
bezoekers.

De Portugezen/ onder de heerschappij der Hollanders staande/ en aan de
welken/ uit vrees van beroerte/ strengelijc verboden was/ eenig buskruit of
musketten in huis te hebben/ quamen toen dikwijls zware klachten tegen de
genen doen/ die gezonden wierden om hun huizen te bezoeken. Want 3p zei-
den dat deze bezoekers gewonelijc in 't verborzgen buskruit in de hoeken strooi-
den/ endat 3p veel gelts aan hen moesten geben/ uit vrees van beschuldigt/ en
op hun aanbrenzing gebangen en gestraft te worden/ gelijk alree aan deel ge-
beurt was. De Krijgsobversten en Soldaten/ zo van de bezettingen/ als van de
genen/ die in 't velt waren/ betoonden zich ook onbernoegt/ om dat/ in plaats
van hun rantsoen van lijfstoelt booz vder woek aan hen te geben/ naar dat men
boozraat in de pakhuizen vond/ de genen/ die hier toe gemachtigt waren/ het
beste uitschoten/ om dat aan de Portugezen te verkopen/ en niets aan hen ga-
ben/ dan 't geen/ 't welk bebozven en vergaan was/ dat 3p by de bezondere
Lieden zochten/ of verwisselden. De genen/ die in dienst van de Compagnie
waren/ genoten noch grote jonsf/ als men enige maanden soldij in klederen of
gelt aan hen gaf/ 't welk hen wel drie dubbelt aangerehent wierd. Het groot-
ste deel van hen/ dooz de noot gedrukt/ had/ om geholpen te worden/ geen
andere middel/ dan hun verdiende soldij/ die twee/ drie/ vier of vijf jaren
opgelopen was/ aan de Burgers/ of aande Joden/ in gereet gelt/ booz het
vierde deel van 't geen/ dat 3p verdient hadden/ te verkopen/ en ober te geben.
Schoon men ook niemant langer/ dan booz drie jaren/ aannam/ zo konden
echter de genen/ die tien of twaalf jaren gedient hadden/ naauwelijks verlof
van te vertrekken verkrijgen. Daar by/ 't geen/ 't welk onderdragelijc was/
is dat/ als sijn gescheept waren/ om weer naar 't Vaderlant te keren/ zo 't ge-
beurde dat de schepen/ dooz d'onderdom/ of dooz d'onboozzichtigheit van de
Stierman/ of dooz enig ander ongebal quamen te verongelucken/ of zo 3p van
de vyanden genomen wierden/ men in Holland betaling aan de genen weiger-
de/

Wrede
handel aan
de Solda-
ten ge-
pleegt.

de / die by geluk van dit gebaar verloft waren; om dat zy (gelijk men tot hen zeide) het Schip / dat aan hen vertrouwt was / niet hadden bewaart / daar by de Compagnie duizentmaal meer dan zy verloor. De Boekhouders / die de namen der Soldaten daar opschreben / schreben in bezondere bladen de dag en tijt van hun woonst / en de verhoging van huur / die men aan hen toestond / bedreuen / om rijk te worden / terwyl zy daar waren / duizent bedriegerijen / en bevulden de papieren met valsche betalingen / en deden die in de Keukenkamer bevestigen / en dooz de Penningmeesters aanneemen / die daar op schrefteljk aan de Penningmeesters schreben / die zich daar na regelden / en daar naar betaalt wierden. De Soldaten riepen en zwoeren vergeefs dat zy niets ontfangen hadden. Men had de rekening / die overgezonden was. De Boekhouder was verre te zoeken / en daar was geen helpen aan. Ja dit liep zo verre / dat enige van deze Gasten / die zo veel gebaarljkheden uitgestaan / en hun beste jaren in deze dienst gespiet hadden / zich zelven van wanhoop verhingen / vernuuts zy dooz 't bedroch dezer meinedigen niets oberhouden hadden. D'anderen / die stantvastiger waren / begaven zich / met hopelose / lamme en vernunkte menschen / die niet betaalt wierden van 't gelt / dat van de Compagnie daar toe gestelt was booz de genen / die eenige leden verloren hadden / en met Lantlopers en Bankrottiers / in de bosschen / en plonderden onboozziens de Suikermolens / en huizen in 't Lant / die gewooneljk een of twee mijlen van malhander stonden / zetten de Keizigers af / en doodden hen. Men behoefde gehele Regementen / om hen te besluiten. Maar wat raat 't het Keizigsbolck wierd op de grenzen bezijk gehouden. De Hooplieden en Keizigers waren diershalven genootzaakt Soldaten van de bezettingen tot hun geleide te gebruiken / die zy booz hun dagreis boedden en betaalden. De genen van deze struikrobers / die in de handen van 't gerecht vielen / wierden wel tot boozheelt van anderen gestraft: maar d'anderen lieten ondertusschen niet af van te roben. Dit was ook 't geen / 't welk den Portugezen middel gaf om ernsteljk aan de Raatsheeren verlof / van wapenen te hebben / te verzoeken / om zich tegen d'overbal en overp van deze struikrobers / die hen quamen doden / te verweren. Maar deze Heren / vrezende dat / zo men den Portugezen wapenen gaf / dit beroerte zo verwekken / en hen verplichten enige oproer te zoutwen / maakten in 't begin enige zwaarheit in dit verzoek. Doch zy / oberwegende dat het niet betameljk was hen booz 't slachten der struikrobers bloot te stellen / en hen van de middelen om hen tegen te staan te beroben / stonden hen toe dat zy vuurroers en musketten zouden hebben / die met het merk van de Compagnie getekent waren / maar op boozwaarde van die weer in 't Doozraatshuis te brengen zo haast als zulks aan hen bevolen wierd / en in pder huis een of twee Soldaten t ontfangen / om op hun handel acjt te nemen. Zy / dit verlof verkregeen hebben / wierden in 't begin zo naau waargenomen / dat / op 't minste vermoeden van berandering / of dat zy enige gemeenschap met de Portugezen van d'andere zijde hielden / Graaf Jan Maurits van Nassou de Hoofden en booznaamsten van hen dee vangen / die niet uit zijn handen geraakten / zonder die wel gebult te hebben / gelijk ook in andere dingen / daar af de Compagnie hem geen dank weet / om dat hy / gelijk zy zeggen / de pot meer / dan iemand anders / geschuimt heeft / eer hy 'er uitgetroffen is. De Portugezen wisten diershalven

Mano-
dening in de
staat van
Brasil/daat
struikrober-
ry op volgt.

. De Por-
tugezen
keizigen wa-
penen tot
hun vertwe-
ring.

Schande-
like gertig-
heit van
Graaf Jan
Maurits
van Nas-
sou.

door hun geschenken en gebet/ by gebolg van tijt de Groten en kleinen zo wel te betoveren/ en zich zo mist om de wapenen/ die men aan hen leende/ te betonen/ dat hun dankbaarheid dieemaal groter was/ dan zij behoefde te zijn. De begeerte tot winnen/ die al de werrelt berheert/ betwoog ook de gemachtigden/ en veel onbeampte Vieden/ om die aan hen te verkopen: in boegen dat de Portugezen/ begerig om zich daar af te berzien/ hen altijt booz gereet gelt kochten/ en gemeenelyk drie of vierhondert gulden booz't stuk gaben. Ja men verhaalt van zeker Meester van een Suikermolen/ dat hy twee kocht/ yder booz zeventhondert gulden. Maar God/ die van toen af de grote gierigheid der Hollanders bespeurde/ verblindde hen eindelyk zodanig met de winst/ dat de zelbe wapenen/ die zij zo dier aan de Portugezen verkocht hadden/ om hun gierigheid te berzaden/ een werktuig en gereetschap van hun bederf en ondergang waren/ gelijk de Lezer uit het gebolg van deze Beschryving verstaan zal.

Het derde Hoofddeel.

Staat van de Godsdienst in Brasil. Goddeloosheit der Christenen. Gruwelijke koophandel met menschen. Grote Heerschappy der Hollanders in Brasil, die voorneemen de Baay te belegeren; 't welk door d'afval der Portugezen van de Spanjaart gestut word. Vrede met de nieuwe Koning van Portugal gemaakt. Vertoningen van enige Geestelijken, die tot Vrede dienen.

Staat van de Godsdienst.

De Catholijke Godsdienst daar toegelaten.

Worstheit der Capoeers.

Wat de staat van de Godsdienst aangaat/ men had daar byzheit van geweten. De Misse wierd niet inde Steden en sterke plaatsen/ maar op het platte Land/ niet door Jesuiten/ die men daar niet wilde zien/ maar door Capucijnen en Minderbroeders gedaan/ die daar door de Bisschop van de Baay de todos los Santos gezonden wierden. Dezen moesten/ eer zij hun ampt aannamen/ booz de Raatsheren van 't Recife berchijnen/ om verlof van hen te berzoeken/ en d'eed van getroutheit te doen/ van zich nergens anders mee te bemoejen/ als het volk in Gods byes t'onderwijzen/ d'Oberigheid t'eeren/ brediglijki met hun naasten te leben/ en niet met de zaken van staat te handelen/ en bozgen booz hun handel en bedrijf te stellen. De Hollanders deden overal preken in de Beerduitsche/ Fransche/ Portugesche en Engelsche spraak; en den Brasilianen onderwijzen door Bedienaars des Woorts/ die van hun jeucht hun taal geleert/ en in de hoge Scholen van Leiden/ Utrecht/ Francker en Groeningen gestudeert hadden/ die onder hen woonden/ met de Schoolmeesters/ die hen in yder buurt leerden lezen en schryben. Wat de Tapovers aangaat/ men had hen noch niet konnen oberreden/ om dat de duibel hen dreyde en qualijk handelde/ als zij daar af wilden spreken/ en om dat zij geen heilichheit onder de Christenen zagen uittimten. Ja zij berweten hen dat de Christenen bozer dan zij waren/ en dat zij van grote wonderen spraken/

zonder iets te doen / dat met hun heerlijke Lessen ooreenquam. En zehet / De goddzuchtigheid was nooit zo verkout in een Lant / daar de lucht zo grote hitte heeft. Al de zonden gingen daar in zwang. De Kerken der beide Godsdiens- ten werden daar weinig of niet bezocht. De weinige zoꝝ van hun slaven derwaarts te zenden / en hen te leeren God te bidden / was oorzaak dat 3p als beesten leefden / zonder andere zoꝝ / als dienst van hen te hebben. 3p mochten naauwelijks des Zondags rusten. De Joden waren pberigter om de hunnen in hun geloof t'onderwijzen ; maar 3p leidden alle een ontuchtig en schandelijk leven. De Joden / Christenen / Portugezen / Hollanders / Engelschen / Franschen / Duitschen / Zwartten / Brasilianen , Tapoyers , Molaten , Mammelukken en Criollen woonden al onder malkander. Ik verzwijg noch de bloetschanden / en zonden tegen de natuur / om de welken veel Portugezen / overtuigt zijnde / ter doot verwezen wierden.

Maar zie hier een wonderlijke uitwerking van gierigheid / die in 't eerst niet waarschijnelyk zal schijnen. De Joden en Christenen / d'een zo wel als d'ander / hoopmanschapten niet alleenlyk met de kinderen der slavinnen / die van de Negers of Zwartten / met verlof van de meesters / in hun huis misbruikt wierden / maar ook met de genen / die van hun eige bloet gespyoten waren / en die 3p by de Zwartinnen geteelt hadden / die 3p verleidden / en als boefinnen gebruikten / die 3p verhochten en hochten / eben gelijc men hier de Kalben en Schapen doet / zonder dat ('t welk aanmerkelijk is) d'Overtgheit in deze zaak iets anders dee / dan dat de slavin / dooꝝ haar meester misbruikt / in byzheit gestelt wierd ; 't welk echter een machtige hulpmiddel hier tegen was / vermits de meesters hier dooꝝ van hun slavinnen berooft wierden.

Hoewel men daar een algemeen bederf van zeden in de menschchen zag / 't welk niets anders / dan enig byeemd ongeluk voortteekende / zo bleiden echter de wapenen der Hollanders / die gedurige verwinningen op de Koning van Spanjen verkregen : in voegen dat 3p / gelijc wy gezegt hebben / byedige Bezitters van byna driehonderd mijlen Lants wierden / in de welken de Hoofst- plaatsen van Siara ; Sint Andries , Riogrande , Conjahu , Paryba , Fredrikstat , Goyane , Olinde , 't Recif van Pharnabuco , de Staap van Sint Augustijn , Serinham , Porto Calvo , Rio S. Francisco , d'Estanden van Fernandos en Tamarica , en meer anderen begrepen waren. D'Inwoonders van de Staap / die 3p alree eens overrompelt / en een jaar ingehouden hadden / en op de welke hun aanslag eens mislukte was / waren toen in grote kommer ; en de Soldaten begeerden niets liever / dan deze smet in hun eer af te wasschen / en deze plaats te belegeren. 3p bestonden in een getal van tien of twaalfduizent dappere Mannen / wakkere Soldaten. 3p hadden de Brasilianen en Tapoyers op hun hant ; en hun plaatsen waren vast / en met sterke bezettingen versterkt. 3p dan / ziende dat alles booz hun dapperheit zwiechten moest / vertrouden vastelijc dat 3p zulke een aadmerkelijke en rijke Stat tot overgebing zouden dwingen. 't Was ook niet zonder reden dat 3p zo deurluchtig een aanslag wilden aangaan / en poegen die uit te voeren / dewijl dit het hoogste punt was / daar hun eersucht naar kintinnen kon / en dewijl 3p dooꝝ de bezitting van zo rijk en Stat zich volkomelijc meesters van zo schoon en vruchtbaar een gewest / als Brasíl is / zouden maken. De toerusting van d'oozlog was zo wel tot dit oogneemen bereid / als

Godde-
loosheit
der Chri-
stenen.

Gezwellijke
gierigheit.

Mis-
bruik hoe
gestraft.

Heerschap
op der Hol-
landers.

Getal der
Hollant-
sche Sol-
daten / die
't op de
Staap ge-
numt heb-
ben.

de moed der Soldaten tot verwinnen geschikt was. En zekter / indien men de staat van deze plaats vooz die tijt aanmerkt / men zal bevinden dat de Hollanders haar lichtelijc verobert zouden hebben ; maar d'afval der Portugezen van de Koning van Spanjen / in 't jaar zestienhondert eenenbeertig gebeurt / was de dodelijke slag / die hun verwinningen bepaalde / en stutte de zegepalen / die zo edelmoedige Soldaten ten dienst van de Compagnie verkregen hadden / gelijk wy hier na vertonen zullen.

Hun vooz-
neemen
dooz d'af-
val de
Portuge-
zen van de
Span-
jaart ge-
stut.

De Span-
jaarden in
de Baap
dooz de
Portuge-
zen uitge-
roeft.

Bid- en
bistendag
op 't Kerst
beholen.

Deede met
de Koning
van Portu-
gal ge-
maakt.

Dooz-
waarden
van Brasil.

Dert onin-
gen der
Geestelij-
ken tot
Deede in
Brasil.

Mer weet dat het stout besluit der Portugezen / om zich van de gehoozzaam-
heit der Spanjaarden t'ontsaan / zo behendiglijk uitgeboert wierd / dat zy
byna in een zelve tijt / en in alle plaatsen / daar zy meesters hadden geweest / en
die van de Spanjaarden ingenomen waren / hoewel duizent of tweeduizent
mijlen van malkander gelegen / de Castilianen verdelgden / en vooznamelijc
in Brasil, daar dit volk geheel uitgeroet wierd. D' Inwoonders van de Baap
de todos los Sanctos, of van Alderheiligen / berwittigden dit terfont aan de
Kaat van 't Recif, van de welk zy bestant verzochten / op hoop van middelen
te bedenken / om gezamenlijc in goede vrientschap te leven. Deze tijding
wierd dooz de vriezen / uit Holland komende / bevestigt. Men gebood dies-
halven een algemeene bid- en vastendag op 't Recif, en in de Landen / die de
Hollanders verobert hadden / om God van de verzwakking der krachten van
Spanjen / en van de byzheit / dooz de Portugezen weergekregen / te bedanken.
Don Ian de vierde / hun nieuwe Koning / zond Gezanten aan de Koningen /
Dorsten en Gemeenten van Europa, verzocht hun vrientschap / en eyschte by-
stant van de Koning van Frankryk / en van zyn Bontgenoten. D'algemeene
Staten der Vereenigde Nederlanden zonden aan hem gewapende Schepen /
Soldaten en lijfstoet / en maakten op zyn verzoek en bede Deede met hem vooz
al de Landen en Onderzaten / over de welken hun heerschappij zich uitgebreide /
aan deze / en aan gene zijde van de Middellinie / Europa, Afrika en America, en
bezonderlijc in Brasil, daar af de voozwaarden dusdanig waren: Dat d'algemeene
Staten, en de Westindische Compagnie onder hen, opperfe en eige Heren
van al de Landen, Eilanden en Volken zouden blijven, die zy daar verkregen
hadden sedert dat zy met hun wapenen daar ingekomen waren, tot aan 't jaar
zestienhondert eenenveertig, en dat het ander deel van Brasil aan Don Ian de
vierde, en aan zyn nakomelingen, als wettige Koningen, zou blijven: Dat
alle oorlogen en vyandelijke daden voortaan zouden ophouden, en van weer-
zijden vergeten zijn: Dat hun Onderzaten te zamen mogten gaan en komen, en
met malkander handelen: Dat zy malkanderen om 't geen, dat voorby was, nie
oorzaak van de Godsdienst, niet meer zouden tergen, en zo voozt. D'algemeene
Staten / van enige verstandige lieden onderviecht / hadden gaerne Brasil buiten
dit verdrach gehouden. Maar de Westindische Compagnie dee / dooz haar ge-
durige vertoningen / hen hier toe bewilligen. Enige Geestelijke mannen van
Portugal / die in de Haag quamen / waren vooz de Regentien verschenen / en
hadden vertoont / dat, dewijl zy met gemak in zo schoon een Lantstreek geluk-
kelijk konden leven, men daar af niet meer het Toonneel van d'oorlog behoer-
de te maken, om het bloet der Christenen te storten: Dat de menschen, deze kos-
telijke werkstukken van de levendige God, na zo veel moorderyen en dootslagen,
welkers gedenken schrik veroorzaakte, behoorden t'overwegen dat zy niet op-
aarde

zarde waren, om malkander té doden en verslaan, maar eer om te sparen, en te helpen: Dat d'oorlog een dodelijk vyant van de deuchden, de school der goddeloosheit, het bederf der goederen en gaven was, die de Goddelijke goetheit aan ons meêdeelt, en dat hy de plaatsfen, daar hy gevoert wierd, altijd elendig en rampzalig maakte: Dat de Compagnie naar een onschuldige voorspoet behoorde te doelen, en haar geluk niet op de verdelging en ondergang van hun geburen te vesten; en dat de Vrede alleen hen gelijkelijk vernoegt kon maken. En zekker/ deze Regentien overwogen/ hoe grote schatten zy daar af in hun kisten hadden te verwachten, wat al gelts zy zouden sparen, 't welk tot het Krijgsvolk te Lant en ter Zee bekostigt wierd; dat de Krijgslieden en Bootsgezellen met het beste deel van hun inkomsten gingen strijken; dat zy genoeg Lants en Lieden, om dat te bouwen, hadden; en dat zy, in een rust van dartien of veertien jaren (want dit verdrach zou niet langer duren) ontellijke winst zouden doen, en weêrgadeloos voordeel verkrijgen. De Staten/ dooz deze redenen overreed/ namen deze doozstelsingen aan/ en geloofden ook dat dit een machtige bant zou zijn/ om hen aan dit volk te verbinden/ en dooz deze middel de Spanjaarden neder te vellen/ en hun schoonste Lantschappen te veroveren.

Inzichten
van de Re-
gentien,

't Der-
bzach bant
de Staten
aangenomen,

Het vierde Hoofddeel.

De Hollanders veroveren Angola, eer de Vrede afgekondigt word, daar de Portugezen over klagen. Dien van 't Recif verantwoorden zich. De Koning van Portugal verbergt zijn gevoel van 't verlies van Angola. De Portugezen pogen door hun gediensfigheit de Hollanders te verblinden. Grote dierte in Brasíl, daar de Krijgslieden geslaakt worden. Graaf Maurits trekt naar 't Vaderlant. Waren, uit Angola naar 't Recif gevoert. Koophandel, met de slaven gepleegt, die heel dier verkocht worden. Gruwelijke wreetheit aan de slaven be- toont. Listen, van de Koning van Portugal gebruikt, om de Portugezen, onder de Compagnie staande, tegen hun meesters oproerig te maken.

Toen de Vrede in 't algemeen opgerecht en bevestigd / en eer de tijding daar af op 't Recif afgekondigt was / brachten de Staatsheeren van 't Recif, Dloot/ naar An- gola ge- zonden. terwijl de Schepen/ die de tijding brachten/ onderweg waren/ een Dloot in Zee/ die haar streek naar Afrika nam/ daar de Portugezen vaste plaatsfen/ en de Castilianen/ die hen beheerschten/ gedoot hadden. De Portugezen zeggen dat de Schepen/ van Holland betrokken / om 't bescheit te brengen/ de Dloot ontmoetten/ en dat de geen/ die 't bescheit van deze Dloot had/ hen bad dat men niet ruchtbaar zou maken dat zy malkander ontmoet hadden/ en dat men deze Vrede niet zo haast afskondigen zou/ om dat zy hinnen kortze tijt een- treff-

Angola
van de Hol-
landers in-
genomen,
De Vrede
in Brasil
afgekond-
digt.

treffelijke aanslag zouden uitboeren. Deze Vloot / haar weg verborderende / lande aan Angola, zevenhondert mijlen van 't Recif. Zp verraschten en overrompelden de Stat en de Burtg van Loanda, Sanct Paulo, Marahon, Sanct Thomas, en andere plaatsen / versloegen de Portugezen / namen enigen van hen gevangen / en waren in korte tijt meesters van 't Lant. De Vrede werd ondertusschen van weerszijden in Brasil afgekondigt. D' Onderhoning / en Gzaaf Ian Maurits van Nassou zwoeren dat zp die in alle delen onderbekelijc zouden doen onderhouden. Zp bezochten malkander in de Waap / en op 't Recif. Men zag toen niets / dan blijfchap en vrechtdeburen / maaltijden en tijtverdrif. Maar de verodering van Angola maakte enige misnoeging ; en d' Onderhoning vernogde zich niet terstont de Koning van Portugal / zijn meester / die bezich was om zich te bevestigen / hier af te verwittigen. De Raat van 't Recif zond ook afgebaerdigden aan d'algemene Staten / en aan de Schuytjebbers van de Westindische Compagnie / om hen van de redenen / die zp hier toe hadden / te verwittigen. Don Ian de bierde / Koning van Portugal / dee hie over aan zijn Chijfelijkste Majesteit klagen / die door zijn gewone Gezant in Hollandt zulks aan d'algemene Staten dee vertonen / daar de Gezant van Portugal / tegenwoordig zijnde / byzacht ; dat deze plaatsen tegen 't Vredeverdrach ingenomen waren, van 't welk de Hollanders en Portugezen in Brasil verwittigt waren : dat men hier af aan d'Angolers geschreven had, die de Krijgsbenden van de Compagnie hadden laten landen, en zonder tegenstant inkomen, om hen als vrienden t'ontfangen ; en dat zy in een zelve ogenblik zagen dat men hen doodde, en hun Lant en plaatsen innam. Zp verzocht dieshalven dat men 't veroverde weer overgeven, en de schade vergoeden, en dit bestaan straffen zou. Maar de geuen / die van 't Recif afgebaerdigt waren / zeiden : Dat deze redenen lasterig en valsch waren, dat zy niet van de Vrede verwittigt waren, en dat hun Vloot vertrokken, en alreê in Angola was, toen de brieven quamen : dat, schoon de Portugezen zeiden dat'er Vrede was, zy echter geen zekerheit daar af hadden, dat zy niet gehouden waren enige andere brieven, dan die van hun meesters, te geloven : dat zy, zo haalt als men de Vrede wist en afgekondigt had ; dit terstont aan de Vloot hadden ontboden, die, gelijk men bevond, alreê 't Lant en de Vestingen ingenomen had : dat zy toen de wapenen hadden afgelegt, en zich alleen op hun hoede gehouden : dat de Portugezen zich wel verweert, en grote dapperheit betoont hadden, om hen in hun aanslag te beletten : dat veel Hollanders gesnevelt waren : dat men niet kon zeggen dat dien van 't Recif het bestant, 't welk voor Brasil, en niet voor Afrika was, gebroken hadden : dat het geen, 't welk zy daar verovert hadden, gerechtelijk, naar de wetten van d'oorlog, aan hen behoorde, en dat zy 't niet behoorden, en niet konden overgeven. D'algemene Staten zeiden dat deze zaak enige bezonderheden in zich had / en dat zp wel van de waarheit onderrecht moesten zijn / eer zp hier op konden antwoorden. Maar de Hollanders hielden ondertusschen de plaatsen en 't Lant in / en selden daar een Gouverneur / of Stedehouder / met enige Schrijbers / om dit Lant naar hun bebel te bestieren. Deze Stedehouder had volkomne macht om ter doot te wijzen / behalven de Bebelhebbers / van de welken de Raat van Brasil de kennis aan zich behield. Zp bezochten 't verbont der Koningen van Congo, en van de Koningin van Angola, die aan hen toelieten twee of drie mijlen langs

Kilachte
over de her-
overing
van An-
gola,

Verant-
woording
daar tegen.

Ondering/
van de
Raat in
Angola
gesteld,

hun

hun kusten/en verder niet/te bouwen/ en te wonen; en zy trokken grote winst van de handeling/die zy met der zelber Onderzaten deden.

Hoewel de Koning van Portugal dit verlies niet verbuwen kon/ zo darde hy echter d'oorlog niet verneuwen/ om dat hy zich niet machtig genoeg bevond. Daar by/ vermits Brasíl dooz geen anderen/ van dooz zijn eige Onderzaten bewoont en gebout wierd/ zo geloofde hy dat hy zich dooz een andere middel/dan dooz die van de wapenen/ alleen bezitter van dit Land zou maken. Hy besloot dante beynzen/ zijn geboelen niet te doen uitbarsten/ niet meer van Angola te spreken/ dat met zwijgen te laten boozhy gaan/ deze Dede tot zijn boozdeel te trekken/ en haar zo lang t'onderhouden/ als hy haar dienstig tot zijn aanslagen vond. En zekier/ deze overrompeling van Angola verwoozzaakte geen verwarring/ en bleef in schijn als in de slaap verzopen. In tegendeel/ de Portugezen/ onder de gehoozzaamheit van de Koning staande/ schenen eer de grontvest van een gedurige eendzacht te leggen; om aan ons te leren hoe gevearelyk het is zich op de dubbelhartige menschen te betrouwen, en dat het beter is een eeuwige oorlog met de geveinsden en meinedigen te hebben, dan vrede aan hen te verlenen, dewyl zy alleenlyk aan hen een dekmantel verstrekt, om de genen, die zich daar op betrouwen, beter te bedriegen. Dezen dan/ zich wel vernoeget beynzende/ en naerstig om dooz heusheden en plichtplegingen de Hollanders te boozhomen/ daar zy noch rijke geschenken byboegden/ quam men in zo hoge achting by de Heren van 't Recif, dat zy hen booz d'oprechteste lieden hielden/ en dooz hun geblei bedrogen en verlokt wierden. Zy overwoogen onderuffelen ook met de Portugezen/ die onder de gehoozzaamheit der Hollanders stonden/ de middelen/ om de Hollanders te schoppen/ daar zy toe geenzen waren/ om zich onder een meester te zien: in boegen dat zy zich heel gedweeg booz d'Overigheden betoonden/ die zy niet/ dan met diepe eerbiedenis/ en ootmoedige onderstellingen genaakten/ ja zodanig/ dat men in hun hart had moeten lezen/ om quaat vermoeden van zo veel gedienstigheden te hebben. Zy zochten geen gedingen/ schlikten zich naar de woozden der Hollanders/ en maakten hen rechters van hun eige zaken. De Portugezen/ rede-lyk sober aan hun eige tafel/ bereidden/ hoewel tegen hun natuur/ heerlyke maaltijden/ daar toe zy de Hollanders nodigden/ om zich allengs in hun jonst te vesten; in boegen dat zy/ dooz deze aangename listen/ hen vast wisten in slaap te wiegen: daar de toebloeding van gout en zilber byquam/ 't welk de Portugezen/ onder de gehoozzaamheit van de Koning staande/ met boozbedachte raat op 't Recif bzachten/ om alderhande Waren te kopen/ die zy beynsden daar te komen zoeken/ schoon men genoegh/ en die zo goet waren/ uit Portugal kreeg. De monkhof was tot een hoge prijs geslegen. Het pont vleesch van een Schaap of kalf kostte twee gulden/ het pont Dakhens-bleesch/ 't welk in die plaats de gezontste en lekkerste spijs is/ drie gulden/ een varsch Hy tien stuibers/ een Hoen tien gulden/ een Zuigbarken vijftien gulden/ een paar Duben drie gulden/ de Spaansche en Fransche Wijn/ en het dik Bier vijf gulden/ het pijnjtje/ Amsterdamsche maat. Het grof Lijnwaat wierd booz een rijksbaalder of drie gulden gekocht; en de minste munt was een stuiber. De lieden/ die van middelbare staat waren/ verkeerden gewone-lyk een pistolet booz een dag. De Factooz der Heren van de Suikermolens

De Koning van Portu- gal beynst.

List der Portuge- zen/ om de Hollanders te bedrie- gen.

Grote Dierde.

kragen tot hun huur drie of vierduizent gulden : in boegen dat de geen / die
 byz was / grote goederen vergaderde. Dit waren alle tekenen en blyken / die de
 Hollantsche voortgeplante Gemeente de groothet van haar veroberingen toe-
 reekende; maar indien zy daar wel op gemerkt had / zy zou bevonden hebben
 dat dit eer dzoche voorttekenen van haar aanstaande ondergang waren ; eben
 gelijch de sakhels / die nooit meer licht afgeeven / dan als zy op 't tyje van uit
 te gaan zijn.

De Bewinthebbers van de Westindische Compagnie / die dooz 't bericht
 van de kraat op 't Kecif een goed gevoelen van de Portugezen ontvingen / en de
 grote winst / die de Vrede voortbracht / versiaan hebbende / wierden aangelokt
 om zo veel onnutte kosten / die d'oorlog nootzakelijch had gemaakt / te besnoejen/
 en / hun heit niets anders / dan een doozyn in de boet / achtende / daar af zy zich
 lichtelijch konden ontslaan / behielden niet meer dan vijftien of zestienhondert
 Soldaten in dienst / die men als vooz dooteters in de sterke plaatsen hield. Al
 d'anderen wierden geslaakt / en weer naar Holland gezonden. Veel bleben
 in 't Lant om te handelen / en dienden tot Inwoonders / en om hen te meer
 daar toe te verplichten / leenden of verkochten aan hen slaben van de Com-
 pagnie tot een goede prijs / die zy arbeiden deden. Graaf Jan Maurits van Nassou
 keerde weer naar Holland / na dat hy tot verscheide reizen daar toe genodigt
 was / en bracht met zich grote schatten en rijksdommen / die hy in de tijt van zes
 jaren daar gekregen had. Hy nam in zijn gezelschap tweeduizent Soldaten
 gelijch / en liet de last van de Voorschdy en bestiering aan de Vergadering van
 d'opperste kraat / daar af hy Hoofd was / en die in drie mannen bestont / Hamel
 Krooman van Amsterdam, Bassi Goutsmit van Haarlem , en Bullestrate Tim-
 mermeester van de Stat Middelburg in Zeelant ; mannen / die met gelijche zorg
 naauwe toezicht op 't kopen en verkopen / uitgeeven en ontfangen van de Com-
 pagnie namen / en heel naaukeurigh 't getal der Zuikerhysten / die in de
 Pakhuizen waren / wisten t'onthonden ; maar die echter van 't geen / dat de
 Portugezen tegen hen hzouden / niet wel onderrecht wierden.

De Koning van Portugal / die naauwe wacht hield / wierd hier af verwit-
 tigt dooz de geen / die hy met verborge geschenken onder de Hollantsche Heer-
 schappyn jonstigt tot hem maakte / en die bezondere blyt deden / om kennis van
 de zaken te srijgen / en / zonder bespeurt te worden / tot in 't diepste der geheim-
 nissen in te dzingen. En zeker / de geen / die 't roer in handen hadden / hielden
 allenlijch hun ogen gevest op de Schepen van Angola , die alle maanden in de
 haven van 't Kecif guamen / en met Gout uit Guinea, Oyfants tanden / en an-
 dere dingen / maar voornamelijch met slaben geladen waren / die men naakt/
 en als honden opboedde / en die van de Koning van Congo , van de Koningin
 van Angola , of van hun Fidalcken , dat is Stedelhouders / vooz Lijnmaat/
 Hoeden / veelderhande Pzer gereetschap / Wijn en Wrandelwijn verwisselt
 wierden. Want het Gout en Silber is niet in zwang onder hen ; en zy ge-
 bruiken / in plaats van gelt / kleine gladde schelpen / die zy aan d'oeber van
 zekere bloeden vinden. Deze slaben zijn gebangenen / die in d'oorlog ge-
 vangen worden / of die enige misdaden bedreben hebben / om de welken zy
 nooit niemant doden / behalben allenlijch om zaken van staat ; en de straf / die
 zy lyden / is verkocht te worden. De winst / die de Compagnie van 't verkopen
 dezey

De Sol-
 daten in
 Brazil ge-
 slaakt.

Graaf
 Maurits
 vertrekt uit
 Brazil.

Opperste
 Kraat.

Waren / uit
 Angola
 naar
 't Kecif ge-
 voert / ook
 slaben.

Koophan-
 del van
 menschen.

dezer lieden trok/ of eer meende te trekken/ zout onuitsprekelyk geweest hebben/ zo men hen betaalt had. Want men kon nimmer genoeg van hen overbryngen. Uder begeerde hen/ geliyk de genen/ in de welken hun booznaamste inkomsten bestonden/ vernuuts d'Inwoonders/ die luy en traag zijn/ alleenlyk op hun arbeit steunden. Ja de Portugezen/ die onder de Koning stonden/ quamien ook deze slaven kopen/ vernuuts zy geen anderen kouden krijgen/ dan van de Hollanders/ die/ geliyk wy verhaalt hebben/ zich incesters van 't Lant/ daar zy uit gehaald wierden/ gemaakt hadden. Een slaaf/ die grof en sterk van luy en leden was/ kostte vyftien of zestienhondert guldens. Maar de Hollanders/ die zich zo schalk beynsden/ in hen dier te verkopen/ betoonden zich hier in onnozel/ dat zy hen niet anders/ dan/ geliyk d'andere Waren/ te boez verkochten/ en alleenlyk enige geschenken ontfingen/ die eindelyk tot hooftsom en verloop verstreken. De verzekering/ die de Raatsheeren namen/ was dat zy zodanige lieden/ die hun Onderdanen waren/ tot boezen booz de gekochte somme sielden/ daar booz zy zich schuldig maakten/ en die zy in Suiker besloofden te betalen.

Zi ben byna beschzoomt om d'onnenschelyke en onmeedogende wyze van straffen uit te drukken/ die men aan deze rampzalige gebangenen gezuikte/ dewyl het buiten deernis gaat/ en siddering veroorzaakt. Zy waren zodanig verplicht en gepzangt tot de gedurige arbeit/ die men hen oplag/ schoon hy hun krachten te boben ging/ dat de geen/ die 't geen/ 't welk hem boozgeschreven was/ niet afdoen kon/ in tegenwoozdigheit van al d'andere slaven/ die men vergaderde/ gebonden en gefinebelt werd. De geen/ die de toezicht daar over had/ beval dan aan de wakkerste en sterkste van hen/ hem te slaan/ en/ zonder ophouden/ met een tou twee of drie hondert slagen van de voetsolen tot aan 't hooft/ aan hem te geven/ in boegen dat het bloet aan alle zijden uitsprong. Dat meer is/ de huyt/ dus verscheurt zijnde/ wierd met Wijnedrik en Zout gewezen/ sonder dat zy darden krijten of klagen/ uit breez van noch eens zo veel te zullen lijden. Deze straf/ of eer marteling/ wierd somtijts/ naar de grootheit van 't misdryf/ twee of drie dagen achter malkander verbubbelt. Men sloot hen dan geketent in een duistere plaats/ en bracht hen in de volgende dag/ gebruisamer dan een hantschoen/ weer aan 't werck/ daar zy/ eer in gebrake te blijven/ lieber zich zelven doodden. Zy waren heel naakt geliyk Beesten/ en hun lighamen/ byna tot zweet smeltende/ verdroegen geduldighlyk de hitte der Ovens/ die de Suiker zutverden. Zy braadten hun lijf al lebendig/ sonder te daren wijken/ of op te houden van de Siroop met schoppen en grote stokken om te roeren/ in boegen dat zy/ om de brant/ en de vonken af te weren/ die op hun vel blagen/ 't welk zy op het Suikerriet gieten/ als het uit de pars is/ met de wortel en 't meel van Mandioke verwisselen/ 't welk aan hen tot brood dient/ dat de slaven van Labrador/ die zich bemoejen met dat te maken/ en dus leven/ aan hen bestellen. Doozts/ indien deze slaven ziek zijn/ zo woorden zy miuder dan beesten geacht en betaart. Indien iemant een slaaf/

Dierre der
slaven.

Gezuwelike
en onmen-
schelike
weert die
aan slaven
gepleegt.

die de zijne niet was / doodde / zo voldeed hy / als hy aan de meester het geen / 't welk hy waerdig geacht wierd / betaalde / zonder dat hier op enig verder bezorg kwam. Zy / gestorven zijnde / wierden op drie of vier plaatsen aan een stok gebonden / en van twee van hun makkers op hun schouders genomen / en in de Zee / of in enige Bloet gewoopen. 't Was hen onmogelijk zich van zo verfoejelijk en dienstbaarheit t'ontslaan / dewijl zy / zo zy nicenden wech te geraken / in plaats van toelucht te vinden / aan de merken / die hun meesters met een heet pzer hen op verscheide plaatsen van hun lichaam ingedrukt hadden / bekiend / en / weer t'huis gebzacht zijnde / zodanig / gelijk wy gezegt hebben / gehandelt wierden. In de plaatsen / daar zy enige oproer hadden gemaakt / was geen woertheit / die by de hare vergeleken mogt worden : ja men kan niet ver-tonen hoe pijnlijk zy de genen / die zy dus gepijnt hadden / hun leven deden eindigen / gelijk men tot verscheide reizen heeft zien gebenten.

't Is wel waar dat de Hollanders deze woertheden niet pleegden ; maar hun gterichheit was d'enige oorzaak hier af. Want deze grote dierte / daar toe zy / dooz hun tollen en schattingen / alle dingen gebzacht hadden / verplachte de kooplieden / en d'anderen / die veel wilden winnen / de prijs daar af overmatiglijch aan de Portugezen te verhogten / die hen noortwendiglijch moesten hebben / en die niet in hun gewone staat konden blijven / zo om d'onderhouding van hun gezinnen / als om de geschenken / en lastige betalingen / die zy moesten doen / indien zy zich niet strenger aan hun slaven betoonden / welkers getal zy vermeerderen moesten : 't welk niet geschieden kon / dan met zich in schult te steken / om dooz d'arbeit van hun slaven hun schulden te verminderen. En zeker / de Portugezen leverden / om zich in jonst te houden / enige tijt lang zulken grote oberbloet van Suiker in 't Recife , booz de Compagnie / en booz hun andere schultheeren / dat de Pakhuizen niet zo haast leeg waren / of men zag hen terstont weer vol / daar mee men de Schepen / die naar Holland boeren / belastte. Men zond ook uit Holland deze Schepen weer vol van andere Waren / die men zonder onderscheit utboozde : in voegen dat men behond dat de renten alleen al d'inkomsten naar zich trokken / die van d'arbeit der Portugezen / en van hun slaven konden komen / dewijl het pont zwarte Suiker tot zo laag een prijs gestelt woerd / dat men 't booz een stuiver gaf / en de witte Suiker booz drie stuivers ; in plaats dat / zo men de slaven van hun daghuur had moeten betalen / en hen voeden / gelijk men de hantwoekslieden in dat Lant doet / pder pont meer dan twintig gulden belopen zou hebben.

Dit was 't geen / 't welk Don Ian , Koning van Portugal / meest wenschte / te weten dat de Portugezen / onder de heerschappy der Bewinthebbers staande / grote sommen aan de Hollanders schuldigh waren. Hy had hen doen aanvaden dat zy niet zouden vzezen zich in schulden te steken / en altyt 't geen / 't welk men hen te booz wilde geven / aan te nemen / om de schuldenaars te meer van hun schultheeren te verzeemden ; dewijl hy tot bozdering van zijn boozmeemens hen niet alleenlijch ontflaming van betaling boozfelde / maar dat hy ook de goederen der gener / die recht hadden om dat van hen t'eiffchen / aan hen zou overgeven. Daar waren toen noch niet meer / dan enige geheimgenoten / die 't geheim wisten / en in 't heimelijch 't geen / 't welk by de Hollanders gedaant woerd / openbaarden / en booznamelijch een Iohan Fernandes Viera Molate , die

De Portugezen steken zich diep in schult.

Schijn-pher der Portugezen.

Laage prijs van Suiker.

Annadinsgen van Don Ian.

Beste king van bezsaat.

alles /

Alles / tot de geringste dingen / deursnuffelde. Men versond dooz zijn bericht in Portugal de grote onachtsaamheit der Heren van de hoge Raat / die de Burg-
 ten / en de wallen der Vestingen / van Krijgsvolk onberzien / lieten bergaan / Onacht-
 saamheit
 der Groten
 van de
 Compag-
 nie.
 en de Portugezen tot ampten van bonnis te stellen verheven / doch in 't platte
 Lant / dat niet geen ander volk bevolkt was. Zp spraken nu niet meer of de
 Portugezen wapenen hadden / en deelden de middelen van de Compagnie op
 briefjes uit / leedsen als in zekerheit / en zonder andere boozzorging / van de
 Schout en Dienaars te doen lopen / en gelt te manen. Zp wierden gemak-
 kelyk dooz de gaben en geschenken betovert / gelijk ook d'andere Oberig-
 heden.

Het vijfde Hoofdeel.

Rijkdom van Brasfl. Bedenkingen van Don Jan, Koning van Portugal, om de Hollanders uit Brasfl te verdrijven. Deze zaak word aan d'Onderkoning van 't Lant bevolen. De Hollanders krijgen lucht hier af, maar worden in slaap gewiegt. Onachtsaamheit van de Raat. Begin van de besteking van 't verraat door Don Johan Fernandes Viera. 't Verraat door een Jood ontdekt, maar word niet geacht.

De Koning van Portugal oordeelde / dat dit de rechte tijt was, die men gebruiken moest, om de Hollanders te schoppen, en zich volkome meester van Brasfl te maken. Rijkdom
 van Brasfl. **H**y wist wel / dat dit Lant niet gering geacht moest worden, dat men dit zo hoog, als zijn Koninkrijk mogt stellen, zo hy alleen meester daar af was. Dat het eertijts jarelijks aan Don Sebastiaan, Koning van Portugal, vierénveertighonderdhuizen Dukaten zuiver in zijn kassen leverde, zonder de gewillige geschenken, en dit getal zijner Onderzaten, die met zware rijkdommen weer van daar keerden. **H**y bedacht dat de Westindische Compagnie al de winst daar af trok, en de handel zijner Onderzaten bluschte. **H**y kreeg schriftelij bericht / dat deze Compagnie op 't Recife, en in haar andere havens, jarelijks tachtig of hondert Schepen laadde, die vol Suiker en Brasflien hout waren. **H**y beelde zich in dat hy de Hollanders lichtelij voor eeuwig daar uit zou verdrijven, en dat hy, dit gedaan hebbende, duizent middelen zou vinden, om dit bedrijf te rechtvaardigen, zo wel als de Hollanders hun overrompeling van Angola hadden kunnen doen. **H**y gedacht dat dit de tijt was, om daar aan te gedenken, en hen met gelijke munt te betalen, en dat men noch met deze Kooplieden zou lachen. **H**y wist dat d'Inwoonders, die hy zijn waar volk noemde, altijt bereid zouden zijn, om in zijn dienst te leven en te sterven, zo haast als hy 't geen, daar aan hy niet twijfelde, geopenbaart had.

De Koning van Portugal nam / zonder inzicht op de Dzeede te hebben / dit besluit van 't geen / 't welk de Hollanders in Brasfl bezaten / zich zelf toe te eingenen. De Koning
 van Portu-
 gal bes-
 creit de **H**y beval d'uitvoering daar af aan zijn Onderkoning van de Waap-
 de

zaak van
Basil aan
zijn Onders
koning/

de todos los Santos, of van Alderheiligen / een groot beëmmert en boozstaander van zijn volk / en die klare blijken daar af / in d'uitroeying der Castilianen / betoont had. Hy was ter plaats / daar 't werk uitgeboert moest worden / had volkome kennis daar af / en kon beter / dan enig ander mensch ter werrelt / de middelen / tot d'uitvoering dienstig / bedenken. Men schreef van deze zaak aan hem. Hy beloofde die uit te voeren / maar zeide dat men wat moest roeven / en dat men in 't hemeligh Schepen met krijgsvolk / en een groot deel wapenen / met voorraat van oorlog aan hem moest zenden / eer hy zijn voornemen dee uitbarsten.

die haar
belooft uit
te voeren.

De Hol-
landers bes-
peuren
deze han-
del.

De Gezant van d'algemene Staten aan 't Hof van Portugal kreeg lucht van deze wapening / en van 't vertrek der Schepen naar de Waap. Hy schreef hier af naar 's Gravenhaag. Maar dewyl men niet kon vermoeden waarom dit gedaan wierd / zo schreeben de Regentien aan de Raat op 't Recif, (dit was op 't einde van 't zestienhondert vierēbeertigste jaar) dat zy hier naar zouden vernemen. De listige Portugezen bespeurden wel dat dit ergwaan aan de Hollanders gaf / die op dit gerucht hen met een wantrouwig oog aanschouwen / en die hen geduriglijk vraagden waar toe deze mannen / en deze wapenen dienstig waren / en of zy wilden afballen. Hun Obersten berseghenen

De Portu-
gezen vo-
gen de
Hollanders
in slaap te
wiegen.

oeder ogenblik booz d'Obergheden der Hollanders / beklaagden zich / en namen booz smaat op / dat men quaad vermoeden van hen had / en betuigden met schrikkelijhe eden / dat zy nooit daar af hadden horen spreken , en dat zy geen andere Overgheden kenden , dan de Westindische Compagnie , en de genen , die zy aan hen zond , om over hen te gebieden , dat dit hun enig oogmerk en doelwit was , dat , indien zy enig quaat voorneemen verstonden , zy d'eersten zouden zijn om dat t'openbaren , en dat zy met hun eige handen de geen van hen zouden doden , die zulke gedachten in zijn harsenen broeide. Hoe zouden wy , zeiden zy / darrē bestaan deze staat over hoop te werpen ? Zouden wy hier door niet onze ondergang op de hals halen , dewyl wy een deel daar af uitmaken ? Wat is 'er , dat ons daar toe verplichten zou ? Leven wy niet vrediglijk , en onder een zachte heerschappy ? Genieten wy niet d'oeffening van onze Godsdienst , de bezitting van al onze goederen , die men ons benemen kon , en die men ons weergegeven heeft ? Men deelt ons ook het beste deel van al 't geen meê , 't welk al uw Schepen uit Europa meêbrengen. Maar schoon wy enige aanslag bestaken , zouden wy zulks van ons zelve kunnen doen ? Zou Don Jan , Koning van Portugal , ons daar in bejonstigen ? Zou hy twist met d'algemene Staten willen maken , welkers verbont hy zo hoog eert , en dat hem zo aangenaam is , uit oorzaak van de gedurige weldaden , en de bystant , die hy daar af ontfangt ? In tegendeel , hy zou , in plaats van ons te bejonstigen , al zijn krachten besteden , om ons te verdelgen.

Wacht-
zaamheit
van de
Raat.

Deze listige en verradelijke redenen / daar gaven en geschenken bygeboegt werden / deden de Raatsheeren / die boozgenomen hadden al de booznaamsen der Portugezen te hangen / en overal naau onderzoeft te doen / van boozneemen veranderen. Zy deeldden zich in / dat de gifting te zwak was , en dat men , als de Portugezen tot enige afval genegen waren , dit genoeg bespeuren zou , dat zy 't niet zouden kunnen uitwerken , en dat Don Jan , Koning van Portugal , zich wel zou wachten d'algemene Staten , die hem zo nootzakelijk waren ,

te quetsen. Zp verminderden dieshalven niets van d'achting / daar zp deze Portugezen in hadden / waren met de Kroophandel beziet / verachtten de verscheide berichten / die men aan hen gaf / en voeren voort in de zelfe toegang en gemeensamenheit aan hen te geven. Maar de geen / die voornamelijk onder hen welgezien wierd / was Johan Fernandes Viera, een Molaat van geboorte / een bygemaakte slaaf / en dieshalven listig en spitszinnig. Hy had enige jaren lang huisgenoot van een der Raatsheeren geweest / kennis van zaken genomen / en geloof by hen verkregen. Hy pachtte de reehten en inkomsten van de Compagnie ober de Suiker / die in de Suikermolens gemaakt wierd / dee 't Brasiliën hout affhouwen / en had altyt enig voozstel / tot voozdeel van de Compagnie / te doen / en enige kostelyke vzeemdigheden / die men nooit gezien had / en die hy aan de Heren en Oberigheden schonk / om hun jonst te winnen. Hy was in zulke een achting en geloof onder hen / dat hy dikwijls geroeven wierd om zijn geboelen in de zaken van staat te spreken / die echter niet onbekent aan hem waren / om dat men eer alle andere / dan hem / misrouwt zon hebben. Maar hy / die een Portugefche Vader had / beminde de Portugezen boven de Hollanders. Men bespeurde dat hy in verscheide plaatsē zekere misnoegingen tegen de Raat strooide / om dat men de prijs van zijn verpachting niet had willen verminderen / daar in hy / gelijk hy zeide / behalven zijn moeiten / noch grote schade geleden had. Dit wierd aan d'Onderkoning geschreven / die hem bekohte / en aan zijn zijde trok / en beloften / van hem groot te maken / aan hem dee / indien hy 't geen / dat daar gebeurde / de raden / en de tijt / die hy bequaam oozdeelden / om de Hollanders te verdrjyven / getrouwelijk aan hem onthoud. Hoort / deze Johan Fernandes Viera speelde zijn rol zo wel / om zijn woort niet te verhoorten / en tot vozdering van zijn voozneemen / dat hy alrengs mislietten / vnutroers / kruut en loot in zijn huis vergaderde / terwyl hy d'Onderkoning in de Waap van al 't geen / dat in de Raat van 't Recife, en onder 't volk gezegt en gedaan wierd / verwittigde. Zijn brieven wierden niet aan d'Onderkoning gezonden / maar aan zeker Andrea Vidal, zijn mingenoot / de Zoon van een Heer van een Suikermolen te Paryba, die hy bezonderlijk kende / en aan de welk hy in zekere tijt schreef / dat de Portugezen hun geding in 't Recife gewonnen hadden, dat zy tijt hadden gehad, om hun wapenen op te sluiten, dat het tijt was om zich van de Hollanders t'ontslaan, en hun Vestingen t'overrompelen, en dat hy spoediglijk, onder de schijn van zijn Vader te bezoeken, by hem zou komen. Vidal gaf aan hem tot antwoort / dat hy haalt by hem zou komen, om kennis van hun krachten te nemen, en alles wel t'overwegen, dat hy een sterke Vloot toerufte, die ter behoorlijke tijt en plaats verschijnen zou.

Terwyl Johan Fernandes Viera niet ongedult de koomst van Vidal verwachtte / gebeurde 't dat een Jood / Moyfes van Accoignes genoemd / 't Recife verliet / uit oozzaak van zijn grote schulden / die hy wel betaalt zon hebben / zo de Portugezen aan hem betaling gedaan hadden. Hy / om de gebangenis te schuwen / verbog zich in 't huis van deze Johan Fernandes Viera, een mijl van 't Recife. Een der huisgenoten van deze Fernandes, die 't geheim wist / verzoocht roekelooslijk aan deze Jood / dat hy mee een deelgenoot hier af zon zijn / en zijn uitterste blijt daar toe besteden / daar noch hy geboegt wierd / dat die denige middel was om hem rijk te maken. De Jood / beinzende verblijd daar

Eigen-
schappen
van Johan
Fernandes
Viera,

Zijn hoge
achting by
de Raat,

D'Onder-
koning loft
hem tot
berraat,

Vertrouelij-
ke handel
van Viera
en Vidal,

't Berraat
door eelt
Jood ont-
dekt ;

't welk in
de wint ge-
slagen
word,

om te zijn / zeide dat hy niets liever begeerde / dan zijn neergeplofte staat weer op te helpen. Maar hy verwachtte in de volgende dag niet de komst van de da-geraad / om zulk bericht in 't Recif te brengen. Hy dee door een Soldaat van de Staatsheeren verzekering van zijn lijf verzoeken / om mondeling een samenzwering tegen de Staat aan hen 't openbaren. Zy beroozlofden alleenlijk aan hem / dat hy op een half mijl na aan 't Recif zou komen / daar Walbech, hun Geheimschryber / en drie andere Joden / uitgezonden wierden / om 't geen / dat hy te zeggen had / te horen. Zy / zijn redenen gehoorz hebben / brachten hun bescheit aan de Staat / die weer antwoorde / dat dit een ongegront gerucht van 't volk, en de vond van een Bankerottier was, die daar door vergelding en ontfaning, of uitstel, om zijn schulden te betalen, verzocht, dat dit hen verachtelijk zou maken, zo zy op 't minste aanbrenge van de geen, die eerst quam, yder ogenblik den Portugezen smaat aandeden, en dat zy wel wisten dat veel lieden Johan Vierbenijdden. Men verroonde ook aan de Staat / dat Manuel Frank, Portugees / een groot en gemeenzaam vrient van Andrea Vidal, en die gewooneijk by zijn Vader verheerde / openlijk in Paryba al zijn middelen aan lieden / die wel betalen konden / gaf / op boozwaarde van drie booz een aan hem weer te leveren / als de Portugezen volkome Meesters in 't Lant zouden zijn. Men maakte hier af geschiften by openbare Bontschrybers ; en men zegt dat hy in dezer boegen meer dan twintig duizent gulden uitteide.

Het zefte Hoofddeel.

Groot verlies der Hollantsche Schepen. Vidal komt op 't Recif, in schijn om zijn Vader te bezoeken, en word heerlijk ontfangen. Hy ruid de Portugezen op. Hoofden van de samenzwering. Papiere rijkdom in Brasil. De Portugezen in noot, om de manig van hun schulden, doen hun klachten aan de Compagnie, die, om grote winst te doen, de schulden op zich neemt, en heel flordiglijk betaalt. List der Portugezen.

HEt vertrek van Graaf Maurits, het verzenden der Soldaten / de zichtbare onachtsaamheit der Staatsheeren / in 't quaat / dat hen dzeigde / af te weeren / en 't gemoz van 't volk ontfanen vrees in veelen / booznaemelijk in de genen / die wel gezegelt hadden. Zy kregen begeerte om zich naar hun geboozte plaats te vertrekken. Zy spoedden zich zo veer / als hen mogelijk was / om hun goederen te vergaderen. Zy vielen overhoop in de schepen / die weer naar Europa gezonden wierden. Maar deze menschelijke boozzichtigheit diende niets / dan om hen te verhaasten om d' ondergang van hun levens en middelen te zoeken. Want meer dan twaalff grote Schepen / veel Millioenen waerdig gefchat / en de menschen / die daar in waren / wierden eindelijk op verscheide tijden / rampzalliglijk van de Zee ingezwoolgen / zonder dat men ooit heeft geweten / of hoer

ren zeggen hoe en waar zy gebleven zijn. D'Inwoonders van 't Recif, die bezocht hadden te vertrekken / waren blijde dat men zulks aan hen geweigert had / zonder t'overdenken dat het overige van hun leven niets anders dan bitterheit zou zijn / en dat hun einde zo meedogend zou wezen / als de doot van hun Lantgenoten bewenelyk is.

Andrea Vidal, door zijn bespieders verwittigt dat de Hollanders niets repten / trok in 't gezelschap van een Bevelhebber van de Baay / Nicolaas Oranje genoemd / naar 't Recif in een Bark / en zeide tot de Kaatsheeren / dat hy, naar Paryba trekkende, om zijn plicht aan zijn Vader te bewijzen, by hen quam, om eerbiedigheid aan hen te betonen, en hen in de naam van d'Onderkoning te groeten, en hen van zynent wegen te verzekeren dat zy geen quaat bedenken van de Schepen, die uit Portugal gekomen waren, zouden nemen, dewijl daar niets in was, dan volk om de bezettingen in de Baay te versterken, en naar Rio Genero te zenden, om de genen, die vier of vijf jaren gedient hadden, en die zy niet langer in dienst konden houden, te verlossen. Hy wierd wonderlyk wel ontfangen en onthaalt / en dikwijls van de Meesters der Suikermolens, daar omtrent staande / bezocht; daar door hy gelegentheit nam / om / naar de Wetten van de heuschheit / verlos / van desgelijks te doen / te bezoeken. Hy / dit verkregen hebbende / nam zijn herberg by deze Johan Fernandes Viera, daar hy de voornaamsten van de Verge (naam van 't platte Lant omtrent 't Recif) dee komen / en d'een na d'ander aanmaande. Na dat hy had doen zweren dat zy hoog Don Jan de vierde / Koning van Portugal / hun wettige Doyst / wilden leven en sterben / openbaarde hy aan hen / dat hy uitgedrukte last van zijn Majesteit, en van d'Onderkoning had, om hen van 't juk der vreemdelingen te verlossen; en zeide / dat zy genegen moesten zijn om hem te helpen, en dat dit hun vryheit betrof, op dat het geheel volk geen ander, dan deze enige Oppervorst onderworpen zou zijn: dat zy wel kenden dat de wetten der Hollanders onverdragelyk waren, en dat zy heel andere zeden, dan deze lieden, hadden: dat zy van taal, Godsdiensf en gewoonten verscheiden waren: dat Brasíl hun Vaderlant was, en dat zy 't, door de naerftigheid van hun voorouders tot hun deel hadden gekregen, dat hun Vaders dat bevolkt hadden, en dat de Hollanders dat met geweld en dwinglandelyk bezaten: dat hy aan hun gelaat zag, dat de naturelyke genegentheit, van hun Koning alleen te gehoorzamen, noch niet in hun harten geblusht was: dat zy door hun schulden voor eeuwig, en zonder hoop van verlossing, elendig zouden zijn, zo zy niet intijts de macht van hun schultheeren gebruikten: ja dat 'er ook middel was om der zelve rijkdommen, die alleenlyk uit hun zweet quamen, hen toe'teigenen: dat, indien zy zich meesters van drie of vier plaatsen konden maken, al'tander zonder tegenstant zou zijn: dat men deze Bierdrinkers handelen moest, gelijk men de Castilianen gedaan had: dat, zo veel d'eed van getroutheit aanging, die zy aan hen hadden gezworen, dit geen schroom in hen veroorzaken moest, dewijl zy door de wapenen daar toe gedwongen hadden geweest, dat de Paus hen daar af vryspreeken zou; en dat zy alleenlyk aan Angola hadden te gedenken. Hy behoefde zo veel uitgezochte redenen niet / om hen te bewegen tot al't geen te beloven / dat hy aan hen bevelen zou. Hy bermengde zijn redenen met bedankingen van hun genegentheit / en bad hen daar niet af te wijken / en sloofde dat hy aan de Koning zou schryben / dat hy geen getrouwer onderza-

Andrea Vidal
komt op
't Recif /

wordt wel
ontfangen

tuid de
Portugezen op

Ordening
in 't ver-
raat ge-
felt.

ten had / en dat hy grote vysheden / onlastingen van schattingen / en bergel-
dingen vooz hen verwerken zou. Hy verkoos tot Oberste van deze aanslag Ioh-
han Fernandes Viera, en tot zijn Stedehouders Antonio Cavalgante, en Ama-
dor van Aragufe, Meesters van Suikermolens / in 't Lantschap van Phar-
nabuco. Hy bad hen / wel op te passen, hun ampten wel waar te nemen, en de wa-
penen aan te taften, als men te velt zou trekken, en tot d' uitvoering van hun aan-
slagen, als zy die behoefden.

Hoofden
van de za-
menzwe-
ring.

Toen dit dus besproten was / keerde Vidal weer naar 't Recif, daar hy by-
geleide kreeg / om naar Paryba te trekken. Hy / in zijns Vaders Lanthuis
zijnde / ontbood ook / onder schijn van zich te verblijden / de Hoofden en Dooz
naamsten van 't Lantschap / sprak tot hen gelijke redenen / en besloot met hen
een zelve zaak / als hy in Pharnabuco gedaan had: in boegen dat dezen in alles
en ober al beloofden te gehoozamen aan Iohan Fernandes Viera, Antonio Ca-
valgante, en Amador van Aragufe, en in 't afwezen van dezen / aan Francisco
Gomes Morres, Vidals Schoonbroeder / Lopes Coriadero, en Ieronimo Ca-
dexa, ook Meesters van Suikermolens in 't Lantschap van Paryba, en aan de
kolonel Manuel van Heyros Sequeira, die van Vidal tot hun geleiders gekozen
wörden. Hy ging daar na in de Besting van Paryba, anders Sint Margarita ge-
noemt / eer om die te bezichtigen / dan om de Slotvoogt Blaubech te groeten /
die / zijn verlofbrief gelezen hebbende / die meezacht dat hy gelijk een der He-
ren geëert zou werden / hem ter maaltijt nodigde / en bobengewone eer aan hem
bewoos / en in zijn vertrek dze scheuten met grof geschut dee lossen. Vidal, en
Nicolaas Oranje, met hun Barch weer in de Baay geheert / gingen by d' Onder-
koning / om zich met hem ober hun gelukkige reis te verblijden.

Papiere
rijkdom in
D' afval.

Daar was nu niets oberig / dan t' overwegen op wat wijze zy hun aanslag
zouden uitvoeren / en hoedanig een list daar toe gebuiken. Het Gout en Zilber
was dun gezaat in de veroverde Landen der Hollanders / om dat men 't in de
Scheven / die vergaan waren / gescheept / en allengs uit het Lant geboert
had. Maar de genen / die deze kostelijke Metalen hadden / stoten die op / en de
genen zelven / die 't minst hadden / roemden op hun macht en rijkdom. Twint-
tig of dertig duizent guldens waren de middelen van slechte staat. Maar zeker /
groten en kleinen hadden niets anders dan papieren / en hantschiften van
schulden / die de Portugezen aan hen schuldig waren / van de welken zy einde-
lijk betaalt wilden zijn / niet alleenlijk van de hoofstommen / maar ook van de
verloope renten / om hun handtel / die afdraam / t' onderhouden. Zy zeiden dat
de Portugezen hun Suiker aan anderen op winst verpandden / en dat zy / die
d' oudste schultheeren waren / achter de bank gezet wierden. Zy wisten niet
hoe zy zich zouden verzoegen / en de Hollantsche kooplieden / aan de welken
betaling geweigert wierd / deden de Canavia, of Suikervelden / hun slaven /
en al hun goederen aantasten. Deze Portugezen wierden hier af grote lijks ver-
baaft. Zy zagen wel dat 'er geen ander ontzet vooz hen was / dan in verande-
ring / maar de tijt hier toe was noch niet ryp. Zy dan / de raat volgende / die
Andrea Vidal vooz zijn Stedehouders aan hen gaf / voozquamen dooz geschen-
ken de Raatsheeren en Staatsmannen / en vertoonden met een verbaaft gelaat
aan hen / dat zy alle verloren en tot wanhoop gebracht waren, zo men naar de
strenghheit van de wetten met hen handelde. Zy verzochten uitsstel / met de ver-
loope

De Portu-
gezen in
noot / dooz
hunschul-
den,

loope renten te betalen. Zy verzochten ook aan de Compagnie / dat die al hun schulden op haar zou nemen; hun schultheeren voldoen, en 't vervolg doen ophouden, en wilden daar voor hen zelve; hun goederen, en 't algemeen gewas van hun Suiker, die toen haast gefneden zou worden, verpanden; en dit op 30 danige boozwaarden / als men begeren zou. De Raat dee de schultheeren vergaderen / aan de welken men vertoonde / dat men zich zwaerlijk op een tijt en reis zou kunnen doen betalen; en zeyden dat dit onmogelijk was, dewijl men geen gelt had, en de Suiker noch niet geplukt kon worden; en boegden 'er by / dat, zo zy iets wilden verliezen, men hun gelt aan hen verzekeren zou. De Kooplieden moesten / 't zy met of tegen wil / dit verdrach / dat gemaakt wierd / toestaan / dooz 't welk de Raatsheeren / in de naam van de Compagnie / booz de welke zy zich bozgen stelden / zich schuldig maakten om de schulden der Portugezen aan hun schultheeren te betalen / die zich met twee en seventig ten hondert booz d'oude schulden / die ober 't jaar gestaan hadden / zouden vernoegeen. Maar men beloofde niet meer dan achtenvijftig ten hondert van de nieuwe schulden / die booz de schulden / die deze schultheeren aan de Compagnie schuldig waren / tot betaling verstreken zouden. Wat de genen aangaat / die niets aan de Compagnie schuldig waren / men bedong met hen / dat men niet meer dan achtenvijftig ten hondert / zo wel booz d'oude / als booz de nieuwe schulden / betalen zou. Deze betaling wierd aan hen in geschziften en aanwijzungen op d'Ontfangers van de Compagnie gedaan. Maar zy / in plaats van gelt te krijgen / gelijk men hen had doen hopen / waren genootzaakt Zwarten / en slaven van Angola, booz de prijs / die zy openlijk geschat wierden / aan te nemen. De genen / die enkelij gelt wilden hebben / kregen / in 't verkopen en overgeven van hun bzieben en geschziften aan anderen / niet meer dan twintig ten hondert in gereet gelt; in boegen dat de Kooplieden tachtig ten hondert verlozen; en noch moesten de verkopers bozgen blijven / en zich verplichten de sonnen / die zy ontfingen / aan de kopers wcer te leveren / indien zy niets van de Compagnie konden ontfangen.

De Compagnie neemt de schulden der Portugezen op zich.

Slordige betaling.

De Portugezen verschuldigden ook d'inkomst van hun Suiker aan de Compagnie / en beloofden dat zy aan niemand zouden verkopen of leveren / booz dat zy / sonder iets te korten / hun schulden volkomenlij betaalt hadden. Deze Raatsheeren beeldden zich in / dat zy een onuitsprekelijke winst op deze beiden / zo wel de schuldenaren / als schultheeren / zouden doen. Maar zy kregen geheel niets / om dat zy d'inzicht der Portugezen / van welkers handel zy stoffe tot wantrou konden hebben / niet wisten te deurdzingen. Want zy / booz enige tijt van betalen by / gebzuktten deze uistel niet om gemaklijker te betalen / maar om / gelijk wy tonen zullen / de Compagnie geheel daar af te verstreken.

Beloften der Portugezen.

Het zevende Hoofd deel.

Een Portugees ontdekt de handel zijner Lantgenoten. Orde-
ning van d'aanslag, die noch van twee Portugezen ontdekt
wordt. Misflag van de Raat. Viera kiest de vlucht. Paryba
verzekert. De Portugezen openbaren hun verraat, en doden
enige Hollanders. De Raat stelt ordening. De weërspan-
nigen in de vlucht gedreven. Verrader aan zijn eige galg
gehangen. Algemene vergiffenis afgekondigt. D'afvalligen
nodigen tot verder afval. Gelt op de stichters der beroerten
gestelt. Huizen der weërgekeerde afvalligen geplondert.

Zo haast als d'Onderkoning tijding kreeg van d'inhout van dit ber-
vach / en dat de Portugezen niet meer vreesden dat zy van de die-
naars gemoeit en bezocht zouden worden / zond hy aan hen te Lant
een deel Soldaten / die sich iversal verspreidden / om d'Inwoonders aan te
manen / en hen tot de samenzwering te bereiden. Een meester van een Suiker-
molen te Serinham, hoewel een Portugees zijnde / die geen oproerige geest had /
quam met voorzbedachte raat op 't Recife, om aan de staatsheeren te boodschap-
pen dat tot zynent beel gewapende mannen deurgetrokken waren / die van de
Baay de todos los Santos, of van Alderheiligen / quamen / en roemden dat
zy in hoerz tijt geheel Brasil onder een enig Meester zouden zien. Dit waren de
genen / die aan Johan de Pontes, die hy hen gekomen was / d'ordening bezach-
ten / die van d'Onderkoning en Andrea Vidal bestemt was / en die men houden
zou / om 't Recife, Paryba en Riogrande in te nemen: want als deze Bestingen
gewonnen waren / zo zouden d'andere plaatsen / en 't Lant hen niet ontgaan
kommen. Men had / om dit uit te voeren / besloten de Dochter van Antonio
Cavalgante, een rijk man / aan de Zoon van een man van zijn staat te hultwen /
en de Brulofst op de dag van sint Jan de Doper / in 't sestienhondert vijfs-
veertigste jaar / in 't Huis van Johan Fernandes Viera, te houden / en een der
heerlijkste maaltijden toe te stellen / daar al de voornaamsten der Portugezen
hy zouden komen / daar men de staatsheeren en andere Hollantsche Ober-
sten hy zou nodigen / en / na dat men vrolijk geweest had / en in d'uitgang
van de maaltijt de meesters en knechten aantasten / en hen doden: dat op
d'abont enigen naar 't Recife zouden gaan / om te zeggen dat de Heren weer-
quamen / en dat men hen verwachtten zou: dat / terwyl men geen goede wacht
hield / sommigen van hen daar binnen zouden treden / en d'anderen aan de
poort blijven / om 't gros / dat een vierendeel uurs daar na zou komen / t'ont-
fangen / en dan de poort en de vesten van Mauricskat, en de Wapenplaatsen
t'overrompelen: dat ter zelbe tijt een grote menigte van Barken / die in schijn
als van Barrette gekomen / en met Suiker geladen / gelijk men gewoneeljk
ziet / voorz de haven zouden verschijnen / en / zo haast als zy aan Lant quamen /
zich

Een Por-
tugees ont-
dekt de
handel zij-
ner Lant-
genoten.

Ordening/
tot d'uit-
voering
van d'aan-
slag gestelt.

zich meester van de haben maken / en de plaats en bestingen van de dijk aanballen en veroveren / en overal / tot aan de volgende dag / alles verdelgen. Wat Paryba en Riogrande aangaat / men zou op deze zelfde vierdag tot tijtverdrif openbare steelspeelen by de bestingen doen afscheidigen / op de welken de Hollanders ongetwijfelt verschijnen zouden. Alder / met een poof en pistool onder zijn kileet verzen / zou zyns gelijken aantasten / en hem doden / zonder de Vrouwen en Kinderen te sparen / tot dat zy meester van de plaatsen waren. Men zou alles ten roof geben / terwijl de Bloot / door Vidal beloofst / aangquam. Johan Fernandes Viera ontving dit pakje / en maakte het gemeen aan de Hoofden en Boodsnaamsten / die op d'Altares sehzifkelijke eden / van dat verhoogen te houden / deden. Zeker / dedeucht heeft overal woning, en men vind alzie noch enige vrome en oprechte lieden onder de snoodte volken. Twee Portugezen / meesters van Suikermolens / lieden van hoge achting / door de beweging van een goed geweten aangepikheit / hadden sehzik van zo wjet een boozslag / en / oberwegende hoe veel rampen dat veroorzaken zou / poogden zulks te beletten / en schreben 't in een brief / die niet ouderkent was / en die zy aan een Jood gaben / die dit aan de Kaatsheeren boodschayte / met bericht dat al d'Inwoonders van 't platte Lant heimelijt opgeschreben waren. Wyf andere verhooge Joden / die by de Portugezen booz Chyštenen deurgingen / berlieten hun woning in 't Lant / om dit zelfde in 't Recif te komen bestigen.

In de zelfde ogenblik deden de Kaatsheer Moucheron, en d'opperste Advoaat / te Gouë in bezetting / spoediglijk aan de Kaatsheeren boodschappen / dat zy zeker bescheit hadden dat de boozgenoeinde Camarron, en Henricque Diez, Portugefche Kolonellen / met zeker getal van Krijgsvolk / uit de Waag getrokken waren / en ober 't Lant liepen / om hun werke te berichten. Men heeft niet te vagen met hoe groot een bangicheit deze Hollantsche Kaat / op deze bedzoefde tijding / oberballen wierd. Maar zy / als verblint in zo dringend een gelegentheit / deden Johan Fernandes Viera, in plaats van hem te vangen / door de Jood Abraham Coing ontbieden / dat hy by hen zou komen / om een verdrach / dat hy met de Compagnie begonnen had / te voleindigen / met boozneemen echter van hem vast te houden / zo hy gekomen was. Hy vermoedde dit terfont / en zoud de bode weerom / om aan hen te zeggen dat hy op d'avont verschijnen zou. Maar hy wachte zich wel van daar niet te komen. Hy dee / zonder zich langer te beraden / aan d'anderen ook weten dat zy verhuizen moesten / en blood met hen in de Bosschen / daar zy hun wapenen meechachten. Toen hy niet op 't Recif gekomen was / zond men gelwepende mannen derwaarts / om hem mee te vengen / en met hem al de Huisbaders van de Portugezen. Zy vonden in de huizen geen anderen / dan arme oude mannen / die daar na losgelaten wierden. Van Houte, Kaatsheer / en Bestierder van Paryba, vzeende dat 'er enige oberballing boozhomen mogt / trok in der pl derwaarts van 't Recif, daar hy was / en dee in zyn koomst al de Soldaten landen / die in zeven Schepen waren / die men met Suiker geladen had / en gereet lagen om naar Holland te gaan / en niets anders / dan goede wint vermacheten. Hy legerde hen in de Schanssen en Konduiten / trok opwaarts naar Fredriksstat, dezte mijnen van de Zee / op de Rivier van Paryba, daar hy al de

De handel der Portugezen ontdekt.

Derbaastheit van de Kaat.

Viera / van de Kaat ontboden / kiest de blurht / met de zynen.

Van Houte verzeert Paryba.

Brasiliënen dee trekken / en hun Buurten en Dorpen verlaten / om dat de Portugezen daar uit getrokken waren. Hy bebal / dat vier van de Schepen weer naae 't Recife zouden heeren. Maar zy wierden door een strydige wind in Riogrande, seslig mijlen van daar / naar de Noortzijde / geworpen.

De Portugezen / verstaan hebbende dat hun aanslag op 't Recife, Paryba en Riogrande ondeckt was / meenden van spijt te barsten. 't Gemeen volk riep dat het verloren was / en dat 'et zijn ondergang niet schulwen kon. Daar was geen middel om daar van af te staan ; want de zaak was te verre gekomen. Hun Hoofden en Dooznaamsten / die alles gewaagt hadden / beloofden de verwinning binnen drie maanden / en zonden baerdiglijk enige mannen aan Camarron en Henricquez Diez, om hen te doen haasten tot zich te Pharnabuco te verhoegen / terwyl zy zich zelven en hun slaven in de Wosfchen verhoegen. De plaats / daar deze Portugezen eerst hun weerspalt openlijk betoonden / en bloet stozten / was in 't Vlek van Poiouge, zes mijlen van 't Recife, en een mijl van de Kaap Sint Augustijn. Het volk / op de twintigste dag van Junius / in 't zestienhondert vijfenbeertigste jaar / op de Marit vergadert / en een jonge Jood onder hen ziende / tastte hem met woorden aan / en zeiden tot hem / dat de Joden eerst uitgestrooit hadden dat zy afballen wilden. Hy / terfont bespeurende dat 'er niets goet vooz hem te verwachten was / bemoeide zich niet met hen te horen / of aan hen t'antwoorden / maar begaf zich voozt op de loop. Zy verbolgden hem / en riepen : Lang leef de Koning van Portugal. De Soldaten van een Houduit / die aan 't einde van 't Vlek was / bezich zijnde met daar vooz te spelen / wierden verschrikt / en bloden terfont met de Jood naar de Kaap van Sint Augustijn. Dien van Poiouge namen terfont de wapenen aan / en trokken in een vende deur 't Lant. Hun Oberste was Amador van Aragufe, van Vidal verhozen. Hun eerste Krijgsdaar was zeven Hollantsche Bootsgezellen te doden / die nieuwelijks in een Bark daar gekomen waren. Zy plonderden de Bark / en deurstaken drie Joden / die onder hen woonden / en geringe Waren aan hen verhochten. Zy rechtten veel wippen en galgen op / om / zeiden zy / de genen daar aan te hangen / die weigeren zouden de wapenen ten dienst des Konings van Portugal aan te tasten. De Knaatsheeren van 't Recife hadden toen geen meer tijt / om / gelijk zy wel begeert zouden hebben / in de ramp / die hun verovering tressen zou / te bezien. Zy hadden toen tijt van berou / van dat zy de raden / die men van alle zijden aan hen had gegeven / verwoorpen hadden. De reden was niet meer gangbaar. Men moest de weerspaltigen met de wapenen straffen. De Heer Hous, Stedehouder / en Kolonel van Graaf Maurits, wierd tot Opperste van de Krijgsmacht verhozen. Hy vergaderde gezwindelijk vijf hondert mannen / zo van de genen / die in soldy waren / als van anderen / die de wapenen gedzagen hadden. Hy vermengde de Brasiliënen daar onder / en begaf zich met hen in 't Velt / en nam zijn weg naar Poiouge, om daar d'oproerigen te verslaan. Toen hy te Talbatinge, een buurt / omtrent een half mijl van daar / gekomen was / quam zekier Portugees / Godigno genoemd / by hem / en veinzende getrou en geheel verbaast te zijn / vraagde hem / waar hy ging ? Hous antwoozdde hier op / dat hy ging om de weerspannigen te verslaan. Deze Portugees / trachtende hem te beletten in verder te gaan / bad hem / dat hy liever weërom zou keren, en dat

Openbare
weerspalt
der Portu-
gezen.

Hun eerste
Krijgs-
daar.

Hous / tot
Deltobers-
te verho-
zen / verga-
dert
Krijgs-
volk.

zy in groter getal waren, en hem in de vlucht zouden slaan. Daar is niet aan, zei-
de Hous, ik wil hen zien, en gy, die dus spreekt, moet ook daar komen. Hy
verboegde zich daar na te Poiouge, daar de genen / die hem zagen aankomen /
wapenroep maafiten / om aan pder te doen de wapenen aantasten. Maar zy /
in plaats van hem te verwachten / en tegen te staan / bloden in de Wosfchen en
Wildernissen. Godigno wierd aan een der galgen opgehangen / die hy zelf had
doen oprichten / om de genen / die weigeren zouden de wapenen booz de Ho-
zing van Pozugal aan te nemen / daar aan te hangen ; vermits de raat / die
hy gaf / alleenlijk strekte om den vyanden tijt / van meer volki te vergaderen / te
geven / terwijl Hous deitzen zou. Maar Hous, diens boozneemen was alleen
de genen te doden / die hy met de wapenen in de vuist bond / verbod / zo haast
hy de zijnen gelegerd had / aan de Soldaten de Vrouwen / kinderen / en de ge-
nen / die zich verbozgen hadden / opte zoeken / en poogde booz zoetheit hen
weer tot hun plicht te bzenzen. Hy dee (gelijk ook de Knaatsheeren oberal) in
de buurt Plakhten van een algemene vergiffenis aanslaan / booz al de genen /
die aan d'afbal schuldig waren / of daar in bewilligt hadden (uitgezondert
booz Johan Fernandes Viera, Antonio Cavalgante, en Amador van Aragufe)
zo zy binnen acht dagen weer in hun huizen quamen / en van niens d'eed van
getroutheit deden. Enige geblychte Portugezen / ziende dat d'afbal te seer ver-
snel was / en dat men de Bloot / en de bystant van de Baap de Todos los Sanctos
had moeten verwachten / die alleentijch booz de grote regen beset wierden / qua-
men weer in hun huizen / en wierden daar af quijtgescholden / met belofte van
dat zy zulks niet weer zouden doen.

Hous zond van alle zijden enige Soldaten uit / om 't gros van 't heir der ge-
wapende Portugezen t'ondekliken. De drie Schepen van de zeven / die te Pa-
ryba waren / brachten onder tusschen in Holland de tijding van 't gebaar / daar
mee de Hollanders in Brasil gedreygt wierden. Viera, Cavalgante, en Amador
van Aragufe, booznaamste Stichters van de beroerte / uit de Plakhten ver-
staande dat zy buiten d'algemene vergiffenis gesloten waren / deden te Malliapas,
een Dlek / daar zy zich alree versterkt hadden / ook Plakhten afleezen / daar in
zy / de hoedanigheid van Beschermers der goddelijke byzheit aanneemende /
gaben / geschenken / en byzheit van geweten aan al de genen belooften / die / de
zijde der Hollanders houdende / zich / van hoedanig een volki / Godsdiens of
staat zy waren / met hen quamen verboegen. De Knaatsheeren / deze affon-
diging verstaan hebbende / stelden zekere prijs van gelt op de personen en le-
vens van deze Johan Fernandes Viera, Antonio Cavalgante, en Amador van
Aragufe, en belooften aan de geen / of genen / die hen lebendig zouden leveren /
booz pder van hen drie duizent gulden / en aan de geen / die hen doodde / of hun
hoofden bracht / vijftien hondert gulden / en andere boozreelsten / gelijk / in-
dien 't een slaaf was / hem byp te maken. Omtrent tweehondert Inwoonders
van 't Recife trokken de wapenen aan / en verspreidden zich / met de Hoofman
Blar, die hen geleide / in 't Lant / om de Hoofden der muitelingen te betrap-
pen. Zy bedreben daar verscheide vyandelijke daden / plonderden de huizen der
gener / die onder de belofte van vergiffenis weergeheert waren / maar zich niet
vertoonden / of een nieuwe eed deden. Zy verboegden zich daar na met de
Weltoersse Hous, en verbolgden gelijktelijc de vyanden / die de wijk namen.

De twee-
spanningen
in de binlich
gebeben.

Der raat
aan zijn ei-
ge Galg ge-
hangen.

Plakhten
van alge-
mene verg-
iffenis
aangefla-
gen.

Plakhaat
der afbal-
tigen om
tot berder
afbal te
nodigen.

Gelt op de
Sichters
van de be-
roerte ge-
stelt.

Vyande-
lijcheit van
d' Inwoon-
ders van
't Recife aan
de weerge-
keerden be-
toont.

Het achtste Hoofddeel.

Klachten aan d'Onderkoning over d'afval der Portugezen. Schrikkelijke wreetheit der Tapoyers aan dien van Conjahu. Hoogstraten laat zich tot verraat bekopen. Van der Voort naar Hollant gezonden. Mauritsstat en Heerlijkheit verdelgt. 't Recif versterkt. Grote Vloot van Portugal, voor 't Recif geankert, vertrekt spoediglijk. Serinhan van de Portugezen ingenomen.

MEn bespeude / in deze beroerten / en in deze afval / allengs gestookt / zo weinig de voorzichtigheit der Raatsheeren ter Zee / als te Lant. Men bond toen niet meer / dan een Schip / en een Jacht in de Haven van 't Recif. Zp zonden in 't Jacht de Hoofsmannen Van der Voort, en Dirk Hoogstraten aan d'Onderkoning van Portugal / Don Antonio Telles de Silva genoemd. Zp bonden hem in de Waap de Todos los Sanctos, of van Alderheitligen / en vertoonden aan hem / d'afval der Portugezen onder de Compagnie, tegen hun Opperheeren, d'algemene Staten, en de Westindische Compagnie. Zp zeiden / dat men van d'afvalligen had verstaan, dat hy hen daar toe opgewekt, en Henricquez Diez, en Camarron gezonden had, om de twist te stoken: Dat zy echter naauwelijks konden geloven hoe hy de Vrede, door bemiddeling van zijn Christelijste Majesteit tusschen de Koning van Portugal en d'algemene Staten maakt, zou darren breken en overtreden: Dat hy dit stuk behoorde t'overwegen, dat hy eer verplicht was bystant aan hen te weigeren, en hen tot hun plicht en gehoorzaamheit te vermanen, gelijk zy in gelijke zaak zouden doen, en dat zo snood een daat andersins zijn meester, hem en zijn volk gelastert en eerloos zou maken: dat de Staten der Vereenigde Lantschappen dit stuk zouden opneemen, en de genen, die aangevangen hadden hen te verraden, berou zouden doen krijgen; en dat hem niet onbekent moest zijn, dat zy macht en vermogen hadden, om dit ongelijk te wreken.

Terwijl dezen op reis waren / om hun klachten aan d'Onderkoning te doen / quam en uit Hollant twee Schepen / met lijfstoet geladen / en daar na noch drie anderen van Guinea en Angola; 't welk in deze noot heel wel te pas quam. De Tapojers, die in 't diepste en dikste der Bosschen wonen / verstaande dat de Portugezen 't Lant in beroerten stelden / verboegden zich omtrent hondert en vijftig van de stoutsten / dooz Jakob Rabbi, een Duitscher van afkomst / hun Hoofsmann / geleid / met grote gezwintheit naar Conjahu, een groot Diek in 't Lantschap van Rio grande, en bonden op een Zondag / des nachts / d'Inwoonders vergadert / om de Misse te horen. Zp doodden hen alle / tot een getal van zeventig of tachtig menschen / aten van hun lichamen en bleefsel / en verdelgden de huizen daar omtrent. De Raatsheeren / deze overrompeling verstaan hebbende / deden terstont tachtig Soldaten te seheep gaan / om hen in hun hand

del

Klachten
van de
Raat aan
d'Onder-
koning/
over d'af-
valligen.

Wreetheit
der Tapo-
yers / aan
d'Inwoon-
ders van
Conjahu
gepleegt.

del te stutten. Maar dezen / die uitgezonden waren om de Tapojers te beletten / wierden zelven genootzaakt naar Paryba te wijken.

De twee Gezanten / naar de Baap gezonden / zeiden / toen zy weer gekeert waren / dat men hen slaauwelijk en koel ontfangen had: dat zy van d'Onderkoning tot antwoord hadden gekvegen, dat hy nooit gedacht had de Vrede te breken, en dat hy haar van zijn zijde striktelijk wilde doen onderhouden: dat hy grotelijks verwondert was van 't beklach, dat men aan hem deê, van dat Camarron en Henricquez Diez, met Krijgsbenden in 't Lantschap van Pharnabuco waren: dat zy niet in dienst van de Koning van Portugal, zijn Meester, stonden: dat hy lieden, die in hoge achting waren, aan hen zou zenden, om hen te doen vertrekken, en brieven aan de Hoofden en Voornaamsten der weerspartigen, om hen tot hun plicht te voegen, en dat hy den Compagnie al 't geen, dat in zijn macht was, aanbod.

Hoogstraten, d'een van deze afgebaerdigden / was Wachtmeester van de Baap Sint Augustijn, en verzocht / terwijl hy in de Baap was / een heimelijck gesprek met d'Onderkoning / en met de Bisschop van de Baap / zonder kennijs van zijn medegehoort. Hy beloofde aan hen / dat hy de plaats, daar hy gebood, in tot berraat, hun

Antwoos
van d'On-
derkoning
aan de ge-
zanten.

Hoog-
straten
laet zich
omkopen
in tot berraat,
hun

Zijn dub-
belhartig-
heit.

hun handen leveren zou, 't welk hy ook dee/ gelijk men hier na zien zal. Maar hy / vyzende aangeklaagt en gepynigt te worden / en op zijn zekheit denken-
de / ging / om zich zelf te beschutten / hoe de zaak ook uitballen zou / aan de
Kaat op 't Recife vertonen / dar d'Onderkoning, en de Bisschop in 't heimelijk
aan hem verzocht hadden, dat hy de Vesting, over de welke hy 't gebied had, aan
hen leveren zou. Hy zeide ook / dat men hem grote vergeldingen, en treffelijke
ampten aangeboden had, en dat hy, bescpeurende dat zy zo stout waren, dat zy hem
van zijn getroutheit poogden af te trekken, warelijk aan hen belooft had dat hy de
Kaap in hun handen zou leveren, om te beter strikken tegen hen te spannen,
en hen van hun ongetroutheit te straffen: dat hy, indien zy zo dwaas waren, dat
zy aanquamen, hen daar zou verwachten, en dat hy middel had om niet een te la-
ten ontslaappen. Hy boegde 't hy / dar het geen, 't welk hy zeide, niet strekte
om dat hy daar meer gebied begeerde te hebben, dat hy liever zich zelf duizent
malen wilde doodden, zo men enig vermoeden van de minste ongetroutheit op hem
had, en dat men daar een ander in zijn plaats kon stellen. De Kaatsheeren wa-
ren over zijn gebugsaamheit verwondert / bebestigden hem in zijn ampt / en
verzagen hem niet een hoger bediening in de Kaap / en maakten hem Com-
mandeur / of Gebieder / in plaats van Wachtmeester; met belofte vandat /
zo hy zijn plicht wel betrachtte / zy zijn dienften heerlijk vergelden zouden. In
de volgende dag quam 'er een Schip uit Holland / met lijfstoelt / en met Sol-
daten tot verbulling geladen. Men dee Van der Voort in een der vier Schep-
pen / die van de wint in Riogrande gedreeben waren / naar Holland betref-
ken.

Dan der
Doozt
naar Hol-
lant ge-
zonden.

ons hield
van. Hy la
n. die Me
Hous af-
geslagen.

De Deltoberste Hous hield zich geduriglijk in 't Velt / om de vranden op te
zoeken / en hen te slaan. Hy verfont dat zy in 't Velt twaalf Soldaten / Hol-
landers en Brasilianen, die Aedel van Mandioke zochten / geboot hadden / en dat
zy zich op de Berg Santantaa, anders de Berg Camarron genoemt / hadden bez-
schanst. Hy dee hen daar met groot geweld bestozmen / maar kon hen niet over-
weldigen. Hy was diesshalven gedwongen af te trekken / met verlies van hon-
dert Soldaten / en de Hooftman van Lo, een zijner dapperste mannen. Dit on-
geluk dee hem weer naar de Verge komen.

Maurits-
stat ren
veel ver-
deigt.

Stofstetjk-
heit van
Gzaaf
Maurits
Huis.

D'Inwoonders aan 't Recife, op hun behoudenis denkende / beschansten
Mauritsstat met vaste Wolwerken en Schancken / en maakten haar tweemaal
kleinder dan zy toen was. Zy verwoestten de huizen / die / op een rijg staande /
schone en aangename straten maakten. Zy wierden verdelgt om dat zy buiten
de roijng stonden / die zy gemaakt hadden. Zy hieuten af de schone en heer-
lijke Bomen / van Wasstienhout / Palmenhout / Ebbenhout / Cedarhout /
Hout zo wit als sneeu / Violetthout / Warmerhout / en ander ruikend Hout /
die de ruine en lange wandelrepen verder / dan men uitzien kon / vercierden /
en het heerlijk en prachtig Lusthuis / 't welk Gzaaf Jan Maurits daar had doen
timmeren / omringden. Zeker / dit Huis was zo kostelijch / dat de Joden aan
hem daar vooz / en vooz 't geen / dat daar toe behoorde / zeshonderduizent
guldens gaben / om daar hun School te maken. Maar het volk belette dit /
vermits het niet kon dulden dat zy 't schoonste en heerlijkste gebou van Brasil
bezaten / om daar hun Sabbatthen te bieren. Het ruine en weergadeloze Hof /
't welk hy met vruchtvragende Bomen had beplant / die in zeven of acht hon-
dert

deert mijnen Lants opgezocht waren / en die hy uit Afrika, ja uit Oostindien had doen komen / wierd geheel verdelgt / met de grote hutten en lustplaatsen / in 't midden / en aan d'einden der wandelrypen / en in de hoeken van 't Hof. De Tuin / die dooz de grote verscheidenheit van haar Bloemen in alle tijden van 't jaar aangenaam was / wierd ook geheel omgeroert. De Herberg / die men ook byna verdelgt had / bleef echter geheel / en wierd bequamer geacht om een Wachthuis daar af te maken / dan die te verdelgen. Men arbeidde ook met een gedurige bezigheid aan 't weeropmaken van de Wallen en Verspingen van 't Recif, die dooz onachtsaamheit enigzins vervallen waren. Maar terwyl zy hier mee bezig waren / zagen zy / tot ophoping van schizik / een Portugefche Dloot van vierendartig Zeilen op de Ree 't anker werpen. D'opperste Hoofman hier af was Don Salvador Correa de Bonavides; zyn Schip was een machtig Koninklijk Galjoen / van Riogenero gekomen / en met zestig gegote stukken gewapent. Hy had by zich eenentwintig andere Schepen; en d'anderen waren uit de Baay de Todos los Santos getrokken.

Lichthart, Zeeoverste der Hollanders / had niet meer dan vijf Schepen in en by de Haven. Hy dee dezen terstont toerusten / en de Bloetvlag wagen / daar in 't midden een naakte arm / met een houwer in de vuist / vertoont wierd / 't welk een gewoon teken is / om iemand ten strijt uit 't eiffchen. Lichthart, in Zee lopende / dee den Portugefche Zeeopperste aanzeggen / dat hy afzakken zou, dewijl hy boven de wint was. Maar deze dee dooz twee afgebaerdigden / die hy aan Lichthart zond / hem aanzeggen / dat hy daar gekomen was om hen te helpen, en niet om tegen hen te strijden; dat hy om deze oorzaak alreë enige Benden te Tamandera aan Lant had gezet, en brieven aan de Hoofden en Voornaamste afvalligen gezonden, om hen weër tot hun plicht te brengen, en dat, zo dit niet gedaan wierd, hy last van d'Onderkoning had, om hen daar toe te dwingen. Lichthart zond hen / zonder eenig bescheit aan hen te geven / in een Sloep naar 't Recif. De Raat / hen gehoozt hebbende / zond twee van hun Vergadering aan deze Portugefche Opperhoofman / om zyn bevel t'onderzoeken / zyn bzielen te zien / en van hem te verstaan op hoedanig een wijze hy daar gekomen was / dewijl hy geen verwoording van zyn hoomst gegeven had. Een ander Schip / 't welk in de Haven was / poogde / schoon het de wint tegen zich had / uit te komen / en zich niet de vijf andere Schepen van Lichthart te verboegen. De Portugefche Dloot / die 't oog hier op had / wierd hier af zo verscherkt / dat zy / zonder de weer hoomst van haar afgebaerdigden te verwachten / d'aifers lichthart / en Nooztwaarts aan zeilde.

Deze Portugefche afgebaerdigden / met de genen / die van 't Recif uitgezonden waren / hadden zich in een Bark begeben / en volgden 't Schip van d'opperste Hoofman / om met mallhaender te sprekken / maar konden niet by hem komen / vermits hy altijd vooz uitliep: inboegen dat zy de Portugezen in een Jaecht / dat onder hun Dloot was / deden treden. De Bark quam weer aan 't Recif, daar men een Schip van Holland aanhield / 't welk daar gekomen was / om zich te verbarffchen; en dan naar Oostindien te gaan. Zy deelden daar mee de lijfsocht / en boozraat van Cozlog / en deden 't enige tijt schiltwacht in de mont van de Haven houden.

Lichthart en zyn Schepen vervolgden de vluchtende Dloot / van de welke

't Recif
versterkt.

En mach-
tige Portu-
gefche
Dloot an-
kert op de
Ree booz
't Recif.

Onber-
saachte
booznemem
van Aicht-
hart.

Schichtig
verreth van
de Portu-
gefche
Dloot.

hy een Zacht nam / dat van de gehele hoop afgedwaalt was / en dat hy in 't Recif v'zacht. Maar de Portugezen hadden een andere en groter berouwing op 't Lant. Tweeduzent / zo van de genen / die van de Baay de Todos los Sanctos gekomen waren / als van d' Inwoonders van 't Lant / met de Colonelen Andrea Vidal, Henriquez Diez, Camarron, en Martinus Sevarez van Accognes, belegerden de Vesting Serinhan, in de welke de Hooftman la Monagne, een Franschman / te voren Stedehouder van Van Lo, het gebiet had. Zp eischten de Vesting op in de naam van de Koning van Portugal / om deze plaats hy verdrach ober te geben. Hy bebond zich verrascht / en had by hem niet meer dan beertig Soldaten / zonder lijfdocht / buskruit en loot / en zonder hoop van bystant. Hy was dieshalven gedwongen deze plaats / met behoude lijf en goet / aan hen ober te geben. Hy quam op 't Recif, in twee Barken / die zp hem toelieten mee te nemen. Het volk / van dit ongebal misnoedig geworden / riep dat men Hous en zijn volk weer doen komen moest / en dat zp niet machtig waren om de byant tegen te staan.

Serinhan
van de
Portuge-
zen ingent-
men.

Het negenste Hooftdeel.

Hous geslagen en gevangen. Quade regel op 't Recif. Dubbelde list van Hoogstraten, die de Compagnie poogt te verzwakken. De Portugezen eischen 't Recif op. Lichthart vervolgt en slaat de Portugesche Vloot. Hoogstraten levert verradelijk de Kaap van Sint Augustijn aan de Portugezen.

Toen deze Vloot / van de welke gesproken is / weer diep in Zee was gekomen / begonnen de genen / die daar in waren / malkander te beschuldigen van dat zp niets uitgericht hadden. Een wilde / en d' ander wilde niet weer booz 't Recif verschijnen. Toen zp niet enig konden worden / namen sommigen / met het Koninklijk Galjoen / hun strek weer naar Portugal / en d' anderen wierden van de wint weer booz 't Recif gedreven / daar zp booz de Baay van Tresson 't Anker wierpen / en daar enigen aan Lant traden / van de welken een van de Brasilianen gevangen / en naar Paryba geboert wierd. Men verstont uit hem / dat de Portugesche Vloot twaalfshondert mannen te Tamandera aan Lant gezet had / behalven noch drie Daandelen / uit de Baay van Alderheiligen verroliken / om te Lant by hen te komen / zonder 't volk van Camarron en Henriquez Diez ; en dat zp om geen andere oorzak booz 't Recif geanker hadden geweest / dan om booz hun tegenwoozdigheit al d' Inwoonders te bewegen tot de wapenen aan te tasten.

De Veltoverste Hous, die niet meer dan drie mijlen van 't Recif was / ontving bebel van zijn Venden in de Schanssen en Vestingen te brengen. Maar hy wachtte te lang met te gehoozamen / bermits hy te lang naar de Hooftman Blak verbeide / die overal de Portugesche Vrouwen opzoekt / om hen gevangen te nemen. Men quam hem dieshalven op de nacht van de volgende dag aanzeggen / dat de byant heel nabv was. Hy / echter niet beter in zijn en zijner

Krygs-

Twist ont-
der de Por-
tugesche
Vloot.

Volk tegen
de Hollan-
ders aan
Lant ge-
zot.

Krijgsglieden zekerheit verzien hebbende / welkers getal niet meer dan vijf-
 hondert groot was / bebond zich ter middernacht van tweeduizent Portu-
 gezen / van Andrea Vidal beleit / wredelijch bestoont. De Brasilianen, die byna
 de helft daar af uismaakten / weken / met enige anderen : in boegen dat niet
 meer dan tweehondert d'aanbal afstaan moesten. Zy / ontrent dartig van de
 humen gedoot / en ook zo veel gequetst ziende / verzochten lijfsgenade /
 't welk men aan hen gaf. Zy wierden alle gebangen / en Hous, de Hoofstman
 Blak, en andere Bevelhebbers naar de Baay gebracht / en de Soldaten onder
 hen gehouden. Al de Portugezen / van deze winning verblijd / riepen een-
 dzachtelijch / Lang leef de Koning van Portugal. Wat de Hollanders aangaat /
 die in 't Lant waren / zy hadden geen andere toelucht / dan in de sterke plaat-
 sen. Zy gaven toen het Delt aan de Portugezen ten besten / die hen niet meer
 by uit de plaatsen lieten komen / daar in zy zich bestoten hadden. De toegan-
 gen tot het Recife wierden gesloten / dooz de middel der belagingen / die by
 nacht en dag daar besieken werden.

Hous ge-
 slagen en
 gebangen.

De Hof-
 landers in
 hun Bestim-
 gen ge-
 sloten,

Wat Paryba aangaat / d'overgebleve Brasilianen verhoogden zich in de
 Besting van Sint Margareta, daar zy 't Broot en de spijs / die men aan hen uit-
 deelde / gelijk aan Soldaten / heel vzeemt vonden / en daar af zy echter leven
 moesten. Zy slaagden dat deze kost ziekten in hen veroorzaakte / en hen dee
 sterben / en dat zy meer naar Meel van Mandioke verlangden ; 't welk booz
 d'onzen / die van Europa geboren zijn / schadelijch is / zo men lang en veel daar
 af eet / en de maag bederft / en allengs het bloet onklaar maakt / de berwe ver-
 andert / en de zenuwen verzwakt.

Slaachten
 der Brasil-
 ianen oer
 de spijs.

Oien van 't Recife, van alle onderstant der Velden / bzuchten en verbarf-
 schingen berooft / ja ook tot zoet water / 't welk zy te horen aan d'overzijde van
 de zonte Dloet / in de Zonnen van 't vaste Lant putten / maakten kuilen en
 putten rontom Mauritsstar, en de Bestingen daar af. Maar zy vonden daar
 niets / dan hzaki water / dat zy dooz noot moesten drinken / en 't welk verscheide
 zwaarigheden aan hen veroorzaakte. Zy hielden ook geen goede regel ; want
 zy / in plaats van zich intijes tegen 't gebzek te bereiden / en hun slaven en on-
 nutte monden te verdrzjben / die nergens anders dienstig toe waren / dan om
 hun spijs en dzank op te helpen / behielden die alle by hen / tot dat zy / van
 alles gebzek hebbende / d'een na d'ander zich aan de byanden overgaven / aan
 de welken zy al 't geen / dat 'er gebeurde / vertoonden.

Quade
 regel op
 't Recife.

Andrea Vidal, met zijn tweeduizent mannen / hoogmoedig om dat hy de
 booznaamste Heirkrachten der Hollanders verslagen had / trok / naar 't bericht
 dat Hoogstraten hem daar af gaf / naar de Kaaip van Sint Augustijn, daar hy
 zijn Heir booz neerfloeg / en daar hy / schoon hy vijf of zesmaal zo sterki had
 geweest / niet uitgerecht zou hebben / zo zy niet verraden had geweest. Hy
 legerde zich daar booz / en dee de plaats opeiffchen. Maar Hoogstraten darde
 deze Besting niet zo spoedig overlieveren / om drie inzichten : want booz eerst
 vreesde hy dat 'er een machtige bystant / die men uit Holland verwachtte /
 aankomen zou ; en indien dit gebeurde was / zo zou hy niet de Portugezen ge-
 spot hebben. Ten tweeden / om dat hy misschien geen volkome meester daar
 af geweest zou hebben / en dat de Soldaten hem gebangen genomen zouden
 hebben. De darde inzicht was dat hy / om zo te spreken / twee Dliegen niet

Dubbeide
 list van
 d'Oberste
 Hoogstra-
 ten.

een lap wilde slaan; 't welk was de plaats over te geben / en de boorzaat van 't Recif, onder schijn van tegenstant / te berteren. Hy dee dieshalven geduriglijk / doch met bergeeffche sechuten / gehele twaalf dagen lang tegen de vpaanden schieten. Hy nam daar na gelegentheit om buskruid / lont / loot en kougels van de Kaartsheeren t'ontbieden / schoon hy wel wist dat zy niet te veel hadden. Hy dee dit om dien van 't Recif van hun boorzaat te beroben. Hy zond ook naar 't Recif twee Barken / vol van oude Mannen / Vrouwen en Kinderen / die zich daar bertrolikken hadden / en die hy daar na ried zich derwaarts te begeben / om hen altyt hun lijfstoelt op te helpen. Hy zeide dat hy dit dee om niet met hen belemmert te zijn / vermits de tijt hem drukte / en dat hy geen andere lieden moest hebben / dan die beguaam om te waken waren / en die boozegenomen hadden / gelijk hy / kloekmoediglijk te stryden / en ten dienst van 't Vaderlant te sterben. Hy bad dieshalven dooz byciben de Kaat / dat men hem niet zou dwingen zo gewichtig een plaats dooz gebrek van bystant te laten verloren gaan. De genen / die in deze Barken waren / hielden stil langs d'oeber / om byuchten te zoeken / en vielen in handen van de Portugezen / die al de genen / die zy in d'een bonden / doodden / en d'ander met boozdacht lieten ontsnappen / om de byciben van Hoogstraten te bestellen / op dat de Kaat boorzaat zou zenden / 't welk / gelijk zy wisten / niet tot hun hindernis zou strekken : en zeker / de Kaat zond zo veel / als hy oordeelde dat hy doen kon / maar veel min dan Hoogstraten verwachtte.

Deze Schepen der Portugezen / daar af hier booz gesproken is / en die in de Baay van Treson lagen / wierden in 't zeilen naar 't Zuiden van een Schip uit Zeelant gezien / dat in Zee kruise / en hen volgde. De Zeeu kiampte d'achterste aan / loste zijn geschut op hem / doodde en quetste veel van de genen / die 'er in waren / en wierp de bzeppen ober / om ober te springen / gelijk hy ook gedaan zou hebben / zo d'anderen niet weeroim gekieert waren / om hem t'omringen. Hy wilde dieshalven lieber zijn roof laten / dan hen bertwachten.

Op de zelve dag ober vielen de Portugezen een Hollantsche Bark in de haben van 't Eiland Tamarica, zeven mijlen van 't Recif, daar zy op de Kust van Goyane ingetreden waren. Zy doodden al de genen / die daar in waren / en bereit stonden om te bertrekken. Van drie Joden / die daar in waren / wierden de twee gehangen ; en de darde wierd in 't leven behouden / om dat hy bezoufde dat hy Chzisten zou worden. Zy deden hem dopen / en de wapenen aantasten ; maar hy liep acht dagen daar na wech / en kieerde weer naar 't Recif, daar hy zijn Jodenschip weer aannam.

De Portugezen deden / om met de Hollanders te spotten / het Recif dooz een Crommelslager opieffchen / om zich aan de Koning van Portugal ober te geben. Men zeide tot hem / dat hy booz deze maal verschoont wierd ; maar dat / zo hy / of een ander / weer desgelijks quam doen / zy hem terstont zouden doen hangen. De Zeehoofstman Lichhart, verstaande dat deze Schepen / die te Treson geankert hadden geweest / noch in Zee waren / nam / toen de wint hem jontig was / vier Schepen / een Jacht / en een Fregat / verbolgde hen / en bond hen in de haben van Tamandera, in een getal van zebentien / zo grote als kleine. Hy wierp zijn Anker omtrent een vierbedeel van een mijl van hen / en zond terstont zijn Jacht weer naar 't Recif, om baerdiglijk vier andere Schepen /

En Schip
van Zee-
lant be-
voigt de
Portuge-
sche Dloot.

De Portu-
gezen
oberballen
een Hol-
lantsche
Bark.

't Recif op-
geciefcht.

De Portu-
gesche
Dloot van
Lichhart
bervoigt.

Schepen / die hy daar gelaten had / te doen aankomen. Maar hy / ziende dat zy te lang marden / en blyzende dat zy by nacht vertreken zouden / vermaande de zynen tot de strijt / lichtte d'Ankers op / en / zijn gebed gedaen hebbende / trad dooz gewelt met volle zeilen in de haven van Tamandera , met niet meer dan vyf Schepen. Een deel der Portugezen waren op 't Lant getreden / en hadden daar een Sentkerp op d'ober opgerecht / en 't gefchut van hun Schepen daar op gebzacht / met het welk zy geweldighlyk op de Hollantsche Schepen schoten. Lichthart gebood dieshalven aan de zynen niet een enige scheut met grof of klein gefchut te schieten / booz dat hy hen aan boozt gelegd had. De Portugezen / hen dus verwoedelikh aankomen ziende / darden geen stant houden / maar zetten 't op frant. Het Schip van de Zeehoofstman / dooz de hobergenoemde Jeronimo Ferra beleid / dee allen enige tegenstant. Lichthart, de breggen oberwerpende / liet het Anker vallen / om hem vast te houden / en heftighlyk te bespringen. De Soldaten en Bootsgezellen / van schrik ingezomen / wierpen zich in 't water / om niet zwemmen t'ontkomen / en verlieten hun Zeehoofstman / die van vyftien of zestien Burgers hinderen berzelt was / de welken zich silechmoediglyk verwoerden. Maar zy wierden eindelyk gedwongen zich niet behoudelyk ober te geben ; in plaers dat d'andere blohartigen / die hun behoudenis in de blucht meenden te bruden / in de Barken / Boten en Sloepen der Hollanders verholgt wierden. Een groot deel van hen weder in / en op het water / en op 't Lant gedoot / tot een getal van zes of zeven hondert mannen. D'anderen geraakten wech / en d'anderen wierden gebangen genomen / en naar 't Recif gebzacht / met drie der schoonste van deze Schepen / na dat Lichthart al d'anderen had doen verbranden.

Men behoeft niet te bzen hoe groot een blyfschap deze verwinning in onze Hollanders verroozzaakte. Maar de bzynecht van deze zege wierd 's anderen daags bedwelmt dooz de tyding van 't verlies van de Kaap Sint Augustijn, die de meinedige Hoogstraten aan de Portugezen verhocht en gelebert had / booz achtien duizent gulden / en een ampt van Colonel onder hen ; behalven noch dertig gulden / die aan yder van de driehondert Soldaten / die daar binnen waren / uitgedeelt zonden worden / die zy / met of tegen wil / de wapenen deden aantasten. Zy maakten van al de genen / die zich gered hadden / een Regiment van zeshondert en vyftig mannen / van de welken Hoogstraten Oberste gemaakt wierd / die sedert meer schrik verroozzaakten / dan al de Portugezen te zamen / om dat zy 't puik van hun Krijgslieden waren. De Westindische Compagnie verlooz dan / dooz d'ongerouheit / eerycht en gierigheid van een enig man / een van de gewichtigste plaatsen / die zy in Brasil verobert had / zo om de sterkhheit en gelegenheit van de plaats / als om 't gemak van de Kooophandel / uit haar goede haben spzuitende. Deze haben was zo vrilich en bequaam / als die van 't Recif ; en deze haben / die den Behoelhebbers zo veel bloet en rijkdom gehoft heeft / dient hen heden niet meer / dan tot een kilp en vertrek van hun byanden / en belet de Hollanders zodanig / dat zy niet / dan met gebaar / in 't platte Lant darren verschijnen. Zy hadden ooch altyt goede zoog gebragen om daar een sterke bezetting te houden / en enig dapper man tot gebiedder daar ober te stellen. Hoogstraten was / om zijn verdiensten in de wapenen / van een slecht Soldaat tot d'ampten van Hoofstman /

Lichthart
naat de
Portuges-
sche Blaat.

De Kaap
van Sint
Augustijn
aan de
Portuges-
zen ver-
hocht.

Wichtig
van Hoog-
straten.

Wachtmeester van een Regiment / Wachtmeester / en dan tot Commandeur van deze Kaap Sint Augustijn , en daar na algemeen Wachtmeester der Benden gemaakt. Maar hy / met 30 deel eerbewijzingen opgehoopt / daar toe zijn volk hem waerdig kende / en byna tot opper Veldoberste van 't Krijgsvolk verklaart / wech blodelijk af van de deucht / verdelgde zijn achtung / en / dooz een schandelijke oorzak aangedezen / verried blohartiglijk zijn Godsdienst / zijn eer / en zijn Vaderlant / aan 't welk hy / dooz zijn verraat / een weergadeloze schade veroorzaakt heeft / zonder enige hoop van daar ooit weer toe te zullen geraken / dan met een gehele ondergang van dit schone Lant. De Portugezen zelven / aan de welken dit verraat zo aangenaam was / verblochten en verfoegen 't hatelijk werktuig daar af / noemen hem niet anders / dan de veradelijke Colonel / en zouden hem alree van kant geholpen hebben / zo d' Onderkoning / die hem in zijn Hof houd / hem niet in zijn bescherming had genomen.

Het tiende Hoofddeel.

De Portugezen veroveren verscheide plaatzen , en stoten 't hoofd voor Tamarica. Verrader gestraft. 't Recif besloten; groot gebrek daar binnen. Hoofman Klaas verlaat de Portugezen. Een Schip van hen gewonnen. Portugezen geslagen. Woede der Brasilianen. Gruwelijke wreetheit der Portugezen aan enige overlopers. Tweespalt in 't Recif.

De Hollanders / ziende dat alles ten ergsten dooz hen astiep / en dat zy d' andere plaatsen aan gene zijde van de Kaap Sint Augustijn tot aan de Baap de Todos los Santos niet konden bewaren / poogden ten minsten de menschen / die daar in bezetting waren / te beschutten / en hen te doen weerkomen / om zich elders te berweren. De Raatsheeren zonden dieshalben waerdiglijk Schepen en Barken naar Porto Calvo, en naar Rio fant Francisco. Maar zy quamen te spade. Want de Portugezen hadden alree deze plaatsen ingenomen / en hielden omrentt vijf hondert mannen / 30 Soldaten / als lieden van 't platte Lant / gebangen. Zy hadden een deel doen de wapenen aantasten / en d' anderen naar de Baap gezonden. Daar verliepen enige dagen / in de welken een Soldaat van de genen / die men naar 't Recif had gezonden / ontsnapte / en / op 't Recif gekomen / verzekerde dat de Portugezen zich waerdig maakten om in 't Eilant Tamarica te komen. Georg Garfman, Wachtmeester van een Regiment / wierd tot Veldoberste in de plaats van Hous, die gebangen was / gekozen. Hy vertrok met twee Vaandelen / en legerde zich in de Besting van Oranje, een plaats op d' Oever van de Rivier / of overbaart / die 't Eilant van 't vaste Lant van Goyane afscheit. Bullestraten, een van de hoge Raat / trok naar de Stat Schop, op de top van de Berg in 't zelfe Eilant gesticht /

Verscheide
plaatsen
van de
Portugezen
ingenomen.

sticht / daar hy d'Inwoonders van beneden dee vertrekken. De Portugezen quammen derwaarts twee dagen na de koomst der anderen / en tasten niet terstont de Schans aan / die / gelijkt zy wisten / op haar hoede was / maar bestoymden de Stat Schop, daar zy kloekunediglijk afgeslagen wierden / met verlies van drie hondert doden / die op de plaats doorbleven. Sleutel, Hoofstman en Landboocht van 't Eiland / van verraat aangeklaagt / wierd gebangen genomen: maar vermits 'er geen bliken tegen hem waren / zo wierd hy vyz gesproken / en weer in zijn ampt gestelt / doch alleenlijk van Hoofstman.

De Portugezen / die berggeeffche arbeit gedaan hadden / om Tamarica met louter geweld te veroveren / keerden hun voornemen op de Vesting Sint Margariet in Paryba, en poogden deze plaats met list / en niet met geweld en wapenen te veroveren. Zy wisten dat Fernandes Bouilloux, een Portugees / Geheim-schryber van 't Gerecht / die onder de jonst van d'algemeen vergiffenis leefde / een groot en gemeenszaam vrient van Deliges, Bestierder van 't Landfchap was. Zy gebruikten dieshalven deze Fernandes, om de Landboocht van 't Landfchap aan te zoeken / en om te kopen om de plaats aan hen te leberen. Zy deden hem dooz deze Fernandes beloven dat hy bystien duizent gulden hier vooz zou hebben / en in de Baap de todos los Santos een Koninklijk ampt bezitten. Maar Deliges, dit voozstel gehoort hebbende / dee terstont / zonder rechtsvozdering / deze Bouilloux hangen en verwozgen.

Een Hollantsche Sarjant / die over de Konduitt van de Stat Olinda gebood / was niet zo zwaar te bewegen / en leverde aan hen de plaats / op d'aanbieding van duizent gulden / en een Waandzigfchap / met veertien Soldaten / die daar binnen waren / en gedoot wierden: in woegen dat het Recif van alle zijden volkomelijc besloten wierd. Zy hadden niets open / dan de grote ruime Zee / naar de welke zy zonder ophouden d'ogen geveft hadden / om te zien of zy geen Hollantsche Vloot tot hun bystant konden ontdekken. 't Gedult wierd een gemeensame dencht onder hen / in 't midden der wrede stoymen / die de strengheit van de hongersnoot aan veel / en de dozst aan alle begon te leberen. Hun dozst wierd noech geboed dooz de gewone zoute spijs uit Holland / en dooz de gestadige hitte van 't Land / daar 't een eeuwig Zomer is ; want hun dozst lion dooz 't hzak water / dat hun drank was / niet gebluscht woerden.

D'onverzettelijc en wrede noot / die geen andere wetten begeert / dan de genen / die zy aan zich zelven voozschryft / en die zo veel dingen / hoewel ongerechtig van hun natuur / en die zy eljter vooz gerechtigt doet deurgaan / gaf den Overigheit van 't Recif in / dat / om 't gemoz der armen tegen de rijken / die malkander met ondergang dzeigden / te dempen / zy zelven / met gewapende Soldaten verzelt / van huis tot huis gingen / en al de lijfsocht / die zy daar in vonden / deden wechboeren / en / na dat zy die opgescheben hadden / in de gemene Pakhuizen bzenge / en eindelijc aan pder gelijchelijc uitdeelen / zo veel aan de kleinen / als aan de groten / aan d'armen / als aan de rijken. Zy verminderden van wech tot wech 't rantsoen / terwyl zy de bystant verzwachten. Het byzant hout zelf wierd zo schaars / om dat zy weinige Lants hadden / daar zy 't halen konden / dat de Soldaten ten meestendeel des tijts hun bleefsch rauu / of in hzak water qualijc gekookt / aten. Men was gedwongen om d'obens heet te maken / daar het gemene hzoot gebakken zou woerden / het

De Portugezen stoten 't hooft booz Ca-marica,

Verdrader gestraft.

't Recif besloten.

Hzoot gebrek daar binnen.

De spijs op 't Recif aangerast / en gelijchelijc gedeelt.

Hzote elensde op 't Recif.

gesloopte hout der Schepen / Yachten en Barken / die op de blinde klippen
 booz de Haven aan stukken gestoten waren / te gebruiken. Dit hout / met pek /
 teer en harpuijs bestreken / gaf zulk een quade smaak aan dit broot / dat het
 grote pijn aan 't hart / en in de maag veroorzaakte. Voeg hier noch by de ge-
 durige kommer en arbeit / die zy / zonder iemand uit te sonderen / uitstaan
 moesten / om de Schanssen en Vestingen van 't Recif, die dooz de gestadige re-
 gen neer gestoot waren / te versterken. Een grote menigte van mannen / vrou-
 wen en kinderen stozben van elende ; en de sterkste mannen leefden tegen hun
 dank / en moesten gestadiglijk op de bolwerken staan / om de gestadige wapen-
 roepen / die de Portugezen maakten / tegen te staan. Zeker / den Portugezen
 gebrak niets / dan moed / om hen t' overweldigen. Zy naderden deze plaats dik-
 wijls / maar zy hadden geen behagen in 't grof geschut / dat psselijk aan hun
 oren donderde ; en zy wilden zich liever veruoegen met den Hollanders schrik
 aan te jagen / dan van naby met hen strijden.

Twee
 Schepen
 met lijf-
 tocht ko-
 men op
 't Recif.

Twee Amsterdamsche Schepen / die met lijftocht uit Holland quamen / dien-
 den tot verguikling van deze slaatwe lichamen / aan de welken zy een grote /
 machtige en nabijgehorne bystant beloofden / om hen te verblijden. 't Geen /
 't welk hen te meer tot standvastigheid aanmaande / was dat een van de hunnen /
 Flaver genoemd / den Portugezen ontsnapt was / en dat hy verzekerde dat een
 groot getal van Hollandsche Soldaten de Portugezen niet, dan door dwang, dien-
 den, dat zy vol van genegenheit tot hun Vaderlant waren, en nergens anders
 naar wenschten, dan naar gelegenheit om zich met hen te vervoegen. Hy zeide
 ook dat zy / 30 men enige Venden tot schermnursing wilde wagen / niet nalat-
 ten zouden tot hen over te komen. Men zond hier op twee Vaandelen uit / on-
 der 't beleit van Rijnbach, en la Montagne. Dezen / met het begin van de
 nacht uitgetrokken / gingen tot aan 't Bofch / daar Flaver hen geleidde. Zy
 maakten daar hun belaging / en zonden twintig mannen uit / om een begin te
 maken. Dezen / hun byanden ziende / losten hun buffen / en welken in goe-
 de ordening. De Portugezen / in de wapenen geraakt / maakten een hoop van
 tweeduzent en vijfhondert mannen / en trokken tegen de Hollanders / die / hen
 komen ziende / te rug welken / gelijk ook de genen / die in de belagingen ge-
 legt waren. Zy welken allens / en verwachtten dat de genen / van de welken
 Flaver gesproken had / by hen zouden komen. Maar niemand dee dit / om dat
 zy toen in d' achtertocht waren : in voegen dat men toen de wijl naar d' Affoga-
 den nam / een half mijl van 't Recif, uit het welk men al 't geschut tegen de
 Portugezen losfchoot / die onboozichtiglijk te naby gekomen waren / en om-
 trent veertig van de hunnen lieten zitten / in plaats dat de Hollanders niet meer
 dan twaalf verloren.

Mislukte
 aanslag.

Portuge-
 zen gedoot.

Een hart
 van zeker
 Hooftman /
 hi laas ge-
 noemt.

Klaas, zeker Hooftman / de booznaamste der gener / die niets anders spza-
 ken / dan van de Portugezen te verlaten / verdrietig van dat deze aanslag mis-
 lukte was / dacht niets anders / dan gelijke gelegenheit te vinden. Hy had on-
 der de Hollanders niets anders / dan een arin Disseljer geweest / en was een
 der gener / die gebangen was toen de Veltoversse Hous geslagen wierd. Men
 had hem gedwongen de wapenen te voeren. Andrea Vidal, Portugefsche Kolo-
 nel / bespeurde in hem enige edelmoedigheid / en gaf aan hem een Vaandel van
 Hollantsche Soldaten / om hem bezonderlijk aan zich te verplichten / en aan
 d'an-

d'anderen te doen geloben dat hy zijn vertrouwen op hem stelde/ en dat hy pder/ volgens zijn verbienste / vergelden en betalen zou. Klaas gedacht wel dat hy grotelijks aan deze Colonel verplicht was / die hem met een aupt bereert had/ daar hy / uit oorzaken van zijn slechte staat / niet darde naar trachten : maar hy oordeelde dat hy noch meer aan zijn Vaderlant gehouden was / en dat hy daar booz eer zijn leven behoozde op t'offeren / dan in zijn boozspout en geluk voozt te baren / om dat te verraden. Terwyl hy in deze bekommernis van zich te verontschuldigen was / gebeurde 't dat Andrea Vidal aan hem gebood dat hy zich / met zijn Daandel / in tachtig mannen bestaande / ter plaats / de Salinen genoemt / een kleine mijl / en recht tegen ober 't Recife, in belagting zou begeben / om de genen / die ober de Ribier trokken / en in 't Lant wilden trekken / daar de partpen der Hollanders zich dikwijls in begaben / aan te tasten / en / zo hy niet de sterkste was / hem te verwoittigen. Hy / de tijt en plaats tot d'uitvoering van zijn boozneemen jonstig ziende / vergaderde een half uur daar na al zijn Soldaten / en zeide tot hen / dat hy een aanmerkelijke aanslag uit te voeren had, zo zy gereet waren om hem te verzellen, en deel aan d'eer, die zy verkrijgen zouden, te hebben. Zy gaben aan hem tot antwoozt / dat zy bereit waren om overal, daar hy begeerde, te gaan, en met hem te sterven. Hy / noch een vierde deel van een uur vooztgetrokken / zeide zonder bewimpeling tot hen / dat hy voorgenomen had by zijn Lantgenoten over te gaan, en hen tegen de Portugefche verraders by te staan; dat yder van hen besluiten zou desgelijks te doen, dat hy met zijn haant d'eerste, die het weigerde, deurstoten zou. Zy beloofden alle aan hem / dat zy hem zouden volgen. Hy zond twee naar 't Recife, om d'Inwoonders van zijn komst te verwoittigen; en hy quam zelf een weinig daar na. Deze onberwachste versterking oberstolpte in 't begin het volk zodanig / dat het naauwelijks zijn blijfchap daar af betuigen kon; 't welk alleenlijks met het gebaar gedaan wierd; want men gezuikte geen woorden hier toe. De Knaatsheeren ontfingen hen niet zulk een vriendelijck onthaal / als deze weergadeloze getroutheit verdiende / en deelden geschenken aan hen / pder naar zijn staat. Dat meer is / zy dronken alle hun buik vol van goede Wijn uit Madera; nieuwelijks in een Portugefche Bark genomen / die daar mee geladen was. De geen / die deze prijs nam / was Pieter Duinharder, met zijn Bark / die met veertig Boozgezellen gemant was / die dartig Portugezen doodden / en veertig gebanger in 't Recife, met deze veroverde prijs / brachten. In de selbe dag / daar in Klaas niet de zijnen zich weer ontwoierp / quam ook een ander Schip van Terra Nova, met Bocraillo geladen / 't welk droge Wifch is / die men op hofen roofter / en met Olyfale eet.

Omtrent driehondert Hollanders en Brasilianen van Paryba, in hun Schanssen verdzietig gewozden / begaben zich in 't open Velt / en ontmoetten aelthondert mannen / zo Portugezen / als Regers naar de Campinos van Eduard Gomez de Silva. Zy vielen schielichelijck op dezen / zonder aan hen tijt van bedenking te geben / streden omtrent een uur lang / verfloegen van hen vijfendartig of veertig Soldaten / en deden hen de vlucht kiezzen. De Hollanders verloorren hier niet meer / dan een man / die / een houte been hebbende / en niet volgen konnende / gedoot wierd. De Brasilianen, hier mee niet vernoeft / gingen / in plaats van met d'anderen weer naar de Defting te kieren / in 't Lant

Een
Hooftman/
met zijn
Daandel/
komt tot
het Recife
ober.

Doztu-
geelch
Schip ge-
nommen.

Hollan-
ders slaan
de Portu-
gezen.

Grote
 woestheit
 der Brasili-
 lianen.

Tracht
 der schoon-
 heit.

rontom wandelen / en verraschten op een Zondag / des uichtens / in de Suiker-
 molen van Andrea Diez de la Figuereda , tachtig Portugezen / die de Misse
 hoorzen. Zy doodden de Priefters / Mannen / Vrouwen en kinderen / en de
 genen / die zy in 't verdelgen der huizen vonden ; uitgezondert de Dochter
 van de meester van de Suikermolen / welks wonderlyke schoonheit deze
 onbesuisde lieden zodanig in verwondering optrok / dat zy machtig was om
 de woestheit uit hun harten te bannen / en de heusheit en beleeftheit in deze
 onbesuisde zielen dee liemen. De glans / die zo veel aanslofselen op het geurig
 bloos van haar aansloktelyk aangezicht deden glinsteren / bewoog deze woeste
 menschen tot barmhartigheid / die grotelyks bedroeft waren / om dat zy deze
 schone dus bewenelyk haar ongeluk zagen bewenen / toen zy zich alleen zag/
 en aan haar voeten haar Vader en Moeder / en haar andere waarde magen/
 vrienden en geburen / die in stukken gescheurt waren / in hun bloet bedolven
 lagen / en geschnit waren om tot voedsel aan deze onbesuisde menschen te
 dienen. Zy poogden door hun gebaar haar te vertroosten / en brachten haar

met zulkie eerbewijzing / daar zy bequaam toe zijn / in de Burgt Paryba, en be-
 weelden haar aan de Directeur / op dat men geen hinder aan haar doen zou.

Andrea Vidal, en de zijnen / deze rijding verstaande / wierden daar af als razende. Zp ontwapenden al de Hollanders / die onder hen in dienst waren / zonden einigen van de genen / die goede vrienden hadden / naar de Waap de todos los Sanctos, en d'anderen / tot een getal van zes of zevenhondert / wierden gruwelijk omgebracht. Zeker / deze gele Portugezen pleegden schrikkelijke straffen aan d'elendigen / die in hun handen gekomen waren. Sommigen wierden twee en twee ruggelings aan malhander gebonden / en met houtwers aan stukken gekapt; anderen / met stenen aan de voeten / levendig in de beken geworpen; anderen by hun schamelijke leden aan de takken der bomen gehangen; anderen met knoofden dootgeslagen / en d'anderen op verschide wijzen met het zwaert gedoot. De Hollanders bekreunden zich welvrig met deze wreetheit / en achtten dit onthaal eer als een vergelding / die aan zodanige Soldaten toekomt / die de zijde der verraders gekozen / en de wapenen tegen hun meesters aangenomen hebben; 't welk zp niet behoorden te doen / of anders de Hooftman Klaas volgen. Maar de Portugezen zeggen dat het geen / 't welk zp daar in gedaan hebben / uit haat geschied is / om de blucht van de Hooftman Klaas, en van zijn Vaandel / en uit vrees van dat bezen desgelijks zouden doen. Zp zeggen ook dat hy door deze oberloping hun aanslag op 't Recife, daar men niet af wist / gebroken heeft. Zp deden eerstom een Schans ter zelve plaats opwerpen / daar de Hooftman Klaas in belaging geweest had / brachten bezetting daar in / om de genen / die uit het Recife quamen / te berrappen. De Raatsheeren gaven vyfheit aan een Turk en Peger / of Zwart / die uit de handen der Portugezen geraakt was / en boodschapten dat veel meesters van de Suikermolens / die zich in de Waap betrokken hadden / toen de Hollanders in Brasil quamen / weer in de bezitting van al hun goederen gestelt waren.

Dien van Angola, aan de welken de Raatsheeren einigen uitgezonden hadden / om bystant en lijstocht te verzoeken / schreeben dat zy in een zelve noot, als dien van 't Recife, gebracht waren, door 't beleit van de Bestierder van Rio Genero, die daar voor de Koning van Portugal was, en met zeshondert mannen al de wegen stopte. Zp zonden dan niets anders / dan een Jacht met Slaven / die zp niet behoefden / en daar af men sommigen naar 't Eiland Fernandes, en d'anderen naar Sint Christoffel boerde / om daar verhoort te worden.

Het schein dat dit rampzalig Recife met alderhande wonden geslagen moest worden / en dat d'Oorlog van buiten / de herobing van al hun gerijf / en de gewone doot van zijn Inwoonders al te kleine plagen waren. Het moest noch tegen de Burgerlijke tweedracht / die van binnen voortquam / strijden. De Krijgslieden / van alle volken te zamen geraapt / zeiden overluid / dat zy niet verplicht waren te quijnen, en dat zy liever hun leven in een aanval wilden verliezen, dan hun leven dus als lantlopers en schelmen eindigen: dat men hun ampt, het edelste van alle, te veel vergde; en hen dus liet verquijnen en verderven: dat, dewijl men wist dat zy niets, dan een hant vol volks waren, en dewijl men aan hen geen bystant uit Holland zond, daar men vermaak schiep in hen om detuin te leiden, het beter was (in d'opmacht, daar zy zich in bevonden, om aan te vallen, zich te verweren, en dat erger is staan te blijven) een eerlijk ver-

Oruwe-
like wreeth-
heit der
Portu-
gezen,

Angola in
gelijke noot
als 't Recife.

Tweespalt
der Solda-
ten in 't
Recife.

drag met de Portugezen te zoeken, dan te verwachten tot dat de parssende noot hen dwong zich in hun genade over te geven, als zy machteloos waren, of, indien zy weigerden met hen te verdragen, hun kracht, eer zy geheel uirgereert was, te doen gevoelen, en met een slag op hun tegenstrevers af te zakken. Zy wilden de Doozraatshuizen plonderen / en bedreben verscheide baldadigheden tegen de Hooge Obergheijt / en tegen de Knaatsheeren / batten hencor drie of vier maalen over straat by de haart / dreigden dat zy hen in Zee zouden werpen / en zeiden dat zy de genen war en / die 't Lant vooz geschenken verkochten / en dat zy alleen hun berderf op hun hals gehaalt hadden: dat zy / zo beel hen aanging / altijt beracht / en als het slijk hadden geweest / en dat men de Portugezen / die dooz hun macht vernedert waren / altijt boven hen gestelt had. De Soldaten / verstaande dat de Heren by een van de humnen vergadert waren / om daar hun middagmaal te houden / quamen tot een getal van twaalf / die stoutter dan d'anderen waren / in de Kamer / in de zelbe tijt dat deze Heren bezich waren met aan te zitten. Zy maakten een psselijk gewelt met tieren en dreigen / en ontsiaken zulk een vrees in de Heren / dat zy / gelovende dat dezen quamten om hen te vermoorden / behendiglijk uit het huis geraakten / en / verblijd van dat zy om een maaltijt dus wechgeraakt waren / de Soldaten lieten eten. De Soldaten waren ook blijde van dat men hen dus gerustelijk liet vzoelijk zijn.

Waarde Lezer / ik geef aan u te bedenken van hoedanige ongerustigheden deze Obergheijt geplaagt wierd. Deze versmaacheden te verdragen was noch gering by hen. Zy waren niet meer de genen / die eertijts hen / ja ook de Bebelhebbers / zo ruwelijk toespraken / als zy enig berzoek aan hen te doen hadden. Zy vergaten toen wel zich gram te tonen ; en hun ootmoedige en biezedelijk aangezichte nodigde pder / zo men geen goet aan hen wilde / ten minste geen quaat aan hen te doen. Men moest middelen beschaffen / om deze Soldaten te stillen / die zich eindelijkt dooz zachte woorden / zoete vertoningen / aangenaam belosten / en blijde hoop van haast ontzet te worden / lieten buigen. Zy eischten gelt / 't welk opgebzacht moest worden / schoon 'er niet was. De schatkisten van de Compagnie waren leeg / en de Schatmeesters en Ontfangers hadden geen gelt. De Joden / die deze noot zagen / en aanmerkten dat zy in een wanondening de roof van alle zonden woorden / gedachten dat het belies van Constantinopolen, dooz Mahomet met gewelt oberwonnen / alleenlijkt gebeurt was dooz de buile gierigheid der Stedelingen / die weigerden hun scharten aan hun Kaizer / tot betaling der Krijgslieden / en om daar dooz anderen te doen komen / mee te delen / hoewel deze goede Kaizer hen met de hoet in de hant / en van deur tot deur / tot hun eige behoudenig / ging bidden: in boegen dat zy en hun goederen tot een roof aan de Turken wierden. Deze Joden dan schatten / zonder te verwachten dat men tot hen sprakt / malikander / en bzachten een somme van hondert duizelt kronen op / 't welk men aan de Soldaten uitdeelde / om hun gezicht daar mee te vernoenig / berrnits zy dat niet anders / dan tot spelen gebzukt / en niet om enige lijftocht daar dooz te kopen / die in de Doozraatshuizen / op bziefses / die van de Heren getkent waren / aan pder dooz zijn weel / dooz Gemachtigden / en anders niet / op berbeurte van 't leben / gegeben wierd. De Knaatsheeren / deze beroerte gestit hebbende / hadden daar na noch tegen zich de bezondere lieden / of burgers /

die

die op hun beurt verscheide smadigheden aan hun betozen. Zy verfoeiden hen opentlijk / beschuldigden hen van heimelijk berstant met de vyanden te hebben / deden gerucht strojen dat zy by nacht wilden bertrekken / om tot de vyanden / nu by daag / en dan by nacht / ober te lopen. Zy / om aan yder diets te maken dat hun redenen waarachtig waren / en om hun Obersten noch meer te versnaaulben / maakten Wachthuizen by hun woningen / by dag en nacht uit hun eige beweging. Zy stelden schijlwachten booz / achter / en op de toegangen / om hen te beletten : in boegen dat zy van zes uren des avonts tot aan zeven uren des uchtens niet darden uit hun huis gaan. De dag was ook niet veilig booz hen ; 't welk zy alles verdragen moesten.

han 't Aef-
cif tegen
hun Oe-
righeit.

Het elfde Hoofddeel.

Grote ontfsteltens in Hollant over de zaken van Brasíl. Ver-
toningen van de Portugesche Gezant. Klachte der Staten
aan Frankrijk. Antwoort daar op aan hen. De Hollan-
ders veinzen, maken grote toerusting, worden door de
vorst verlet, hebben groot onweêr in Zee, en worden van
d'Engelschen qualijk bejgent.

Maar laat ons nu tot Hollant komen. Wat zullen wy van al dit volk
der Vereenigde Lantschappen zeggen ? Van hoedanig een verwonde-
ring wierden zy oberballen op 't verhaal van zo veel verkeerde en droe-
be boozballen / die onder de menigte verspreid wierden. De Bedienaars der
verscheide Godsdiensten / en in alle talen / die daar gepraekt worden / ver-
grootten met grote bitterheit in hun redened' ongetrouheit der Portugezen / en
spraken alle woorden / die bequaam zijn om haat en schrik tegen hen t'onstee-
ken / in 't verhaal van deze welspreekentheit / die zy betoonden in 't verhalen
der wezetheden / die zy hun Lantsfteden hadden doen lijden / en dit booz mid-
delen / die / gelijk zy oordeelden / niet konden uitgewischt worden. Het volk
van 's Gravenhaag / geheel ontroert zijnde / wilde zich op de Gezant van Por-
tugal / die daar zijn verblijf had / werpen. Het graau belegerde en onringde
zijn herberg / en zy zouden die oberweldigt / neergewoopen / en alles in stuk-
ken gefapt hebben / zo de Gezant van Oranje / met zijn lijfwacht toefstietende /
zulkis niet belet / en de menigte ongeruimt had. De gezant van Frankrijk ver-
zocht gehooz aan d'algemene Staten / booz de gezant des Konings van Por-
tugal / die booz zijn meester al 't geen ontkende / dat de Portugezen / zo wel
zijn / als hun onderzaten in Brasíl gedaan hadden. Hy betuigde dat het buiten zijn
weten was, en daar af hy grote ongeneucht had. Hy bood gewapent krijgsvolk
aan / om de beide Portugesche volken te helpen straffen. Hy gaf aan de Staten
volle macht van zelve recht over d'onderzaten van zijn eige Koning te doen, en
zeide dat hy de handel dezer beide volken verfoeide, en zodanig een bystant, als
zijn krachten aan hem toelieten, wilde gebruiken, om hen weêr in de bezitting van

Grote ont-
steltens in
Hollant
ober de rij-
ding van
Brasíl.

Vertonin-
gen van de
gezant van
Portugal.

hun veroverde goederen te stellen. Hy verzekerde aan zich zelf / dat hy de Stichters van de beroerte aan hen zou doen leveren, en met hun goederen de schade van de Compagnie boeten.

Maar deze Gezant dee bergeefs met grote bevallijchheit dit bedriegelijk verzoog boozde deze wijze en boozzichtrige Staatkundigen. Meende hy dat zy niet wel van alles onderrecht waeren / om te bemerken dat zijn redenen alleenlijk met beynsing / logen en bedroch opgepponkt waren ? dat zijn aanbiedingen en boozzstellingen alleenlijk op list en bedroch steunden ? Zy gaven ook geen antwoort aan hem / maar zonden enigen / om aan de Chrystelykste Koning te klagen over de meenedigheid en ondankbaarheid van de Koning van Portugal, die zo hoog en dier aan hen verplicht was, en die, nadat zy zo grote zorg voor hem hadden gedragen, en hun schatten tot zijn verheffing besteed, tot vergelding hen van hun veroverde plaatfen in Brasyl verradelijk berooft, hun Oversten omgekocht, en met enkel verraat ontellijke wreetheden aan hun onderdanen gepleegt had, met breken van d'algemene Vrede, tusschen hen in 't zestienhondert eenenveertigste jaar bezworen. Zy boegden hier noch hy / dat zy gedwongen waren hem d' Oorzog aan te zeggen. Zijn Majesteit dee hen weer aanzeggen / dat dit de zaken der bezondere lieden betrof, gelijk zy zelve ten voren hadden bygebracht, toen 'er verschil om Angola was : dat de Koning van Portugal ontkende ooit hier in bewilligt, geraden, of deze wanordeningen bevordert te hebben, en zijn dienst hen hier toe aanbod, om vernoeging aan hen te geven : dat het van te groot belang voor deze twee Opperste machten was, ja ook voor geheel Europa, geen vyanden tegen malkander te worden, en hier Oorlog om een Lant, dat zo verre gelegen was, te voeren : dat men, in plaats van deze enigheid te breken ('t welk de Spanjaart, de gemene vyant van alle drie, wel zou wenschen) eer de Franfchen en Engelschen moest navolgen, die, hoewel 'er beroerten en zwarigheden tusschen hen in de Landen van Terra Nova voorvallen, echter in Europa in goede vrede leven, en hun koophandel met malkander niet steuren, schoon deze twee volken van weerzijden zodanige heirkrachten, als hen goet dunkt, derwaarts zenden, om te strijden, zonder dat dit in hen hier de minste twist veroorzaakt : dat d'algemene Staten, en de Koning van Portugal in alle geval desgelijks behoorden te doen ; maar dat men echter van verdrach moest handelen, en aan de geen recht doen, dien zulks toebehoorde.

Elachte
der Sta-
ten aan de
Koning
van Frank-
rijk.

Des Kon-
nings ant-
woort.

De Hol-
landers
beinzet
't ongelijk/
dat hen
van de
Portugees
aangedaan
is.

D'algemene Staten besloten niet naar deze raat te luisteren / maar zich te wreken / en boozog of spade reden hier af van de Koning van Portugal / booz alle middelen / die zich daar toe vertonen zouden / te wiffchen. Maar zy / booz delende dat het noch geen tijt was om aan dezelijn te wiffchen / en dat men eerst moest beramen wat grontregelen men daar in zou houden / en ook om te verwachten hoedanige voldoening de Portugezen hier af aan hen zouden geven / lieren hun Gezant te Liffbon blijven. De Gezant van Portugal wick ook niet uit de Haag ; en deze twee Volken moeiden malkander niet ter Zee / of te Lant / en voeren boozt in hun koophandel aan deze zijde van de middellinie. Maar de Staten / om geen tijt te verliezen / en zo groot een Lant / dat men hen tegen de beloofde trou wilde ontroben / te behouden / rieden de Westindische Compagnie aan / die noch enig gelt in de wiffelbank behouden hadden / dat zy een Vloot van vijf of zes duizent mannen zouden toerusten / die / naar dat

de Raatsheeren van 't Recif geschreven hadden / meer dan genoeg zou zijn / om over al weer in 't bezit te geraken / en de weerspannigen te slaan ; en zeiden dat zy noch de beste plaatsen in hun bezitting hadden / en dat zy / om hen weer op te helpen / hun byzheit van de bezitting in Brasíl boozt vijftien jaren verlangden / om aan hen middel tot vergoeding van hun schade te geven. Dal-gemene Staten slaakten ook / om hen lichtelijker te doen volk en Soldaten krijgen / vijftientwintig vaandelen van hun gehele krijgsmacht / daar af het grootste deel / met de genen / die men in yder Regiment / en deur alle Steden vergaderen kon / tot een getal van volke vier duizent mannen / zonder de Boortgezellen en byse Liederen / aangenomen wierd. De Schepen / die hen overboeren zouden / wierden ook ten koste van de Compagnie toegesrust. De Dloot was in November van 't zestienhonderd vijftienbeertigste jaar gereet om te vertrekken ; en de Schepen waren op de Hont by Vlißingen beschickten. Maar daar quam onberwacht een bobengelwoone boort / die al de habens met ps besloot / en de Schepen daar drie maanden lang in hielt.

Grote
toerusting
naar Brasíl.

De boort
belet hen.

Toen de boort gedaan / en 't ps gedooit was / ging de Dloot te zeil in 't begin van Februarij / in 't zestienhonderdzesentbeertigste jaar. De vergadering van de hoge Raat in de heerschappij der veroverde Landen van Brasíl, in de plaats der gener gekozen / die zes jaren lang hun ampt bedient hadden / waren mee in deze Dloot. Zeker / de genen / die daar waren / hadden groter begeerte om weer te heren / van de nieuwde Oberigheden om heen te trekken / schoon zy gewillig op de reis waren / vermits zy vastelijc meenden dat zy dooz hun tegenwoordigheid de Portugezen zouden verschrikken / dooz hun koomst alles weer ophelpen / en dus hun gedachtenis eeuwig maken. Maar zy hadden tijts genoeg om hun doling te bekennen / en berou van deze verwaantheit te hebben. Men verhoosde deze Raatsheeren uit de genen / die de beste kennis en erbarentheit in de bestiering der Steden hadden / en die men bad dit ampt aan te nemen. 't Getal daar af bestont in vijf : te weten mijn Heer de Doozzitter

Hoge
Raat naar
Brasíl.

Schonenburg, hier toe met boortbedachte raat uit de Vergadering der algemene Staten getrokken ; mijn Heer van Goch, Raatsheer en Pensionaris van de stat Vlißingen, gewonelijc van 't Lantschap van Zeelant naar de vergaderingen der algemene Staten afgebaerdigt ; mijn Heer van Beaumont, Advokaat Fiskaal van de stat en 't Lant van Dordrecht, en langs de Maas / alle drie van zonderlinge deucht en oprechtigheid / die hun tijd in de wetenschappen / en in de konst van de Burgerlijc bestiering verbleten hadden / en in de talen / die gewonelijc in Europa gebrukt worden / erbaren waren / en in hun jeucht in al de Koninkrijken en Lantschappen van Christenrijc hadden gereist. Zy boegden hier noch by / om de rekening van de Compagnie waar te nemen / de Heren Haaks en Trovire, treffelijc kooplieden van de Stat Amsterdam, en tot Geheimschijber de Heer de Heremijt, Advocaat van de Stat Delft, Zoon van de grote Schipper de Heremijt, die d'aarde rontom gezeilt heeft. De Deltoverste van 't Krijgsvolk te Lant was de Heer Sigismond Schop, een Duitscher / die 'er alree Deltoverste geweest had / en van de welk te horen gesproken is ; een dapper en edelmoedig man / maar die boort weer geacht wierd. Doch men ried hem dat hy zich zachter en gehantsamer / dan hy eertijts gedaan had / aan de Soldaten zou betonen / om dooz zijn meewarigheid.

Namen
der Raads-
heeren.

warigheid hen te verplichten tot hem getrou te zijn / en hun plicht wel te betrachten. Men verkoos tot Oberste van de Zee de Heer Bankert, Admiraal van Zeeland / die 30 tot Admiraal van de Zee tusschen Brasil en Angola maakte. Deze allen gingen in een zelve tijd te Scheep. De Steden / Schanssen en Schepen / die in de Havens lagen / betuigden hun goede wil tot deze Vloot / aan de welke 30 / met het lossen van hun geschut / geluk en voozspoet op hun reis toewenschten. 't Getal der Schepen quam op tweeënbijstig.

Ontweert
hooz de
Vloot /

Daar af
twee
Schepen
bergaan.

Men leefst niet dat 'er / van al de Vloten uit Hollant naar Brasil gezonden / ooit een geweest heeft / die zo veel tegenspoet als deze heeft gehad. 30 verstrekte tot een gedurig specktuig aan d'ongestadigheden van de Zee / en dit niet vooz een korte tijd / maar vooz gehele zes maanden / die 30 onder weeg was. Want 30 / die in de kommerlijste tijd van 't jaar te zeil ging / had ook veel zwaarigheden waar te nemen. Twee dagen na ons vertrek liepen wy / van zware stormen gedreven / in de Haven van Duins in Engelant / tegen over Nieuport, daar twee van onze Schepen / vermits het Anker niet wilde batten / d'is raakten / en op 't zant stieten. De genen / die daar in waren / verdronken ten deel / en d'anderen wierden van de Boten der Engelschen gevergt / die / tot betaling van de moeiten / die 30 gedaan hadden / al 't geen / dat in deze Schepen gebonden werd / wechvroofden. Wat het Geschut / d'Amunitie / Zeilen / Coutwen / Masten en Ankers aangaat / d'Oberste der Engelschen dee die in de Vestingen hzengen / en zeide dat dit / met de Schepen / die daar strandden / of Schipbreuk vooz de Havens en Rieden van Engelant leden / ('t welk 30 des Konings Kamer noemen) een recht was / dat aan d'Admiraliteit behoorde / gelijk ook al 't geen / 't welk twee mijlen van d'Oever in Zee valt : in voegen dat wy gedwongen waren de gebzoke Coutwen / en d'Ankers / die onze Bootsgezellen uit de gront gebischt hadden / weer ober te geben. Deze storm belette ons drie dagen lang aan Lant te komen ; in welke tijd de Soldaten en Bootsgezellen / die 't gebaar ontkomen waren / en alles verloren hadden / zich / van houde en honger gedrukt / om dat menaalmoeffen aan hen weigerde / in 't Lant wilden verspreiden / om daar te smidde-len te zoeken. Maar d'Engelschen brachten terstont de Vaandelen / die 30 Tremebenden noemen / in de wapenen. Dezen bingen al deze Soldaten en Bootsgezellen / brachten hen weer in Duins , en deden mijn Heer van Goch, die ober de Vloot gebood / aanzeggen / dat hy hen baerdiglijk in zijn Schepen zou doen gaan / of dat 30 hen anders ten kosten van de Compagnie weer in Hollant zouden doen voeren : men moest diesshalven een Schip vooz dubbelt gelt huren / 't welk men anders met gemak had mogen doen / om hen weer naar Middelburg te hzengen / en van daar weer andere Schepen te doen komen.

Wy kregen toen de wint een weinig ruimer ; maar na dat wy twee dagen gezeilt hadden / ontfont 'er een felle storm / die van een zelve streek quam / en de Zee zo ongestuimig maakte / dat wy gedwongen waren spoediglijk in een der Havenen van 't Cilant Wicht, daar wy alree vooz 30 waren / 't Anker te laten vallen. Deze Haven / Sint Helena genoent / legt tusschen 't Cilant en 't vaste Lant / daar / drie mijlen hier af gelegen / de Stat Antonne legt / daar men d'overgebleve stukken van een kostelij Schip van Hollant aan ons ver-
toonde /

toonde / dat twee Milioenen waerdig geschat wierd / en uit Brasil quam / en 't welk ober drie dagen / dooz het stoten aan een klip / omtrent een Musket-scheut aan gene zijde van 't Eiland / vergaan was : in boegen dat men van d'ziehondert menschen / die daar in waren / niet meer dan omtrent dartig ber- gen kon. Hoe geweldelijc dat het stozmt / zo is echter de Zee daar stil ; doch wy quamen 'er niet / dan met grote zwarigheit / uit. D'ongesladige winden hielden ons daar negen gehele weken. Wy wonden tot twintig malen 't Anker op / en zeilden somtijts een / twee / drie / vier / tien of twaalf mijlen verre / en wierden tot twintig malen / dooz de strydige winden / naar onze vorige plaats gedzeben. Wy kregen ondertusschen tijding van 't Recife, dooz middel van een ander Schip / dat twee maanden van daar had geweest / en by gebal niet verre van ons zyn Anker liet vallen. De genen / die daar in waren / zeiden / dat de Hollanders daar in grote noot waren / dat wy misschien het Lant verloren zouden vinden / en dat 'er weinig boorzaat van lijfsocht was. Dit bzaecht te weeg dat wy niet grote arbeit / en ondanks de strydige wint / in Zee geraakten / daar de wint zo geweldelijc aanwies / dat wy naar de Kusten van Portlant / heel gebaarlijke plaatsen / gewoopen wierden ; en dit ten deel dooz de bergiffing der Strielieden / die niet diep gendeeth in Zee gehouden hadden. De verwoede golben van de loop der Zee dzeben onze Schepen naar de strand / die met klippen bezoomt was / daar in 't aanzien van ons alle een Schots Schip stiet en berging / in 't welk omtrent tweehondert menschen waren / die tot een roof van deze ongetrouwe hooftstoffe wierden / met schrikkelijc getier en gekrijt / 't welk onze schrik / van gelijk ongebal te moeten uitstaan / verdubbelde. Maar de Goddelijke goetheit / ons in vrees gehouden / en de schrik des doots / die ons schijnbaarder was dan 't leben / aan ons vertoont hebbende / beschutte ons daar af / dooz middel van onze wakkerere Strielieden / die echter alles verlaten / en de Roerpen vastgebonden hadden ; in boegen dat wy / in de genade der golben gestingert / op tien of twaalf treden na aan de klippen waren gekomen. Het scheen dat alles schichtelijc veranderde. Het Schip nam een andere keer ; en zy zetten de Zeilen by de wint / en stierden de Schepen tegen de wint op / die uit het Lant quam. De boozden vielen in 't water / 't welk in zo groot een overbloed op d'oberloop quam / dat 'er daar deur liep / en een deel van 't geen / dat 'er in was / bedoof. Wy bleben zeven uren lang in deze verbaasheit / en verwachten pder ogenblik niets anders / dan de doot / toen tot vermeerdoring van schrik / de duisternis van de nacht ons over- biel / en ons alle hoop dee verliezen van uit het midden van zo veel gebare- lijkheden te geraken. Maar 't onweer bedaarde eindelijc / en na dat onze Sche- pen een wijl gedzeben en gezwoeben hadden / wierpen de Boortsgezellen 't Anker / en hielden ons achter een kleine heubel.

De Soldaten / Boortsgezellen en Keizigers / van zo groot een ongemak vermoet / en dooz 't gedwrig bzaken als afgemat / daar af de felle stozm dooz- zaak was / vielen in een diepe slaap / die hui moede leden verquikte. Maar zy wierden schichtiglijc opgewecht dooz een verdzierige wozgenwekiker van zes schoten met grof geschut / die met het kriecken van de dag uit een stene Burge / op d'ober van de Zee / twee Musket-scheuten van ons gelegen / naar onze Schepen zond / en die drie mannen doodden / en vier of vijf quetsen.

Hollands
Schip by
Wicht bze-
gaan.

Grote te-
genpoet
ter Zee
dooz de
Dloot.

D'ans-
schap der
Engelschen
aan de
Dloot/

Mijn Heer van Goch zond vaerdiglijk in een Sloep naar deze Burgt de Schipper van 't Schip/ die een Zeeu was/ Hameling een Engelsch Hoofzman der Soldaten/ en my/ die dit schryf/ een Franschman/ op dat d' een of d' ander van onze drie verstaan zou worden. Wy verbogden ons by de geen/ die daar gebood/ en vzaagden hem naar de reden van dit quaad onthaal, en wie hem belast had dat hy ons dus handelen zou, dewijl hy wel aan onze vaandelen zag dat wy onder d' algemene Staten stonden, die gemene vrienden van de Koning van Engelant, en van zijn Parlament waren, en of hy van ons de Vrede wilde beginnen te breken. Hy gaf aan ons tot antwoort/ dat de Burge, daar wy waren, over niet meer dan acht dagen van 't Parlament den Koning afgenomen was: dat men hem daar gestelt had om die te bewaren, en dat zijn hoofd daar voor te pant stond: dat hy vermoeden had gekregen dat zo veel Schepen om geen andere oorzaak daar gekomen waren, dan om hem te verrasschen: dat hy niet alleenlijk naar ons had doen schieten, maar dat hy ook 't gehele Lant in rep en roer had gebracht, en dat 'er in min dan drie of vier uren tijts meer dan zeven of acht duizent mannen by hem zouden zijn: dat hy om de doden en gequetsten bedroeft was, en dat hy echter niet meer dan zijn plicht betracht had, om dat wy voor de Burgt behoorden te strijken, gelijk al de Schepen, die daar ankeren, of voorby zeilen, gehouden zijn te doen: dat hy, zo veel de vaandels aangaat, niet verplicht was zich daar op te betrouwen, dewijl men die vervalschen, en een ander voeren kon, en dewijl het aan geen volk, dan aan hen zelve, veroorloft was daar hun vaandels te laten wajen. Wy zeiden weer tot hem/ dat wy daar onvoordacht gekomen waren, en dat wy, naar Brasil zeilende, door de storm, in de duisternis van de nacht, en met gevaar van onz leven, daar gedreven waren, zonder dat wy de plaats, daar wy waren, kenden, of wisten dat 'er een Burgt was. Hy antwoorde weer aan ons/ dat het een ongeluk was, en dat wy 't alleen moesten dragen. Hy dee ons echter zes gulden boozpder schoot met grof geschut betalen/ eer tot erbewijs, zeide hy/ dan om 't gelt. Doozts/ hy ontz haalde ons heerlijk en wel/ en zond aan onz Admiraaalschip Spaansche Wijn/ met ontellijke verontschuldigungen aan mijn Heer van Goch. Toen dit gedaan was/ lichtte men d' Ankers/ en begaf zich onder zeil/ na dat wy drie schoten booz de Burgt geschoten hadden/ die ons weer met een schoot antwoorde.

baar af
reden ge-
escht wozd.

Antwoort
van de
Burgt-
voorst.

Weerant-
woort der
Hollant-
bergs.

Hun bet-
trek van
daar.

Het twaalfde Hoofddeel.

Muiterij onder de Soldaten. Twist tusschen van Goch en Beaumont, die zijn afscheid neemt. De Bootsgezellen en Soldaten warren te zamen, en worden door van Goch gestilt. Pico, een hoge Berg. Vreemde Visschen in de grote Noortzee. Ziekten en scheurbuik onder 't volk. Gevaar onder de Linie. Dodelijk water. Doling van enige Historieschrijvers

van

van de twee Polen. Noot en elende op 't Recif. Blijde inhaling der Inwoonders over de koomst van ontzet.

NA dat wy drie dagen in 't Kanaal gezeelt hadden / begonnen de Duitse Soldaten van ons Admiraalschip beroerte te maken / en d'anderen de wapenen te doen aantasten. Zy klaagden / dat men geen Kaas / Wrandewijn en Tobak aan hen gaf / en benamen onder deze schijn den Beteltelie de sleutels van de Bottelery / aten en dronken daar twee dagen lang / hielden de spot met hun Bevelhebbers / en dreigden dat zy mijn Heer van Goch, en al de genen / die in de kajuit waren / over boort zouden werpen. Terwijl de Soldaten dus in razerny ontflecken waren / hielden wy ons op onze hoede. De deuren van de Stunplecht wierden van binnen toegesluit / gelyk ook de deuren van de Hut / die daar boven is. Men zette 't geschut om op d'oberloop te stryden / zo zy aangetaft wierden. Men bracht ook veel wapenen by malkander. Wy hadden ondertusschen middel om ons by d'andere Schepen van de Vloot te boegen / en onze kajuit met Bevelhebbers te bevullen / die men deur de veinsters van de Geschuthamer dee inkomsten. Dit bracht enige bedaring en stilstant onder d'oproerigen / die men niet verdelgen wilde / om dat men hen behoefde. Zy / ziende dat zy te zwak waren / baden op hun knieen om vergiffenis aan mijn Heren van Goch en Beaumont, die aan hen tot antwoort gaben / dat men niet met de wapenen in de vuist, en met dreigingen iets verzoeken moest ; dat men dit met woorden of geschrift behoorde te doen ; dat zy niet min dan de doot verdient hadden ; dat zy echter vergiffenis zouden verkrijgen, op voorwaarde van nooit gelijk misdrijf weer te bedrijven, en getrou te blijven. Wy dee aan yder een pont Tobak / een Hollantse Kaas / en Wrandewijn uitdeelen / om hen te stillen. De stichters van deze beroerte / schoon men hen uit zekere inzicht hun misdrijf vergeven had / wierden echter aangetekent / en men spaarde in Brasíl de strop niet doot hen / op 't minste misdrijf / dat zy begingen. Maar op dat zy niet weer gelyke beroerte aangingen zouden / zo wierden zy by zevenen afgescheiden / en in andere Schepen verdeelt. Twee Schippers / weigerende hun deel daar af in te nemen / wierden van hun ampten berooft / hun huur wierd verbeurt gemaakt / en zy weer naar Holland gezonden.

Toen zy buiten het Kanaal tusschen Frankrijk en Engelant, en in de Spaansche Zee gekomen waren / dee mijn Heer van Goch in zyn Schip al de Bevelhebbers van de Zee / en van 't Lantheit vergaderen / om aan hen te bevelen hoe zy zich op deze reis zouden houden / om malkander by nacht te kennen / en in stryden / stozmen en ongevallen malkander te helpen. Maar mijn Heer van Beaumont, die alleen van al de Heren in onze Vloot was / (want d'anderen hadden al van Duins in Engelant van ons afgeweest / en een andere streek gezocht) wilde dit bevel niet aannemen / en zeide / dat hy dit bevelen moest ; dat hy in 't voeren van de vlag moest gebieden, om dat hy een der voornaamste Kamers van de Compagnie, en van 't Lantschap van Holland, dat zonder tegenpreken voor 't eerste van alle gehouden wierd, vertoonde: dat hy, zo veel hem in 't bezonder aanging, wel onder de Heer van Goch wilde staan, en voor hem wij-

Admiral
onder de
Soldaten

die vergiffenis
verzoeken.

Twee tus-
schen van
Goch en
Beaumont.

ken; maar dat, in staat van een beaupt man, deze eer aan hem behoorde; en dat de genen, die hem verkozen hadden, nooit aan hem zouden verwijten dat hy hun voorrechten had laten verloren gaan. De Heer van Goch gaf hier op tot antwoord / dat in die geval geen van beiden de Lantfchappen van Hollant en Zeelant vertoonden, die beide onder de wet der algemene Staten, en niet d'een onder d'ander, stonden, maar alleenlijk de Kamers, die hen hadden verkozen, en doen beveligen: dat Middelburg, en niet Dordrecht, na Amsterdam volgde, en dat, zo hy weigerde hem te gehoorzamen, zo hy de voorste wilde zijn, en de vlag op zijn Schip voeren, hy niet wist welke plaats de Kamer van Middelburg in de Vergaderingen van de Westindische Compagnie voor de Negentien had. De Bevelhebbers wierden hier op vergadert. Dien van Zeelant / welks getal het grootste behouden wierd / stemden vooz de Heer van Goch, en wilden dat de Heer van Beaumont niet meer dan Onderadmiraal zou zijn. Dien van Hollant in tegendeel besonstigten de zijde van de genoemde Heer van Beaumont, en wilden dat hy Admiraal zou wezen. Zp konden dies halven hier in niet berdzagen. De Heer van Beaumont, ziende dat de Hollantsche Schepen / met d'anderen vermengt / een zelbe streck hielden / als de Heer van Goch, die altijd de booztocht had / ont bood / op dat d'anderen geen eer daar af zouden hebben / al de Hollanders by hem / en wilde dat zp een andere streck zouden nemen. Hy / met grof geschut een schoot schietende / zeide haar wel / en scheidde van ons af / en berdoende zich hier vooz als Admiraal / die / van weg veranderende / schiet / om d'anderen te verwittigen tot hem te volgen. Maar men liet hem gaan.

Beaumont
scheidt zich
van de
Heer van
Goch.

Een goede en gestadige wint / die een gehele maant duurde / dee ons twaalf honderd mijlen weegs op de Spaansche Zee afleggen / daar de Schepen heel gemakkeelyk zeilen / om dat de golven / hoewel driemaal hoger dan in andere plaatsen / daar heel langsamelyk gaan / schoon deze Zee altijd bewogen is. Maar dewyl onze Schepen te veel tijts met malkander spilden / en somtijts de zeilen gehele dagen lang moesten strijken / zo wierd gezegt dat yder zodanig een streck / als hy begeerde / zou kiezen; en vooz uit zeilen / om te vzoeger aan 't Recif te geraken. Wy zeilden vooz by de Kaap van Finesterre, langs de kust van Portugal / en vooz by de Stat Lissebon, en daar na by de grote en hoge Krotfen / die in Zee uistrecken / en de Barrollen genoemt worden. De Bootsgezellen zeiden dat de genen / die daar noch niet geweest hadden / drinkgeld aan hen moesten geben / of dat zp recht hadden om hen in Zee te werpen / en dat dit altijd een gewoonte had geweest: dat de Koning van Engeland, toen noch Dozt van Walles zijnde / in zijn reis naar Spanjen gedwongen had geweest een deel gelts aan de Bootsgezellen te geben. De Soldaten spotten met hen / en met al de redenen / op de welken zp hun eisch bestten / en wilden niet horen spreken van iers te geben. De Bootsgezellen bestonden enigen van hen aan te tasten / en hadden hen alree met touwen onder d' oksels gebonden / om hen in Zee te dompelen / toen zp zich van andere Soldaten aangetast zagen / die hun wapenen gehaalt hadden: in boegen dat zp geroet stonden om malkander te doden. De Heer van Goch had genoeg te doen om deze beroerte / die in min dan een half uur ontstaan was / te stillen. Hy beval aan de Bevelhebbers dat yder de genen, die onder zijn beleit waren, aan zou tasten, en dat zy vooz hem zouden

Twist
rufften de
Bootsge-
zellen en
Soldaten.

den komen , om hun redenen te vertonen. De Bootsgezellen / niet wel ver-
noegt zijnde / schoven al de schult op de Soldaten , en verzochten dat men en-
gen van hen zou straffen , of dat zy anders een nieuwe beroerte wilden aanheffen.
De Soldaten / in tegendeel / vertoonden dat de Bootsgezellen d'aanheffers waren ,
en zeiden dat zy zich niet wilden van hen laten verblaffen , die niet aflieten van hen
gewonelyk smadig te handelen , zo zy hen somtijts de tanden niet lieten zien , en
niet in groter getal waren. De Heer van Goch vertoonde aan deze Bootsgezel-
len dat het , door 't bevel der Negentien , 't welk hy lezen deé , uitdrukkelijk ver-
boden was iemant te dopen , dan door 't bevel van 't gerecht : dat het recht , van
't welk zy spraken , niet anders , dan in alle minnelijkheit , geëischt moest wor-
den , en dat zy niemant moesten dwingen , en dat , als de Soldaten 't ongelijk
al hadden , hy , zo hy hen wilde straffen , daar in belet zou zijn , en 't gemor weêr
doen beginnen. Hy belieef daar na heel hefteljk de Soldaten van dat 3p / in
plaats van aan hem te tilagen / de wapenen aangetast hadden. Hy benam hen
hun musketten / vuurroers en zwaarden / die hy in de geschutkamer dee slui-
ten / om die in de noot aan hen weer te geben. En zeker / hy / ont hen te ver-
noegen / dee aan pder Bootsgezel een pijn Fransche wijn / en aan pder balt
van zeven Soldaten twee pijnten booz een maal geben. De Bootsgezellen be-
spotten de Soldaten van dat 3p hen hadden doen ontwapenen / en noch wel be-
taalt waren ; en de Soldaten lachten om dat 3p hen geslagen / en noch wijn tot
vergelding gekregen hadden.

Dan Goch
stilt hen.

Terwijl wy dus voortzeilden / zeiden de Stierlieden / dat wy op de hoogte
van de Straat van Gibraltar , en seventig mijlen daar af / en daar na op die van
Porto Sancto waren. Wy zeilden dicht booz by d'Eilanden van Madera , en za-
gen Teneriffa , en Pico van Canarien , deze hoge Berg / welks opsteekende top tot
deur de Wolken dzingt / en die men by hilaar en helder weer omtrent zeventig
mijlen verre kan zien ; maar als dit ook gebeurt / zo boozteekent het een aan-
staand en schrikfeljk onweer. Onze Stierlieden / in de rekening van de streek
van 't Schip naar 't Kompas / naar de ring op de middag / en somtijts des
nachts naar de Noozstar dolende / vertoonden aan ons de Kusten van Marocco
in Barbarpen. Ja 3p / menende naar 't West verre afgeshoten te zijn / veran-
derden hun streek tegen de zoute Eilanden. Maar wy / in plaats van ons op
't Eiland Sint Vincent , een der zoute Eilanden / te verbarschen / gelijk de ge-
woonte der Zeebarende lieden is / moesten booz 't bevel van de Heer van Goch ,
daar nter landen / om zo veel te spoediger op 't Recife te komen. Wy zagen /
op zestien en een halve graden aan de middellinie / d'Eilanden van Sal , Bella en
Vishera , niet verre van Vincent , van de Spaansche Ballingen bewoont / die
daar gebannen zijn / en zich vyphopen met een getal van Bokkebellen / die men
hen beveelt jareljk te leveren / daar af men Spaansh leer maakt. Wy za-
gen ook op deze woeste en ruime rug der Zee een onteljk getal van verscheide
Disschen / en een grote menigte van de genen / die met hun vleugelen van kraak-
beentjes / omtrent zo groot als Haring / en heel goet van smaak / in de Luchte
blogen / en gewonelyk tegen onze zeilen aangruamen / gelijk Snippen / Co-
nijnen / Zeebarhens / en verscheide andere Disschen / daar af wy grote ober-
bloet met de lijn / en met het scherp kregen. De grote hitte van de Zon / de
gezoute spijs / en 't weinig water / daar af men des daags niet meer dan een

Grote
hoogte van
Pico.

Veemde
Disschen.

glas kreeg / 't welk heel lelijk stonk / en vol woymen was / en de beschimmelde
 bilsuut / die van 't Zeewater bedorven was / verooorzaakten grote pijn en onge-
 mak: maar boven al dee een stilte van zes dagen / terwyl wy onder de Linie
 waren / ons byna van hitte stikken / zonder dat wy in al deze tijd naauwelijks
 een vierdedeel van een mijl konden voortkomen. Zeker / een vreemd wonder
 van deze schrikkelijke bochtige blakte / die stilder was dan een Poel / en / door
 de winden bedrogen zijnde / de werrelt doet beben / en schijft in d'onverfaagte
 menschen ontflecht / en / tegen wil van de naerfigheid der Scierlieden / met de
 sterkste Schepen speelt / als met schelpen / en hen ten top van haar hoge Wa-
 terbergen ophest / en in een ogenblik in de diepste dalen neerstort / als of zy hen
 in een onschuwelijke afgront dee zinken / terwyl zy hen schichtiglijk weer in
 top doet rijzen / en daar na weer in de diepte dalen / en in de volgende dag zich
 stil / en als zonder bewegenis vertoont.

De hete stralen van de Zon / die in onze ogen als vonken vuur waren / ver-
 oorzaakten noch (behalven 't geen / dat alree gezegt is) veel ongezontheden.
 De Scheurbuik / een ziekte van de Zee / die de beweging der zenuwen weer-
 houd / de spieren verstyft / de leden krontrekt / het tantsbleefsch bederft en zwart
 maakt / dat men daar na niet een schaar moet wechsnijden / plaagde veel van
 onze Soldaten en Bootsgezellen / die alle van een gedurtige koozts / en ban een
 gebarelijke pijn in 't hoofd / die negen dagen duurde / geplaaft wierden. Maar
 als men deze dagen over was / zo had men niets te vrezen. Zy dee echter een
 groot getal sterben / doch boven al de genen / die vooz hun gezondheit niet zeer
 bekommerd waren / en hun bozst ontblootten vooz d'aangenamen verbarfsching
 van de nacht / die daar na dodelijk aan hen was. Onze Geneesmeester / de
 Wondheelders / d'Oppersterman / de Hoogbootsman / en om trent vijftig an-
 deren van dit Schip storven. Men bewond hen in een kilcet / en wierp hen in
 Zee / drie of vier uren naar hun overlijden / met twee koegels van grof geschut
 aan hun voeten / en schoot een scheut tot hun uitbaart. Al de genen / die de lesten
 ziek wierden (onder de welken de Heer van Goch en ik waren) konden niet
 geen geneesmiddelen geholpen worden / om dat die alree aan anderen besteed
 waren. 't Geen / 't welk men noch bond / was Olijfolie / van de welken men
 geneesmiddelen / dzanken / en waseldzanken maakte. Deze strenge elende
 was ons noch een weinigt verdragelijk / uit oorzaak van 't vermaakt der grote
 Disschen / die tegen ons Schip aanweeden / om ons te zien. De Dolfijnen
 zwommen twee en twee in onze tegenwoordigheid. Wy zagen daar de Zee-
 bzaafsmis / de schoonste / aangenaamste en lekkerste Disschen van de Zee / met
 de dikke en grote Disschen / die men Blazers noemt / die hun buik tot bar-
 stens toe met water opvulden / en daar na by onze Schepen de heel om hoog
 staken / en het water met geweld weer uitbleezen. Deze stilte / zo zy langer ge-
 duurt had / was machtig om ons alle te doen vergaan / gelijk in 't jaar te vo-
 ren aan een Portugeesch Schip / onder de zelbe Linie / gebeurt was / in 't welk
 niet een levendig mensch was / en dat men bond zes weken na dat zy alle gestor-
 ven waren / gelijk men uit hun dagbeschrijving bespeurde / en gelijk twee
 Bootsgezellen verzeherden / die op reis en daar tegenwoordig waren. 't Wa-
 ter zelf / dat uit de Wolken quam / was alree bedorven eer het nederviel. Het
 was ook vol van kleine woymen / en zo vergiftig / dat de dzuppelen niet zo haast
 op

Ziekten en
 Scheur-
 buik onder
 't volk,

Disschen in
 de Zee,

Gevaar on-
 der de mid-
 dellinie,

Dodelijk
 water uit
 de lucht,

op de handen/ op 't aangezigt/ en op d'andere delen van 't ligghaam vielen/ of daar liepen terfont blaren op/ die enige kleine pijn maakten.

Toen wy goede wint hadden gekregen/ begonnen wy de Zuidpool te zien. Wy bespeurden hier uit de misflag van zekere fabelachtige Historieschryvers/ die zeggen dat men onder de Linie de beide Polen in een ogenblik kan zien. In tegendeel/ als men recht daar onder is/ zo kan men geen van de beide Polen zien. Men zegt ook heel beuzelachtig/ dat de golven van de Zuider en Noor-der Kusten onder deze Linie tegen mallander aan komen stoten/ om die aan te wijzen. Want deze Linie/ die niet dan een ingebeelde kring in de Hemel is/ en daar wy ons onder zeggen te wezen/ als wy twee of drie graden aan d'een of d'andere zijde zijn/ kan niet op 't water bespeurt worden. Toen wy vijftien dagen voorszgezeilt hadden/ zeiden de Stierlieden tot ons dat wy op de hoogte van de Baay de todos los Santos, hondert mijlen aan geen zijde van 't Recife waren/ daar zy niet voorszacht hun streek opgenomen hadden/ om de wint tot hun voorszdeel te krijgen/ die daar de helft van 't jaar uit het Zuiden/ en d'andere helft uit het Noorden waait. De Stierlieden/ hun streek naar strand zettende/ beloofden aan ons dat zy 't Lant binnen weinige dagen tonen zouden. Wy/ deze hoop geschept hebbende/ zeilden vijf dagen lang met volle zeilen/ en ontdekten eindelijk de Baay van Sint Augustijn, twee uren daar na de Stat Olinde, en daar na 't Recife, daar wy/ op een half mijl van daar/ 't anker lieten vallen. De Heer van Goch was d'eerste van de nieuwe Heren/ die daar aangquam. Over hier of vijf dagen waren enige Schepen op deze plaats gekomen/ maar zo recht van pas/ dat/ indien zy niet voorsz ons daar gekreeft hadden/ wy nooit op 't Recife aan Lant gekomen zouden zijn/ maar vuchtelooselijck weerom gekert zouden hebben.

Dit arm quijnend volk was van d'uitterste hongersnoot zodanig gedrukt/ dat zy alreer hopeloos en duideloos waren geworden/ en dat zy/ het Lant/ en de middelen/ die hen overgebleven waren/ verwarelozende/ niets anders dachten/ dan hun leven te bergen/ en zich van de doot te beselutten. Zy hadden/ in d'onmacht van langer te komen bestaan/ in de Raat/ en in de vergadering der burgers bestoten in de volgende dag/ toen deze drie Schepen daar quamen/ enigen uit te zenden/ met de Portugezen te handelen/ zich in hun genade over te geben/ en alles aan hen te laten/ met behouding van 't leven/ en met voorsz waarde van lijfstoelt en Schepen aan hen te geben/ om weer naar 't Vaderlant te keren. Van al deze Inwoonders waren 'er geen/ die meer schijnt hadden/ dan de Joden; want de Portugezen hadden gezworen dat zy nooit lijfs- genade aan hen zouden geben/ maar dat zy hen allen levendig zouden verhandelen. Zy geef aan de lezer te bedenken eer met het geweer in de handen te sterben/ en hun huid dier genoegh te verkopen/ dan in de handen der Portugezen te vallen. Zo haast als onze Schepen gezien waren/ quamen al de Barken en Boten ons te gemoet/ en geleidden ons in 't Recife, daar wy des abonts omtrent t'acht uren quamen. Ik geef aan de lezer te bedenken hoe groot een bzeucht en blijfchap dit volk/ dat van honger gedrukt was/ geboelde/ toen het zijn verlossers zag. Men had in de tijt van gesele drie maanden niets anders aan hen uitgedeelt/ dan yder weck een pont meel van erreten of bonen gemaakt: in boegen dat zy gedwongen waren hun holle buik met kruiden/ wortelen en bladen/ die op

Fabel van enige Hysto-
rieschry-
vers.

Witterste
noot der
Inwoon-
ders van 't
Recif.

Schick der
Joden.

Etenden/
op 't Recife
geleden.

hun

Hun beften/en op hun kerfjoben groeiden/te verzaden. Zy deden deze gerechten vier of vijf maal in bzak water koken/ te weten de genen/ die hout konden krijgen/ om de bitterheit daar af te verzoeten. Zy aten dit met een weinig zout/ en met de Doffchen/ die zy vingten. Al de Palthuiizen waren leeg; en daar was niet meer overgebleven/ dan twee duizent bokkens/ een ton meel/ drie tonnen met erreten/ en byna drie hondert ftokbiffchen. Omtrent vijftien hondert menfchen ftozben van elende of van honger/ en 30 veel wierden ook gedoot/ gebangen/ of overlopers aan de vbanden/ federt het begin van d'afval tot aan onze koomft.

Bifpſchap
over de
koomft van
de Vloot.

Al de Soldaten en Burgers begaben zich in de wapenen. Men hoorde niets/ dan 't gedruis van 't gefchut der Schepen/ die in de Haven lagen/ en van de fukken/ die op de beften ftonden. Zeker/ 't gefchut wierd met zulk een wan-
o:zdening afgefchoten/ dat een Schip en een Huis daar dooz in bzant geraakte/ en verbrande. Tindien de fchrikkelijke voozwerpingen verraffchen koomen/ zo hadden wy wel reden om verbaaft te zijn in d'aanfchouwing van deze flaven/ en wilde menfchen/ die geheel naakt waren. Hun aangezichten waren zwart als ebbenhout/ geel/ berookt/ en pffelijk. Hun ogen/ die zy met voozdacht in 't aangezicht deden hollen en drajen/ met een wild gezicht/ hun magere en uitgedroogde lighamen/ gelijk palen/zouden ook fchrik in de flouften ontſteken hebben. Zy ftonden in de beinfteren der Huiizen/ en langs de zijden der ſtraten/ en hielden fakels en licht in hun handen: inboegen dat deze nacht lichter was dan een heldere dag. De bifpſchap was zo algemeen/ dat zy met ontellijke vzeuchdegeruchten verzelt wierd. Sommigen ſtampten/ tot bewijs van hun bifpſchap/ d'arde met hun voeten/ en anderen gingen op een gefelde maat wandelen. De Heer van Goch betwees/ om deze bifpſchap met geen hatelijck Schouffpel te beblekken/ 's anderen daags vergiffenis aan twee misdadigen/ die van dieberp obertuigt/ ter doot geboert wierden.

Het dertiende Hooftdeel.

De gehele Vloot koomt aan 't Recif. Naauwe toezicht op de leefmiddelen. Oneenigheit om d' Opperrzitting. Klachte over d'oude Heren. Afval der Tapoyers en Brafilianen; oorzaken daar af. De nieuwe Raat poogt d'afvalligen door zoetigheit tot hun plicht te brengen; 't welk averrechts uitvalt. De Hollanders geflagen. Ziekten op 't Recif. Grote macht der Portugezen, die de Hollanders tot verſcheide malen doen wijken. Yver van de Veltoverſte Schop, die enigen met zijn eige hant doot. Middel beraamt, om de Portugezen aan te taften.

Koomft
van de ge-
hele Vloot
op 't Recif.

Dat verliepen zes weken eer d'andere Heren/ d'opperſte Veltoverſte/ de Kolonellen/ d'Admiraal/ en al d'andere Schepen van de Vloot weer op 't Recif quamen. Zy hadden dooz de ſtozm/ en om zich te ver-
har=

barschen / gedwongen geweest aan de gelukkige Eilanden / aan Sint Vincent, Marahon, Angola, Guinea en andere plaatsen t'ankeren. Zy bevonden zich eindelijk tot een getal van vijfenbeertig Schepen. De vijf anderen waren gezonken / die mer de twee / die in Duins vergaan waren / zeven Schepen uitmaakten / de welken de Westindische Compagnie in deze reis verloor; behalven noch vier of vijf hondert mannen van de Vloot / die onderweg van ziekte / elende en andersins gestorven waren. D' Inwoonders van 't Recife hadden stoffe om ober deze bystant verblijd te zijn / gelijk ook de genen / die / van de bekwinnernissen der Zee ontslagen / in een goede Haven gekomen waren. Maar zy waren enige weinige dagen daar na zeer verbaast van dat zy niet meer op de wijze van Europa gehandelt wierden. Toen de gehele Vloot gekomen was / verlicp'er wel een volle maant dat men niet een mont vol Woots booz een Pistolet kon binden. Daar waren Gemachtigden / die zulks gaben op briesjes / die van de Heren getekent waren; aan pder booz een weck twee ponden zwart Woot / anderhalf pont vleesch / een pont Spek / Erreten / Bonen / Olijfsolie / Brandewijn / Wynedijk / en ook fontijns een mutsje Spaansche Wijn. Men gebod ook dat niemant hier af meer zou hebben / dan 't geen / dat in deze geschziften geschreven was / op verbeurte van 't leven. Maar de geen / die veel gelt had / vond middelen genoeg om in 't heimelijk meer van de Gemachtigden te kopen. Want daar was in de grootste dierte zeker Tood / die booz hondert kronen ontrent vijftien of zestien ponden kreeg.

De nieuwe Heren gaben hun brieven van achtung aan de Heren ober / die zy daar in bediening vonden / die hier op de Heerschappij aan hen overgaben. Zy / in hun ampten gerreden / hadden enige waarigheid onder mallander om 't zitten. De Kamer van Amsterdam had twee verkozen / gelijk wy gezegt hebben / de Heren Trovire en Haaks, die Kooplieden waren: de Heren van Goch, en Beaumont, geleerde en beampete lieden in hun Vaderlant / wilden niet dat d'anderen booz hen zouden zitten. De Doozitter Schonenburg beval dat pder van hen by maanden en op zijn beurt by hem zou zitten; dat een der gener van Amsterdam eerst zou beginnen / de Heer van Goch daar na / en verbolgens de Heer van Beaumont, en daar na dien van Amsterdam weer. Zy bespeurden wel haast dat hun Heirkrachten niet half beständig waren / om de Portugezen aan te tasten. Zy lasterden grotelijks d'oude Heren van dat zy 't quaar minder / dan 't in der daat was / gemaakt hadden / en van dat men niet naaktelijck de zaak zodanig / als zy was / geopenbaart had: Maar zy hadden dit niet voozdacht gedaan / op dat niemant zou komen om hen te doen berrecken. D' amptlieden van 't Gerecht / de Hoofsmannen en Soldaten / de Zeelieden / Burgers en Inwoonders klaagden alle / elk op zijn wijze / ober hun Heerschappij. Zy heerden weer naar Holland / daar zy niet meer / dan onbeampete lieden / d'ontfangst van de Kamers / en van de Westindische Compagnie hadden / en van de Regentien mer de nek aangezien wierden. Men maakte in alle Steden lasterschziften tegen hen / die openlijk verkoecht wierden / tegen hun personen en tegen hun heersehappij. Veel bezondere lieden / die hier aan geraakt waren / dzeigden hen dat zy hen zouden in geding roepen.

Het scheen dat het ongeluk zich geheel tegen deze Heren kante / in plaats dat

De nieuwe Heren treden in 't bezit.

Z'warigheid om 't zitten.

Silagte tegen d'oude Heren.

Nafter tegen d'oude Heren.

Afval der
Tapoyers
en Brasili-
anen,

Oorzaken
daar af,

dat hun intree in hun ampt met enig gelukkig gevolg behoorde verzelt te zijn. D' eerste tijding / die men aan hen bracht / was dat het grootste deel der Tapoyers en Brasilianen, die altijd vrienden der Hollanders geweest / en voór hen gestreden hadden / van hen afgeweken was / en de zijde van hun vyanden had gekozen / uit haat van dat zes maanden te voren Georgius Garsman, Oberste van de Krijgsoordening / Jakob Rabbi, een Duitscher / een overgebe man / die zich zo wel naar de zeden dezer woestse menschen geschikt had / dat hy als een van hen geworzen was / en zo hoog van hen bemint wierd / dat zy een van hun grootste Hoofdmannen van hem maakten / had doen doden. De vrienden schreeven d' oorzaken / om de welke Garsman Jakob Rabbi dee doden / aan 't geboel toe / 't welk Garsman van de dootslag en moort had / die van deze Jakob Rabbi tegen de Vader van Garsmans Gemalin bedreeben had. Want hy verkoos de stoutste Tapoyers, en pleegde met hen verscheide roveryen in 't Lant. Zy zeiden dat zijn doot heel vorderlijk voór 't gemeen was / en dat hy / de doot van zijn behulwde Vader zoekende / en een rober uit de Werreltrufkende / die wel hondert malen de doot had verdient / wel gedaan had / en dat hier aan niets gebrek / dan een wettig gebruik van straffen / en dat het bonnis daar over gestreken moest worden. De genen / die Garsman bijzonderlijk kende / en van zijn handelinge konden oordelen / zeiden vastelijch dat die zijn bezwegende oorzaken niet waren; maar dat hy verstaan had dat Jakob Rabbi van de vrucht zijner roveryen een kostelijke roof vergabert / en die in een plaats / aan Garsman wel bekent / verborzen had / en dat hy dieshalven hem dee doden / om zijn voordeel daar mee te doen. En zeker / men vond by hem enige Jubwelen / die voór de genen bekent wierden / de welke van Jakob Rabbi gerooft waren. Zo haast als Jan Dary, en al zijn voornaamste vrienden kennais van deze doot kregen / zo deden zy verzoeken / dat men Georgius Garsman aan hen zou leveren, om zelven recht daar over te doen; vermits hy een van hun Hoofden gedoot had, van 't welk 't onderzoek aan hen behoorde, schoon hy schuldig daar aan had geweest, volgens 't voorrecht, 't welk aan hen gegeven was, door de Bewinthebbers van de Westindische Compagnie, van alleen onderzoek tegen de genen, die van hun volk misdään hadden, te doen. Zy zeiden dat Jakob Rabbi nergens af beschuldigt kon worden, en dat hy nimmer een verrader van 't Lant had geweest; dat, zo veel de moort betrof, die hy aan de behuwde Vader van Garsman had gepleegt, de geen, die gedoot was, hem oorzaak daar toe had gegeven, gelijk zy wel wisten; dat, zo veel zijn roveryen aangaat, indien hy Vee genomen had, dat was alleenlijk om te leven; dat het niet redelijk was dat hy en de zijnen van honger storven, terwijl men eten aan hen weigerde; indien hy yzer gereetschap had gebruikt, dat het was om dat over 't Velt te gebruiken, zelf ten dienst van de Hollanders, van de welken zy nooit soldy ontfangen hadden, en voor de welken zy zich dikwijls in gevaar hadden gestelt; dat zy, zo veel het Gout en Zilver betrof, dat niet behoeftend, en weér over zouden laten geven, indien men daar af tot hen gefproken had; dat in alle geval, indien hy strafbaar was, dit naar de gewoonte der Hollanders moest geschieden; maar dat men hem vermoort had, toen men hem lichelijk kon vangen; dat zy hem meer dan hondert anderen beminden, en dat zy echter altijd hun vrienden wilden zijn, maar dat zy ook Garsman wilden hebben, om hem te

doden.

doden. De Heren gaben aan hen tot antwoort / dat Garsman een hoog Bevelhebber was, en dat zy machteloos waren om hem te leveren, of hem, zonder misdaden van Staat, gerechtelijk te doen sterven; dat hy middel had om zich van 't vonnis, dat zy geven zouden, op de Negentien te beroepen, en dat men, eer men hem verwees, hem horen moest; dat zy verzekert mogten zijn dat men goed recht aan de genen zou doen, die Jakob Rabbi gedoot hadden, en dat zy heel onvernoegt daar over waren. Zy / hun woorden met de daat bevestigen willende / deden Garsman komen / en in hun tegenwoordigheid vangen; en de Heren van de Hoge Raat zeiden tot de Riechters / dat zy met hen onderzoek van deze zaak wilden doen. D'afgebaerdigden der Tapovers keerden weer naar de hunnen / waren heel misnoegt van dat men Garsman aan hen gewei- gert had / en zeiden in hun vertrek dat de Hollanders berou daar af zouden krijgen. Garsman, daar na van deze zaak onderzragt zijnde / lofjende dat hy deze moort aan Jakob Rabbi gedaan had / of had laten doen. Hy beschuldigde twee Soldaten van zijn Daandel / die 't werktuig daar af hadden gewoest / en die / gebangen zijnde / gaerne hun bedrijf beleden / maar eelster daar byboegden dat Jakob Boulan, hun Daandzig / dit aan hen beboelen had. Boulan wierd ook gebangen / en zeide dat het geen 't welk hy hier in gedaan had / door 't be- vel was geschied / 't welk Garsman, zijn Hoofstman en Deltoverste / hier af aan hem had gegeven. Maar Garsman, in tegenwoordigheid gebzacht / lofjende alles volkommentlijk / en zeide tot Boulan dat hy een bedrigger was. De twee Soldaten wierden op de belijdenis van Boulan, die hen ontlaf had / ontsla- gen; en de twee anderen bleven gebangen. Terwijl de Riechters van deze grote zwaarigheid handelden / en enige zekere blijkt / van wie van deze beiden ge- looft behoorde te worden / verwachten / zeide Garsman vzaags gewijze / of eent Bevelhebber zijn Deltoverste sichter van zijn misdrijf moogt maken. Boulan, in tegendeel / bzacht weer by of een Deltoverste / zijn macht misbzukende / het leven en de doot van zijn Bevelhebber in zijn handen zou hebben / met zijn macht te beleden in zijn haat onder een schone schijn van Oorlog te waken / en of hy / met zulks 't ontkennen / daar af ontslagen zou zijn / en of / zo hy het weigerde / hy hem afzetten / en vooz een schelm afkondigen zou / of anders schijvers en geruigen byzegen / om bewijs van zulken handel te geven. Maar men bevond eindelijk dat Garsman en Boulan niet malkander verdzag- gen hadden / om Jakob Rabbi te doen doden / en dat zy de roof te zamen hadden gedeelt. Al hun goederen en soldy wierden verbeurt gemaakt / zy van hun ampten berooft / uit Brasil gebannen / en vooz schelmen weer naar Holland gezonden.

Deze nieuwe Raat zou gaerne / eer zy 't gebal der wapenen beproeft had- den / 't welk niet veel goets aan de Hollanders beloofde / de Portugezen / door 't vergeten der voozgaande qualen / met zoetigheid tot ghoorzaamheit aan hen gebzacht hebben. Zy poogden dit te doen door d'afkondiging en aansla- ning van verscheide Plakikaten / door de welken zy, onder deksel van bewogen te zijn door zo veel gefort bloet, en dat noch in Brasil gefort zou worden, uit oorzaak van het quaat van sommigen, en de weerspanningheit van anderen, hun Onderzaten, die zy door 't staal konden verdelgen, maar die zy, eer tot barm- hartigheid, dan tot strengheit geneigt, tot hun vorige staat en voorspoet wilden

De nieuwe Raat poogt d'afballigen door zoetigheid weer tot hun plicht te bzien- gen;

brengen, een algemene vergiffenis en vergeting aan al de Portugezen, en aan al d'anderen gaven, die door noot of met wil afgevalven waren, en de wapenen aangetast hadden, zo in de verlede, als in de tegenwoordige tijt, zo zy, weêr tot hun plicht kerende, binnen vijftien dagen te voorschijn quamen, om vergiffenis te verzoeken, en een nieuwe eed van getroutheit te zweren, met belofte van hen weêr in hun goederen te zetten, en daar in te houden, uitgezondert Johan Fernandes Viera, Antonio Cavalgante, Dirk Hoogstraten, en Amador van Araguse, slichters van d'afval, en dootschuldigen. Zy verzoefden ook aan yder hen te doden, onder belofte van een zelve vergelding aan de genen, die hen doot of levendig brachten, gelijk in de voorgaande Plakkaten afgekundigt was. Maar deze Plakkaten hadden geen zo krachtig een uitwerking / als men wel verwacht had. In tegendeel / de Portugezen / hun spot hier mee hebbende / deden anderen aanslaan / daar in zy afkondigden / dat zy de Hollanders en hun aanhangers vergaven, en in genade aannamen, zo dikwijls als zy gewilliglijk die zijde verlieten, en zich in hun dienst begaven, met belofte van goed onthaal voor de genen, die de wapenen voor hen wilden dragen, en dat zy de soldy, die de Compagnie aan hen schuldig was, wel zouden betalen, of anders goed passport aan hen geven, en naar Portugal zenden, om van daar ter plaats, daar yder begeerde, te trekken. Deze Plakkaten waren in de Neerduitsche / Fransche / Engelsche en Portugefche Taal gescreven / en wierden op veel plaatsen langs de wegen aan de takken der bomen gebonden / en hadden een heel andere uitwerking / dan dien van 't Recif, uit het welk veel daar na ontsnapten / en / hoe naauwe toezicht men daar op nam / zich aan de zijde der byanden begaven. De hoge Knaat / d'andere Knaab / de Veltoverste / zijn Colonelken / en de Zeehoofman verbleten gehele drie maanden in 't overwegen op welke plaats zy zouden pogen in 't Land te treden / en of zy dit met al hun Heerkrachten zouden doen / dan of zy die verdelten zouden / en of zy zouden zoeken strijt te leveren / dan of zy die zouden schulven / welke plaatsen zy zouden aantasten / en zo voort. Hun doel strekte eindelijk om de plaatsen en 't Land rontom 't Recif vry te maken / de Portugezen daar uit te verdrijven / de Stat Olinda t'overmeesteren / haar geheel te verdelgen / de Knaap Sint Augustijn te belegeren / en haar op de zwakke plaatsen / die een meester van de bouwling der Vestingen daar bespeurt had / te bestormen.

De Veltoverste Schop zond tot zes of zeven malen Benden van drie / vier / of vyf hondert mannen uit / over de Bloet / om de gedaante der Portugezen / en de staat der plaatsen te bezichtigen. Maar zy / een mijl of twee voortgetrokken / wierden van de genen / die zich verbleten hadden / zo heftiglijk aangetast / dat een deel het leven daar liet / en d'anderen naauwelijks tijt om te wijten hadden. Wyders / de Soldaten op 't Recif, deze nieuwe lucht / daar de hitte alrijt overmatig is / ongewent / en verdrietig van dat zy dus / zonder verbarfching / met het quaat water / en weinig lijfstoet / en gelijk bestoten waren / wierden in korte tijt zwak / mager / en onbequaam tot het ambacht van d'oorlog. De Scheurbuik / Buikloop / de Wozmen / die hun oorsprong hadden uit het bedorpe bloet / in al de delen van hun lighaam / daar men 't vet afscheurde / en die alrijt enig zaat naketen / daar weêr andere Wozmen affpooten / waren hun gewone ziekten. Drie of vier hondert stozven dus al quijnende / sommigen

daar de
Portugezen
mee
spotten.

Verabing
onder de
Bevel-
hebbers.

De Hol-
landers
van de Por-
tugezen
gellagen.

Ziekten
op 't Recif
onder
't volk.

migen in de Gasthuizen / en sommigen in 't midden der straten / gelijk beesten / zonder hen te kunnen helpen / dan met verbarfchingen / daar af men gebzeek had. De leste uitbal / die Schop in 't Lant waagde / gedijde zodanig tot zijn sehande / dat / schoon hy zelf met acht hondert mannen daar by quam / de zijnen d'aankoomst van vijf hondert byanden / die op hen aangquamen / niet konden verdzagen / maar de blucht hozen. Hy dee door dzeigingen en beloften alle mogelijke blijt om hen te doen stant houden / en te doen vrijden. Maar 't was aan hem onmogelijk om hen te vergaderen : in boegen dat hy uit toorn een Vaandzig / een Sarjant / en twee Soldaten / die d'eersten de rug gekeert hadden / met zijn eige hant doodde. Een Stedelhouder / en enige anderen wierden / om dat zy tot deze blodigheid geholpen hadden / geslaakt / en hun gewonne soldy verbeurt gemaakt / en als schelmen weer naar Holland gezonden.

Zwakheit
der Hollan-
ders tegen
de Portu-
gezen,

Hun Soldaten dus / zonder iets uit te rechien / te laten vergaan / was ongeraden / en noch min hen in 't Lant van Verge te doen lopen / daar zy van de byanden geflagen wierden / die tweemaal sterker dan zy waren / en die zich daar met boozdacht quamen vertrekken. Hier was echter de plaats / daar men beginnen moest zich meester van de plaats en omtrent het Recif te maken / Olinde te beroberen / en de KAAP te belegeren / om zich daar te bevestigen. De middel / die zy hier toe vonden / was de Kolonel Hinderfon, met vijftienhondert Soldaten / uit te zenden / om Rio Sanct Francisco, een zeer rijke en overbloedige plaats / daar men uitmuntende Tobak maakt / tachtig mijlen van 't Recif, naar de Zuidzijde toe / gelegen / aan te taffen : want men vermoedde dat deze plaats liefdelijk t'obervallen zou zijn / en dat men / met het Lant onder te vzen / en te verdelgen / daar door de genen / die zich by 't Recif ontzielden / verplichten zou de hunnen te helpen ; terwyl Schop, hen zwak geboelende / met tweeduizent vijfhondert mannen / die niet van 't Recif afwoekten / maar op hun luimen lagen / by nacht in 't Lant zou vallen / alles doden / verdelgen / en ten roof geben / de byanden verschrikken / d'Inwoonders dwingen alles aan hen te laten / daar sterke bestingen tot hun vertrek te maken / en daar na aan Hinderfon t'ontbieden hy hem te komen / om de Stat Olinde t'oberrompelen / en van daar naar de KAAP Sint Augustijn te trekken / met de versterking / die zy uit Holland verhoopten / volgens de brieven / die daar af aan hen gezonden wierden. Maar 't gebolg had een heel andere uitgang.

Middel
tot aantast-
sing be-
traamt.

Het veertiende Hoofddeel.

Getrouheit van Jan Dary in d'afval der Tapoyers en Brasilianen. De Hollanders veroveren Rio Sanct Francisco. Overvloed van vleesch, dat niet duren kan. Wonderlijk voorval in 't straffen van een verrader gebeurt. De Hollanders van de Portugezen geflagen. Schop overvalt met list het Eiland Taparipa, en verdelgt alles.

Terwyl Hinderfon met zijn Bloot vertrokken en onderweg was / gebeurde 't dat de Tapoyers en Brasilianen, die zich van Jan Dary afscheidden / de zijde der Hollanders verlieten / en zich aan die van de Portugezen over-

Getroutheit
van Jan
Dary in
d' Afval der
Tapoyers
en Brasilia-
nen /

overgaven; om de doot van Jakob Rabbi, en omdat men Garsman niet in hun handen gelebert had. Zp deden een tocht in Siara, daar zp al de Hollantsche Inwoonders van 't platte Lant doodden en vermoozden. Zp verzochten ernstelyk dat Jan Dary, een Koning van hun volk / zich met hen zou verenigen / om de Portugezen by te staan. Zp brachten aan hem kleine geschenken / om hem te meer daar toe te verplichten. Maar hy gaf aan hen tot antwoordt / dat hy liever tegen hen zou oozloghen / dan ooit daar in bewilligen / en hun quade handel van Siara goetkemen. De Knaat van 't Recif, dit alles verstaande / en van de goede wil / die Jan Dary hen toedroeg / verzekert / zonden / uit vrees van dat hy zich zou laten omtwenden / en om hem in hun verbode te houden / aan hem hun gewone Taalman / Roelof Baro, die van zijn jonkheit af by de Tapoyers opgeboed was / volkome kennis van hun taal had / en grotelyk van hen be-
munt was / om hem van de vrientschap / die hy hen toedroeg / te bedanken. Zp gaben / tot bewijs van hun goede wil tot hem / Bijlen / Wiggen / Messen / Spieghels / Kannen en diergelyke dingen aan hem / om hem in 't lang het bedroech en d'ongetroutheit der Portugezen te verhalen / en hem te vermanen tot hen niet te verlaten. Roelof Baro bond Jan Dary geschikt om altyt hun vrient / en vooz 't aanstaande / gelyk vooz 't berlede / getrou aan hen te zijn / hoe ernstelyk hy ook van de Portugezen genodigt was / om hem aan hun zyde te winnen. Zp ook / met d' andere misnoegde Tapoyers en Brasilianen, zijn dootbyanden / openbaarden zich uit haat tegen hem / dreigden dat zp hem en de zijn uitroeyen en berdelgen zouden / en hielden hem in eculwige vrees / en gedurige onrust van overvallen te worden. Hy / ziende dat de duibel / die van deze Koning aangeboden / en verrout woord / en met de welk hy zich in zijn gewichtige raden beraad / aan hem niets goet voozde / verzoekt ootmoedighlyk de bystant der Hollanders. Roelof Baro beloofde aan hem een machtige bystant van 't Recif, dat toen geheel byna geen heirkrachten had / dan om in staat te blijven / en dat uit Europa andere bystant vooz zich verwachtte / verre van hem zo haast te komen beschermen.

die bystant
van de Hol-
landers
verzoekt.

Nio Sint
Francisco
van de Hol-
landers in-
genomen.

Overbloet
van Dec.

Toen Hinderson en de zijnen / terwyl Lichhart de Zee bewaarde / daar gekomen / en aan Lant getreden waren / berlieten de Portugezen / zo haast als zp de Hollanders zagen / de besting / die zp inhadden / en bloden in der pl met de genen / die in 't ope Welt waren / naar de Boffchen / en naar de zyde van de Baap / daar zp by malkander vergaderden / om dezen daar na te verdrifven. 't Was gemakkelijck vooz Hinderson de besting in te nemen / en den Soldaten zich dichtst in 't Lant te begeben / naar 't Dec te lopen en te ja-
gen / en zich te verblifden / dewijl niemant hen tegenstont. De Heren van de Knaat / deze tijding verstaande / riepen alree zege / zege ; en zp / in plaats van de roof / en enige dagen moop weer aan de Soldaten toe te laten / quamen ter-
stont met hun zuinigheit aan / en deden 't Dec / dat men in groot getal / en on-
gelyk meer dan elders / in 't Welt vind / opsluiten. Want daar woonden eni-
gen / die tien of vijftien duizent beesten bezaten. Men verbood seherpelyk aan
pder een daar af te doden / van de welken enigen / dit gebod overgetreden heb-
bende / strengelijck gestraft wierden. 't Is wel waar dat zp aan de Soldaten zo
veel / of meer spijs / dan zp eten konden / omdeelden : maar eer dit deur de han-
den der Hoofmannen en andere Bebelhebers gegaan was / die 't beste hozen /

zo kregen zy niet dan het oberblijffel / dat alree stonk en bedorven was ; om dat het varsehe Dee in dat Lant naauwelijks kan lijden / dat men 't handelt / vermint het liefstelijc verderft. Want hoe grote blyt daar toe aangewent woord / zo kan het echter niet van 's nachtreng tot 's avonts bewaart woorden / ten minste niet zonder dat te koken / en met Wijnmedik te bestrijken ; en dan kan men 't twee dagen lang bewaren / doch men moet het zorgvuldighlyk van de bliegen en woornen / die overal inkruipen / beschutten. Men moest ook een deel van zo veel beesten aan 't Recif deelachtig maken / tot verzojging van de Soldaten / Bootsgezellen en Bergers / die van zodanige verbarfchingen alleen adem schepten / in deze gedurige en onberdzagelijke hitte / die de Gasthuizen met zielek / en de Kerkhoven met doden verbulde.

Hinderfon , deze befting / daar af top gesproken hebben / niet naar zijn zin vindende / dee haar uitroepen / en een ander stichten / die zo haast niet gemaakt was / of zy wierd dooz een zware plasregen van vijf of zes dagen neergelwoopen / ja zodanig / dat men die van nieus weeropmaken moest. Veel Soldaten / te zeer met graben vermoet / ontsnapt in 't Lant / daar de Portugezen een heit begonnen op te rechen. Een Neerland / van Antwerpen geboortig / Schijber van een Vaandel / obertuigt van aan de vanden te schijden / dooz middel van zijn makker / die heimelijc tot een Vode diende / (deze was een der gener / die in onz Schip nuiterp gemaakt / en eenentwintig dagen lang het Doozraats-huis had helpen plondren) wierd gehangen en berwozt. Maar 't geen / 't welk meer dan gemeen in zijn doot was / is dat hy vier stroppen besjoefde / en dat hy vier malen opgeknoopt wierd / eer hy 't leven verloor. Drie stroppen vaken d'een na d'ander / gelijk d'zaden : in voegen dat hy / recht op zijn voeten vallende / zonder andersins bewogen te schijnen / genade verzocht / die men aan hem toegestaan zou hebben / zo de berwijzing niet om berzaat had geweest : maar de vierde strop dee hem de reis aannemen. Zijn makker liet zich niet betrappen. Het getal der Portugezen vermeerde dagelijks dooz de bystant / die zy van tijt tot tijt uit de Baap ontfingen / zonder echter van 't Recif te wijken / schoon Schop zich dit ingebeeld had. Omrent twaalf hondert mannen / aantrekende om de befting van Hinderfon aan te tasten / oberbielen een vierendeel van een mijl daar af / by een verre uitfaande macht / twintig mannen van de Hollanders / die zy doodden. De naaste schiltewacht / die gezuys hoorde / gaf de wapenroep aan de genen / die in de befting waren. Hinderfon , aan een been gequetst / en niet uitgaan komende / dee alles in slagorde-ning stellen / behalven drie Vaandelen / om de plaats te bewaren. Hy beval aan de Hoofstman Montagne hen te geleiden / en de vanden op te zoeken / die / gelijk men geloofde / niet sterk waren. Toen zy ter plaats quamen / daar de schiltewacht / die verre buiten stond / verlagen was / zagen zy / toen de vooztocht / middelordening en achtertocht te zamen geboegt waren / een slagorde-ning van twee hondert mannen / tegen de welken zy met een slag aanliepen. Maar toen zy daar na meenden weer aan te vallen / om de genen te verbolgen / die zich hielden als of zy de blucht namen / zagen zy zich van vijf Zenden Dooztugeshen omringt / die zich dus verdeelt hadden / en die hen van alle zijden bespongen / sloegen / doodden en gebangen namen ; behalven vierhondert / die beter te voet waren / en in de befting geraakten. Hun Hoofstman / la Mon-

Sichte be-
derking van
r bleefsch.

Verrader
gestraft ;

wonderen/
daar in gez-
beurt.

De Portu-
gezen ta-
sten de Hol-
landers
aan,

De Portu-
gezen slaat
de Hollan-
ders.

tagne, wierd daar gedoot / gelijk ook de Bedienaar Alette, die mee deelge-
noot hier af wilde zijn / en gebangen naar de Baay de todos los Sanctos ge-
voert wierd.

Schop, de uerlaag van Hinderfon verfaan hebbende / was genootzaaklik van
voorzemen te veranderen. Zijn hoop / van dus de weg rontom 't Recif t'ope-
nen / dooz hulp van Hinderfon, die de Portugezen naar hem meende te loflikken/
was toen gebroken / en zijn verwachting burchtelooos geworden. Hy bestoot
dieshalven een andere poging te doen / en / om de vbanden te verlokken / de
Baay de todos los Sanctos zo zeer ter Zee te gaan plagen / als het Recif te Lant
geplaagt wierd. Hinderfon, diens beleit gelastert wierd / kreeg bevel van
noch enige tijt te Rio Sanct Francisco, met de zes hondert mannen / die hy over-
behouden had / te vertoeben / schoon de vbanden daar de sterksten waren ge-
wozden / en het best geraden was vooz de Hollanders van daar te vertrekkhen.
De Bark / die lijftocht aan hen zou bzingen / wierd onder weeg genomen / en
de genen / die daar in waren / werden alle / terwyl zy op de strant / daar zy
vast lagen / kruiden plukten / van de Portugezen gedoot / behalven een oud
man / die zy in 't leven en los lieten / om de tijding daar af te bzingen. De
tweeduizent en vijf hondert mannen / die men in 't Recif behouden had / wier-
den in de Schepen / die men van Rio Sanct Francisco dee komen / als in de
genen / die in de Haven waren / te Scheep gebzacht / en vertrekkhen met Schop,
en met d'Admiraal Banker. De Portugezen van de Stat Olinda, en van de
Kraay Sint Augustijn, deze Vloot in Zee zeilen ziende / meenden dat zy tot ver-
sterking van Hinderfon gingen / gelijk men met voozdacht gerucht daar af
gestroot had ; 't welk hen dooz de genen / die ontsnapten / aangebzacht wierd.
Toen de tijding hier af in de Baay van Alderheiligen gekomen was / liepen
beel van deze plaats / en van 't gehele Lant daar rontom naar Rio Sanct
Francisco ; maar Schop verraschte hen ter plaats / daar zy 't minst verwacht-
ten. De gehele Vloot wterp 't Anker vooz Rio Sanct Francisco, en bleef daar
enige dagen / om aan al de Portugezen / die derwaarts wilden komen / tijt /
van zich daar te verboegen / te geben. Maar zy / in een ogenblik de zeilen
ballen latende / nam haar streek naar 't Eiland Taparipa, twintig mijlen van
daar / en drie mijlen van de Baay / recht daar ober / een mijl van de mont van
de Vloet / die zich naar de Haven van de Baay siredt / en daar / gelijk ook op
d'ober van 't Lant / zebentien Schanssen en Konduiten gesticht waren. Schop
landde aan dit Eiland / dat vier mijlen in zijn omkeer heeft / en dat hy wel be-
volkt / bzychbaar / en vol van rijksdommen vond. De Soldaten lieten in 't be-
gin niemant in 't leven / en doodden ook de Vrouwen en kinderen. Alles
wierd ten roof gegeben ; en men verbooed niets aan hen / dan bzant te maken.
Tweeduizent menschen / daar mee dit Eiland bewoont was / vergingen /
sommigen dooz 't staal / en d'anderen verdronken terwyl zy / op de kroonst der
Hollanders / overhoop in de Barken en Schuiten vielen / om naar de Baay
de todos los Sanctos te bluchten. De Hollanders kregen in dezer voegen bez-
goedings van de schade / die zy onlangs tot Rio Sanct Francisco geleden hadden.
Enigen der Hammerkijlischen / en twee Winderbroeders wierden gebangen /
en naar 't Recif gevoert. De Portugezen / wetende dat de Bedienaar Alette
in hun macht was / quamen dien van 't Recif, en van Rio Sanct Francisco

Een Bark
genomen / en
de Hollan-
ders ge-
doot.

Schop
scheept zijn
valk /

ankert
vooz Rio
Sanct
Francisco /
om de by-
anden te
bebzigen /

land aan
Caparipa /
daar hy als
les her-
delgt,

toerdepen / dat zy hem zouden doen verbzanden / en dat hy nooit weer preekten zou. Zijn Drou / dit verstaande / wierd heel weemoedig en mistroosig / en kon niet rusten. De Heren van de Raat deden deze Minderbroeders aanzeggen / dat zy gelijk onthaal, ten goede of ten quade, te verwachten hadden, als hun Predikant aangedaan zou worden, en dat zy, zonder enige genade of uitstel, een zelve doot, als hun Predikant, zouden sterven; dat, zo zy voor hun behoudenis bekommert waren, zy schrijven zouden dat men hem geen overlafst aandoen zou, en dat men achtung op zijn staat zou hebben, op dat zy ook in achtung gehouden zouden worden. Deze Minderbroeders lieten zich geen tweemaal nodigen. Zy ontboden met grote naerftigheid hun misbal aan d'Onderkoning / en aan d'Oberste van hun klooster / en zeiden dat hun leven in de macht van hun vyanden was, die voorgenomen hadden hen met gelijke straffen te doden, die zy aan de Predikant, die zy gevangen hadden, plegen zouden. Zy voegden 'er noch by / dat men aan hen beloofd had, dat zy zo wel onthaalt zouden worden, als men verftont dat de Predikant onthaalt wierd, en dat zy niet over de Hollanders konden klagen, dan van de vrees, daar zy hen in brachten, van dat zy hen doden zouden, indien hun Predikant enig ongeval overquam. Zy

baden dieshalven dat men den Predikant alle stoffe van vernoeging zou geven, om desgelijks weêr t'ontfangen. D'Onderkoning / en d'Overste van dit Klooster in de Baay / deze brieven gelezen hebbende / deden de Predikant Afskete uit de dompige kamer / daar men hem inhield / komen / onder echter remant by hem toe te laten. Men dee hem niet alicenlijk de Vigilien / Quatertempers / en onthoudingen van pber week / maar ook veel andere Vasten / die niet van de Kerk geboden zijn / onderhouden. Hy wierd in 't Hof ontboden / daar men byzheit / van over straat te gaan / aan hem gaf. Men verbood ook op lijfstraf hem iets te miszeggen / of iets te misdoen. Hy kreeg / in plaats van de gevangenis / tot zijn herberg het huis van een Burger / een zelbe tafelhouding / als die van een Stedehouder van een Vaandel Soldaten / en verlof van in 't Hof te komen / om als hy begeerde / met d'Onderkoning / of ook met de Ninderbroeders te spzeken. Hy ontbood dit aan de Kwaatsheren / aan zijn Gemalin / en ook aan de zelbe Ninderbroeders / die hy bedankte van dat zy dit goet onthaal booz hem bevoordert hadden. Men onthaalde de Ninderbroeders op een zelbe wijze. Na verloop van enige tijt verzochten zy schriftelyk beide tegen de Predikant uit te gaan / of losgelt te betalen ; 't welk aan hen geweigert wierd. Men wilde aan hen wel toestaan dat man tegen man uitgaan zou ; maar zy zeiden dat zy niet van malinander honden scheiden / en dat zy lieber beide wilden blijven / zo men hen beide niet wilde loslaten.

Het vijftiende Hoofdeel.

De Hollanders beschanssen zich op Taparipa. Lichthart sterft. Gedurige schermutselingen op Taparipa. Droeve Historie van een ongehoorzame Zoon. Twee verraders gerecht ; wonderlijk voorval daar in gebeurt. Slordige handel met de Soldaten. Bankert verovert vijf Schepen , daar veel Groten in zijn. Gruwelijke handel en moort van weêrzienden. Hous koomt weêr in Brasil. De Portugezen in 't bestormen van de Schans op Taparipa geflagen ; belachelijke wapenen gevonden.

De Hollanders versterken zich op Taparipa.

S Chop en de zijnen / zich volkome Meesters van dit Eiland gemaakt hebbende / maakten / om zich daar te versterken / een Schans / die zy de Koninklijke Schans noemden / op de strant naar de zijde van de Baay / onder de welke hun Schepen beilighlijc aan anker lagen. Enigen van deze Schepen hielden geduriglijc de wacht / om te bespieden wanneer de Schepen van de Baay uitgaan of inkomen zouden : want zy darden hen in d'engte niet opzocken / uit vrees van 't geschut der Schanssen ; en andere Schepen kruisften hier en daar in Zee / om anderen t'ontmoeten. Lichthart stozf in dit Eiland van een naturelijke ziekte / die Bacchus , daar af hy een vroom booz vech-

De doot van Lichthart.

vechter was / veel geboordert had. Zijn lighaam wierd op 't Recif begraven / en hy van 't volk grootelyks beweent / om zijn moed en behendigheid op Zee / en om zijn yber tot boozstant van zijn Vaderlant. Dien van de Waap / verdzietig van zo moeijelijke geburen te hebben / die hen beletten te verschijnen / darden niet te boozfehijn komen / en niet by kilaar en helder weer uurgaan / of inkmen / en moesten hier toe stozn en onweer verwachten ; in welke tijt men niet aan malkander kan komen / of slaan. Zp besloten dieshalven de Hollanders uit dit Eiland Taparipa met geweld te verdzijben / en deden in een duistere nacht vijftien hondert mannen met Barken / Schuiten en Boten daar aan zetten / die zich terstont aan een andere hoek van 't Eiland beschansten / daar de Hollanders hen niet konden uitzijben. Zp sefermuckten dan dagelijks tegen malkander / in 't welk altijt enigen van weerszijden geboot wierden. Een grote menigte der Soldaten van Schop gaven zich dagelijks aan de Portugezen ober / daar zp wel ontfangen / en naar de Waap geboert wierden. Schop schreef dit aan de genen / die op 't Recif waren / die desgelijks zagen geburen : want men bespeurde altijt dat 'er enigen overgelopen / en deur de Ribier / als zp laag was / geraakt waren. Drie ongelukhige jonge Soldaten / of eer Kinderen / van de welken d'oudste niet meer dan zestien jaren out was / wierden op de daat betrapt / en daar na gelijkelijc gekvangen en gewozgt. Een van hen was de Zoon van een rijk Man / in de Stat Rowanen , die in deze ongestadige en roekelose jeucht / zonder andere raat te zoeken / dan zijn hooft te volgen / zijn Vader van al 't gelt / dat hy krijgen kon / beroofde / en / zonder aan iemand Daar wel te zeggen / zich by een Bootsgezel verboegde / aan de welk hy drie Distolletten gaf / om hem in een Fregat van Holland / dat twee dagen daar na verrekken zou / te verbergen / en daar hy noch beloofde dat hy zijn vracht wel betalen zou. Deze Vader / zijn Zoon niet bindende / dee hem / om dat hy hem had horen zeggen dat hy zich . . . de haart wilde begeben / ober al zoeken / en in de Schepen naspouren / daar hy zich zo wel had doen besluten / dat men hem niet binden kon. Hy / in Holland gekomen / en zijn gelt dwaaselijc verquist hebbende / dee zich aanneemen / en trok met de Vloot / daar af gesprocken is / naar Brasil , om daar een galg tot zijn loon te krijgen. Hy poogde meer / dan iemand van d'anderen / dooz alle onderstellingen / die de lust van te leven hem ingaf / ja tot zijn uitterste ogenblik / de Heren te bewegen tot verfhoning van zijn jonkheit , van de zwakheit zijner tere jaren , en van zijn zwakke natuur , die in tederheit en wellusten , als een Zoon van 't huis , opgevoed was. Hy zeide dat hy , zijn lighaam van zo veel kommer en arbeit , van de lankheit des wegs , van de vreemde lucht , en van de zoute spijs , die men aan hem tot voedsel gaf , mager en uitgeleert ziende , zich gewaagt had om , tot verquikking van zijn maag , die hem brandde , en tot hulpmiddel in zijn quyning , Oranje appelen en Citroenen , die hy een musketfcheut van hem zag , te halen , om zich daar meê te ververschen , en niet uit begeerte van zich naar de vyanden te begeven. Hy bad hen dat zy hem 't leven zouden schenken , en zeide dat zijn Vader niet schromen zou tien duizent kronen tot zijn loskoping te geven , en verzocht dat men hem dus lang gevangen zou houden. Maar daar was geen genade. Hy most een schandelijc doot sterben.

Deze straffing ontfak deernis in d'omstaanders. Maar heel anders ging 't met de gene / die enige weken daar na aan twee anderen gedaan wierd. Men

Gedreige
si hermitise
lingen op
Taparipa,
Oberlo-
pers.

Dreueige
Historie
van een on-
gehoorza-
me Zoon,

Twee beroder's ge-
recht.

had nooit een zo grote toebloeying van volk om gelijke zaak / als vooz deze maal / gezien. D' een was een Molaaer, die op 't Recife woonde. Deze / van een Portugees omgekocht / wierd betrappt terwijl hy twee treffelijke Schepen / die in de Haven lagen / in hzant wilde stelen. D' ander was een Portugees / die zich in de tijd / toen d' algemene vergiffenis afgekondigt was / in 't Recife begeben had / en onder hun bescherming leefde. Hy wierd overtuigt van een Bootsgezelschap te wilken ontkopen / aan de welck hy alreze gelt gegeven / en hondert kronen beslooft had / om al zwoornimende een brief aan de Knaap Sint Augustijn te bzingen. Deze brief was in een lode doosje gesloten / om dat 3p / 30 hy van de Hollanders gebangen wierd / beter te gront zou zinken / en met verwarde tekenen geschzeben / daar dooz hy te kennen gaf / hoe klein een getal van Soldaten de Schans van 't Recife bewaarden , en dat al d' anderen in Taparipa waren , dat zy alreë hopeloos wierden , en dat zy ter storm moesten komen , zo van de zijde van de Dijk , als van Mauritsstat , en dat men de plaats lichtelijk overweldigen zou. Terwijl men hen ter straf voerde / zeide de Portugees oberluide / dat de genen / die hun vermaak namen in hem te zien sterben / in korte tijd geheel verwondert zouden zyn. En zeker / toen de Beul op een Schabot aan een paal hun half verworpt had / ontstont 'er / terwijl hy met een hant vol stro den Portugees de haart en 't hair afzandte / een gedruis en beroerte onder 't volk / dat malkander eerst tergde / en daar na met d' ellebogen / buisten en ruggen stiet. Daar rees sedert een dwarrelbur in 't midden van de plaats / die hen vooz een korte ogenblik gelijk dzonke mannen dee waggelen / en hen alle oberhoop / d' een op d' ander / ter aarde sloeg. 3p wierden hier dooz van zulk een schrik oberballen / dat de Soldaten / die in de wapenen waren / hun plaats ruimden / en wechbloden / om zich in de huizen te verschuilen. Veel hoeden en nuffen wierden verloren / of kregen andere meesters. De Beul had ook deel aan deze vrees / en / zich alleen ziende / sprong van boben af / en had byna de hals gebzaken. Deze verwarring duurde langer dan een vierendeel uurs / eer dat pder weer tot bedaring quam / en zonder dat men sedert reden heeft konnen geben waerom en hoe dit gebeurt is. Maar men geloofde dat dit d' uitwerking van enige duibelen was / die deze dienst aan deze Portugees bewezen. De Beul / daar na weer op het Schabot geklommen / sneed hen de neus / d' oren / en de mannelijke leden af / opende hen de borst / en rukte 't hart daar uit / met het welck hy hem aan de wangens sloeg / en die bloedig maakte / en dit alles aan twee grote honden t' eten gaf. Hun lighamen / in vier delen ghoutwen / wierden tot een voozbeckt ten toon gestelt.

Wonderlijk
voozbal,

Stordige
handel met
de Soldaten
een.

Hoe wel al deze wondertekenen in de genen / die quallyk genegen waren / schyzik behoorden te dzukken / zo honden 3p echter de Soldaten van 't Recife niet weerhouden / of beletten van dikwijls ober te lopen / om dat d' Oberigheid geen acht nam op de klachten en vertoningen / die 3p tegen hun Bevelhebbers deden / die hen het dardedeel van de lijfstoelt / 't welk men in 't Doozraatshuis aan hen gaf / ontrolikken. Want 3p deden uit hun eige macht deze lijfstoelt in hun huis dragen / en naar hun belieben uitdeelen. Indien 3p zich beriepen dat men de lijfstoelt / uit het Doozraatshuis gehaalt / in een openbare plaats / die niet aan niemant berdacht was / en in tegenwoozdigheit van alle / behoorde te delen / zo wierden 3p in gebangenis gewozpen / en van beroerte en miterp aangeklaagt /

en om hun minste mislagen ter doot / of tot wippen verwezen. De strengheit van de krijgstrucht wierd daar zo boven gemeen onderhouden / dat zy / in plaats van de genen te straffen / die strafwaerdig waren / niet anders dan schrikkelijke boozbeelden gaven. Indien een Soldaat / zonder verlof van zijn Hoopraal / uitging / of langer uitbleef / dan men aan hem belast had / indien hy vergat de wapenen op de schiltwacht te nemen / als 'er enig Bevelhebber boozby ging / zo hield men hem gehele dagen in de hitte van de Zon / op een hout paert / met hoegels aan de boeten / en bijf of zes musketten op de schou- ders / of men dee hem zonder ophouden booz een wachtplaats zeven of acht uren lang wandelen / met acht of tien musketten op de schouders / zonder te darren rusten. Zy konden ook zwarelijck op hun soldy in hun zichten geholpen worden / en waren genootzaakht hun lijfstoht van een loech te verhoppen / om twee of drie duypen te hebben / en quijnden 't oberige van de tijt als elendighe men- schen. Als men al bevelzieden aan hen verleende / zo deden d' Onrfangers hen twintig of dartig reizendoen / om de betaling daar af te maken. De Heren maakten een bevel / om alle bedroch der Boekhouders te besnoejen / dat nie- mant iets aan de Soldaten zou geven / zonder bevelzieden / op 't verzoek / met hun hant geteekent. Maar men stelde echter hen zo lang te leur / dat het meeste deel stozf / zonder geholpen te worden.

De Portugezen / die weergekomen waren / en zich in 't Eiland Taparipa versterkt hadden / grociden in getal / terwijl de Hollanders verninderden / zo wel op 't Recif, als in dit Eiland / daar veel stozden / behalven noch de genen / die wechraakten / en die Schop hangen dee / als zy weer in zijn handen qua- men. Dit gaf den vbanden middel om dagelijcks vastigheit te krijgen / en ein- delijk het geheel Eiland in te nemen / behalven de Schans / zonder dat Schop strijt darde leberen. Men beval aan Hinderson Rio Sanct Francisco te verla- ten / weer naar 't Recif te komen / en zijn volck naar Taparipa te zenden.

D'Admiraal Bankert was zo boozspoedig ter Zee / als Schop rampspoedig op 't Lant. Hy tastte de Portugezen geduriglijk aan / nam somtijes een van hen / en schoot enigen in de gront. Hy dee dit met de Schepen der besondere lieden / aan de welken de Westindische Compagnie verlof had gegeven / om in de Zee van Brasil te kruiffen / om dat zy niet genoeg Schepen op haar eige koften kon toeruffen. Hy kruistte met vijf Schepen op de kust van de Baap / en zag een vloot van zeven Schepen / die van Portugal quam / en van de Koning van Portugal uitgezonden wierd / om zich derwaerts te verboegen. Hy tastte haar aan / schoot een Schip daar af in de gront / een ander geraakte deur in de Baap / en de vijf andere Schepen wierden genomen / en waren geladen met Takenen / Lijnwaat / Lijfgespiert / boozraat van Oozlof / Wijn van Madera, 't welk alles ober de twee Millioenen waardig geschat wierd. In deze strijt sneubden ontrent vier hondert Portugezen / die gedoot wierden / en verdzon- ken. Hy liet twee hondert en vijftig in 't leven / die hy gebangen en gebonden / en / op de tiel van 't Schip gespijert / op 't Recif bracht. Men vond onder de gebangenen de nieuwe Onderkoning van Brasil, die d'ander in zijn ampt vol- gen zou. D'Admiraal / d'Onderadmiraal / de Probidoz / en Regidoz booz 't zelde Lant / drie Minderbroeders / en veel andere Bevelhebers / die be- zonderlijk in de Vestingen gezet wierden. Maar de Soldaten en Keizigers

Bankert
laat een
vloot van
zeven
Schepen /

hangt veel
Ozoren.

De Portu-
gezen van
de Hollan-
ders mitge-
dreen /

worden van
de Wilden
gedoot.

De Ta-
poyers do-
den de Hol-
landers / en
branden in
't Laur.

Dersterking
in Brasil
gekomen.

Hous
koopt
weer in
Brasil.

De Hol-
landers te
rug gedre-
ven.

De schans
op Tapa-
ripa be-
stoort.

De Wan-
den afge-
dreen.

wierden met d'anderen in gemene gebangeniſſen gebzacht. De Commandeur van de Defſing en Burgt Riogrande, ziende dat de Portugezen in 't algemeen gehaat waren/ en vergramt van dat de tweeſpaltige Tapoyers al de Hollanders van Siara en Cerſan gedoot hadden/ verdreef omtrent tweehondert Portugezen/ die hy in zijn beſcherming hield/ onder de jonſt van d'algemene bergiffenis/ en rontom de Defſingen woonden. Hy zeide tot hen/ dat hy zich niet meer op hen kon vertrouwen / en dwong hen binnen weinig dagen te vertrekken. Maar zy waren niet zo haſt in 't Lant gekomen / of de Tapoyers en Braſilianen van Jan Dary ſloegen de Groten en kleinen doot/ zonder iemant te ſparen. Maar de Tapoyers, die van d'andere aanhang waren / deze nieuwe moorderij verſtaan hebbende/ verſchenen uit de Woſſchen/ en overvielen al de Hollanders van Riogrande en Paryba, die zy in 't Lant verſtrooit vonden / daar zy / meel van woze- telen makende / zich in zekerheit waanden te zijn. Maar deze woefte menſchen doodden hen / verbrandden de Suikermolens en Lanthuizen van Siara al ber- volgens af / tot aan deze zijde van Goyane by de Stat Olinda, dat is dat zy om- trent twee hondert mijlen Lants verwoeſten / en van daar zich tuſſchen 't Re- cif, en de Baap van Sint Auguſtijn quamen vertrekken.

Niet lang daar na quamen zeven Schepen uit Holland in de Haven van 't Recife, van de welken vijf van de Compagnie by de maant gehuurt waren / bermits zy geen middel had om een groter getal toe te ruſten. In deze Sche- pen waren omtrent vijf hondert Soldaten / en de Heer Hous, te voren Delt- oberſte / en van Andrea Vidal gebangen / naar de Baap gebzacht / en van daar met veel andere Rebelhebers naar Portugal gezonden / van daar zy naar Hol- land getrokken waren / en zich weer op de reis naar Braſil hadden begeben. Deſen verzekerden dat de Compagnie middelen gebzehl had / en dat alles in 't wilde zou lopen / zo d'algemene Staten de beſcherming van 't Lant niet in handen namen. De Soldaten / die nieuwelijks gekomen waren / wierden terſtont naar Taparipa gezonden / daar weinig dagen daar na een deel van de- zen / en 't overſchot van d'andere Hollanders / tot een getal van zes hondert / door 't gebied van Schop Lantwaarts in wilden trekken. Maar zy vonden door de boze duizent Portugezen / die hen dwongen baerdiglijk af te trekken / met verlies van twintig doden / en veertig gebangenen / van de welken de genen / die men bebond dat eenmaal gebangen hadden geweest / en naar Portugal ge- zonden / en weer in Braſil gekeert waren / in de Baap aan vier delen wierden gehoutwen. Toen de Portugezen / uit de genen / aan de welken zy 't leven ſchon- ken / verſtaan hadden dat Schop geen twaalf hondert ſtrijdbare mannen by hem had / en dat d'anderen zich en onbeguaam tot de werken van d'Oorlog waren / dat zy wel haſt een machtige byſtant verwachtten / en niet wel met liſtloſt berzoort waren / beſtoot d'Onderkoning de Schans te doen overweldigen / en beval d'uitboering daar af aan Hoogſtraten, die / met drie duizent mannen verzelt / die by diſke duifternis in 't Silant gekomen waren / deze Schans der Hollanders van twee zijden heftiglijk quam beſpringen. Schop, die men niet lichtelijck overvallen kon / om zijn gedurige waikerheit en wachthouding / was berſid om hen tegen te ſtaan / verweerde zich heel kloekmoediglijk twee uren lang / en dreef de byanden af / die / de dageraad aankomen ziende / en vzezen- de dat de Zon een getuig van hun ſchande zou zijn / afwecken / met verlies van

bier hondert / die op de plaats dootbleeben / behalven de gequetsten. In de Schans waren niet meer dan zestig dodden en gequetsten. Maar 't geen 't welk aanmerkelyk was / en dat niet behoort vergeten te worden / is dat men grote bladen van papier bond / daar musketten / buurroers / spietessen / hellebaarden / moezenstarren / zwaerden / schijchten en pijlen / die de Portugezen altijd by hun wapenen dragen / en in de strij gebzuiken / op geschildert waren. Men vond hier onder veel grote en kleine kruiffen / niet de letter H vermengt / die op de boest van deze sijken stonden. Hier onder aan waren verbloedingen geschreven / in de Latijnsche taal / tegen de Hollantsche wapenen / die zy kettersehe wapenen noemden / welkers gelijkenissen daar vertoont wierden / om de Soldaten / die deze wapenen droegen / en 't geloof hadden / niet te quetsen. Zeker / zodanig een aangename en vernuftige toberkonst is niet ingeboert / dan boest de blohartigen / die men niet aan kan manen / dan met hen lichtelijc t'overreden / dat zy niet dit geschryft onquetselijc zijn. Maar toen men beboid dat dezen zo wel als d'anderen gedoot waren / wierd 'er gezegt dat zy dit geloof / en 't vast vertrouwen / tot deze geschryften vereijcht / niet hadden gehad / op dat de deucht / die hier aan toegeëigent wierd / kracht zou hebben : een bond van zor waangelooft / om altijd in achting te blijven / en niemant te doen walgen / met byzenging van dat zy die in de hette van de strij afgedaan mogten hebben. Schop was zo gediensfig / dat hy een deel daar af aan zijn byanden zond / om die aan hun blode Soldaten te gebzuiken ; op dat hy boortaan met geen anderen / dan niet de genen / die dapper in seijn waren / te strijden zou hebben. D'oberigen wierden naar 't Recif geboert / en ook naar Holland / daar zy tot een byzendigheid aan d'algemene Staten wierden gezonden.

Het zestiende Hooftdeel.

Kaapvaarders uitgezonden. Zes Hollantsche Schepen vergaan. Vier Portugesche Schepen genomen. Overlopers gestraft; hun verwijt aan de Heren. Treurige vertoning van twee rampzaligen, die gevangen en gedoot worden. Onderlinge wreetheit. De Zwarten slaan de Tapoyers, en mishandelen hen na hun doot.

OM trent drie weken na dit bedryf quamen negen andere Schepen uit Holland boort 't Recif ankeren. Maar dezen waren geen anderen / dan Schepen van de bezondere lieben / en niet van de Compagnie / die alree 30 machteloos was / dat zy niet meer tot bystant van Brasil kon uitgeben. Zy quamen niet eens aan Lant / en kruiffen geduriglyc in Zee / om tegen de Portugezen te strijden / om dat d'algemene Staten de pzyzen / die zy zouden krijgen / toegestaan hadden / terwijl zy een machtige vloot zouden uitmaken. Dit verplijchte de Raatsheeren de gehuurde Schepen van maant tot maant weer te zenden ; gelijk ook een deel van de genen / die den Compagnie toebehoort.

Des Hol-
lantfche
Schepen
weggaan,

hoorzen/ van de welken het beste ober de twintig jaren out was. En hoewel d'Admiraal/ de Schippers/ en de Scheepstimmerlieden die onbeguaam om weer te keeren oordeelden/ zonder blijfelijk gebaar te lopen/ uit oorzaak van hun ouderdom/ zo wierden zy echter tot weerkeering geschikt/ daar veel gewillighlyk intraden/ om middel tot hun ondergang te hebben. Zes van deze zwalike Schepen van de Compagnie/ en de genen/ die daar in waren/ wierden onderweg van de baren ingezwoolgen/ zonder dat men ooit tyding van hen gehoozt heeft.

Dier Por-
tugefche
Schepen
genomen,

De Schepen der Kooplieden bedreben ondertusschen grote wonderen op de Zee van Brasil. Zy hielden selden de genen gebangen/ die zy op de Schepen der Portugezen bonden/ als zy die overweldigden/ en in genade aannamen/ behalven de genen/ die zy van staat bespeurden/ en de genen/ die/ gelijk zy vermoeden/ eertijds de Hollanders gedient hadden. Zy/ die allijch op winst uitzagen/ met het beroberen van de Schepen/ wierpen al 't geen/ dat hen lastig dacht/ in Zee; en men heeft warelyk gebonden dat zy van vijf Portugesehe Schepen/ die allengs genomen wierden/ de Portugezen levendig oberdoozt wierpen/ en de Schepen in de gront hoorzen/ na dat zy het beste daar uit sloft/ en in hun Schepen overgenomen hadden. Zy/ enige tijt daar na zich met d'Admiraal Bankert, die zy ontmoetten/ verboegt hebende/ beroverden onder de Linie vier andere Portugesehe Schepen/ met Suiker geladen/ die/ uit de Baap de todos los Sanctos komende/ weer naar Portugal keerden. Van de Portugezen wierden hondertentwintig/ en van de Hollanders ontrent vijftig gedoot. Deze Schepen wierden naar 't Recif gevoert. Men vond onder de gebangenen vijftig Soldaten/ die in dienst van de Compagnie geweest hadden/ en tot de Portugezen obergelopen waren. Onder dezen was een goet getal van Franschen/ die alle naar Portugal gezonden wierden/ op dat yder weer naar zijn huis zou keren/ gelijk aan hen dooz de geschriften beloofst was/ die men op 't Recif en elders gestroot had. Maar toen zy meenden dat zy hun behoudens verkreghen hadden/ wierden zy gebangen/ en aan de genen geleverd/ die zy verlaten hadden. Deze rampzaligen/ die 't vonnis van hun doot niet ontgaan konden/ wierden alle in een weelk gehangen en gewoozt; en hun lighamen wierden op de buiknischopen gewoozen. Veel van deze elendigen hadden noch moeds genoegh/ om op 't uitterste van hun leven de redenen en klachten te verkondigen/ die zy in hun krijgsstaat niet hadden darren openbaren. Zy ber-

Oberlo-
pers geban-
gen/ en ge-
strast.

Dertwijt
der ober-
lopers aan
de Hollan-
ders.

weten aan de Hollanders met een onversaecht gelaat/ dat zy op alderhande wijzen hun beloften tegen hen vervalscht hadden, en dat zy dieshalven niet verplichte waren hen te gehoorzamen, dewijl zy hen eerst hadden bedrogen, dat zy hun eige Lant hadden verlaten, om in gedurig gevaar een vreemt volk te dienen, en een Lantschap voor hen te veroveren, dat twee duizent mijlen van hun geboorteplaatfen af lag: dat zy zo dikwijls de doot voor ogen hadden gezien, zo veel gevaar overgekomen waren, hun bloet hadden uitgestort, hun lighamen met wonden beladen, hun schoonste jaren versleten in de vyanden, de zwarigheden en elenden van d'Oorlog, d'ongezontheit van de lucht, en de rampen van de tijt t'overwinnen: dat men, in plaats van hun arbeit en gevaar te vergelden, hen verachte, en als beesten gehandelt had: dat men hun klachten en gefmeek niet wilde verhoren: dat men hen, in hun ziekten, niet op hun soldy geholpen had: dat

men hun soldy, en het deel van de lijflicht, die men aan hen had beloofd, ont-
 hield: dat men geen recht aan hen deé over de genen, die hen voor hun ogen be-
 rooffden: dat men, in plaats van drie jaren te dienen, 't welk de tijd is, voor de
 welk men hen in Holland aannam, deze jaren twee, drie jaren verdubbelde, en
 dat zy, als de rekening gemaakt was, niets te goet hadden: dat een groot getal
 van de genen, die vry verklaart waren, gedwongen hadden geweest om de wapen-
 nen weér voor zes maanden aan te nemen; dat men geweigert had hen weér in
 hun voorgaande staat te stellen, en pasport aan hen te geven: dat de Portugezen
 woorst aan hen hielden, en hen beter hadden gehandelt, dan zy konden verhoppen.
 Anderen poogden zich te verontschuldigen/ en anderen verzochten vergiffenis.
 Maar niemant kon genade verkrijgen; en zy wierden/ als oberlepers/ naar
 't bonnis van de Krijgsraat gerecht.

't Geen/ 't welk ik onberschoneelijc in de strengheit van hun gerecht vind/
 was de doot van twee rampzaligen/ die sedert in een ander Schip van de Baap/
 dat naar Portugal trok/ gebangen wierden. Ik zie/ om hier toe te komen/
 my genootzaakt dit boozbal een weinig bredet te verhalen. Oen was een
 Waal/ van Rijssel in Vlaanderen geboortig. Hy had de Hollanders gehele
 veertien jaren gediend/ van de welken men noch het grootste deel van de soldy
 aan hem schuldig was. Deze arme Waal/ het gebal/ 't welk al de rampzali-
 gen vervolgt/ tegen sich gekant vindende/ wierd van de Portugezen in de
 Kaap van Sanct Augustijn gebangen/ toen Hoogstraten deze plaats aan de by-
 anden overleberde: ja men had hem byna gedoot/ vermits hy weigerde de wa-
 penen aan te tasten; gelijk ook geschied zou zijn/ zo enigen van zijn bekenden
 hem niet verlof/ en naar de Baap gebzacht hadden. Hy/ daar zijnde/ kon geen
 verlof/ van naar Portugal te trekken/ krijgen. Men stelde hem uit van weck
 tot weck/ en liet hem/ zonder eten of drijcken aan hem te geven. Hy was ein-
 delijk gedwongen zijn klederen te verkopen/ om hzoot te hebben/ en gesheel
 naakt oberstraat te gaan/ terwijl zijn makkers in zijn tegentwoozdigheit wel
 gesilced/ wel geboed/ en niet zonder gelt waren/ zo haast als zy dienst namen.
 Hy was dieshalven gedwongen de wapenen/ gelijk zy/ aan te tasten. Hy
 diende achttien maanden lang/ en dee/ toen die ten einde waren/ dooz zijn ge-
 durige hertoningen by d'Onderkoning zo veel/ dat hy zijn pasport van hem
 verkreeg. Vander was een Engelschman/ die de Hollanders twaalf jaren
 gediend had. Hy was een der gener/ die zijn pasport had gekregen/ en in een
 van deze zeven Schepen had gescheept geweest/ die in Paryba gereset lagen/ om
 naar Holland te vertrekken/ toen de Portugezen eerst zich weerspaltig toon-
 den. Deze Soldaat wierd ook te Rio Sanct Francisco, in de neerlaag van Hin-
 derfons volk/ gebangen/ en van daar naar de Baap gebzacht/ daar de grote
 noot hem de wapenen dee aantasten. Hy verkreeg/ na veel gestuect/ ook zijn
 pasport/ en wilde mee/ zo weinig als de Waal/ tegenstant bieden/ of zich ter
 weer stellen/ toen de Hollanders hun Schip aantastten/ schoon men zulks wel
 ernstelijc aan hen gebood. Zy wierden echter/ zonder inzicht van deze byge-
 bzachte redenen/ die zy dooz de mont der Portugezen/ en anderen bevestigen/
 die hen in zodanig een staat gezien hadden/ gelijk zy zeiden/ verwozgt. Doch
 zy/ zulc een hzok niet verzwelgen komende/ voeren/ eer zy stozden/ met
 grote heftigheit tegen hun krechters uit/ vooz de welken zy/ niet een stem/ die

Creutig
 bechaal
 van twee
 rampzali-
 gen / die ge-
 bangen en
 geboort
 woorden.

Hun klacht
ten en ber-
wijst aan
de Hollands
deus.

30 edelmoedig/ als meedogend was / zeiden / of zy dus de kommer en 't gevaar,
't welk zy zo veel jaren van hun leven onderworpen hadden geweest, om Landen
voor hen te winnen, en die zy besteed hadden in de vyanden te verslaan, vergol-
den, dat zy hun onschuld dus smadiglijk handelden ? of dit de vergelding van hun
getroutheit was, dat men hen door een schrikkelijke doot in schande deê ver-
gaan ? Zijn wy schuldig, zeiden zy/ van dat de vyanden de sterksten waren ? van
dat zy in groter getal hebben geweest ? Was onze staat niet rampzalig, dewijl men
van honger moest sterven, of uit noot de wapenen aantasten ? en dat deze zelve
noot ons aan de galg leid ? Want indien wy weêr naar u wilden keren, 't welk
aan ons onmogelijk was, wat straf zou men ons, zo de Portugezen ons betrapt
hadden, niet hebben doen lijden ? gelijk wy heden moeten lijden, nu 't lot ons
in uw handen gestelt heeft, en wy in uw macht geraakt zijn. Maar ach! in plaats dat
gy ons behoorde te beminnen, en onze volledige getroutheit in hoge achting te
houden, zo doet gy ons een schandelijke doot sterven. De geboelijke slachten
dezer arme rampzaligen geraakten ter oren van de hoge Raat / die vergiffenis
aan hen zond. Maar zy behoefden die niet toen zy quam; want men had hen
ter straf gebracht / niet verre van d'Affogaden, een half mijl van 't Recif, in 't
gezicht der Portugezen/ die in de selve uur dooz een Solbaat / die tot hen ober-
quam/ d'oorzaak van hun doot verstonden. Vijf hondert van hen quamen ter
middernacht derwaarts / namen hen van de galg / begroeven hen daar by / en
losten tot driemaal hun musketten / om daar dooz te tonen dat zy d'ongerech-
tigheit / aan deze elendigen gepleegt / vergoedden.

Synde
bergiffes
nis.

Schande-
lijke door/
van eer
gevoigt.

't Is gelooffelijk dat deze gewone en hatelijke straffingen geen liefde in de
harten der Soldaten dulkte. De schrik echter / die zy daar af ontfingen / dee
aan veel de lust / van ober te lopen / vergaan. Geen anderen/ dan de wanhopi-
gen / begaven zich altijd in dit gevaar / en dit alles tot berouwaking van de
heirkrachten der Hollanders / tegen de welken de Portugezen / en boven al de
genen / die zich aan hun zijde geboegt hadden / een onberzoenelijke haat ontfin-
gen / ja zodanig / dat de Benden van Schop geen lijfs genade te verhoppen hebben/
om dat men hun makkers opgehangen heeft / en dat zy misfchten een selve ge-
baar zullen lopen / als zy ook naar huis zullen keren. Zy hingen ook alree de
genen aan bomen / die zy kregen / en die zy aan deze zijde van de Rivier be-
spiedden / als zy quamen om hout te zoeken / of om te visschen. Wat de vrou-
wen aangaat / zy waren vernoecht niet die te misbruyken / hen uit te kleden / en
zonder heint weêr wech te zenden. Maar als de Tapoyers hen in hun gewelt
kregen / maakten zy hen tot goede spijs / zo wel mannen als vrouwen. De
Portugezen / in de hagen / op de kant van de Rivier verborgen / vielen op de
weg / tusschen de twee Schanssen van Mauricsstat, een kanonscheut van mal-
kander / een Conbop van lijfsocht aan / die van 't Recif naar d'Affogaden ge-
zonden wierd. Zy rasten de Hollanders aan / zonder dat die van de Schanssen
darden schieten / uit breez van de hunnen te quetsen. Zy darden ook niet zon-
der last uittrekken / berymits zy niet wisten of dit gedaan wierd om hen t'ober-
ballen. Van weersijden wierden omtrent vijftig gedoot. Des anderen daags
wierden twintig Tapoyers, ter selve plaats verborgen / om iemand t'ober-
ballen / dooz de Zwarten van 't Recif gebangen / en van hun hoofden berooft/
die zy / op hun wijze dansende en zingende / op Spierssen langs de straten droe-
gen/

Onderlinge
woeetheit.

Bebercht.

De Ta-
poyers van
de Zwaar-
ten gedoot
en mis-
handelt.

gen / daar mee / als met een bal / speelden / en hen daar na in Zee wierpen. De Schans van Barrette was in deze zelve dag byna van de Portugezen ingenomen / die by nacht twee Veltstukken aanbrazchten / die zy op een Beukery / achter de hoven gemaakt / stelden. Zy schoten met d'opgang van de dag tot op de middag zonder ophouden / in de Schans / en daar rontom / en doodden en quetsten meer dan zestig Soldaten. Dien van 't Recif verboegden zich derwaarts ter Zee ; maar zy quamen niet / dan toen de Portugezen al vertrokken waren.

Het zeventiende Hooftdeel.

Verdeling onder de Staten , om de Vrede ; Vastendag op 't Recif hierom gehouden , daar men de noot verbergt , en besluit om bystant aan de Staten te zenden , daar Haaks toe gemachtigt word. Scherpe regel tegen de genen onderhou-

den, die uit het Recif willen vertrekken; 't welk aan enigen 't leven kost.

Verdeelt-
heit onder
de Staten/
om de
Vrede.

De Vereenigde Lantschappen van Nederlant konden niet zo wel en zo vaerdiglijk in de bystant/die de Staat van 't Recif begeerde/verzien/ uit oorzak van de verdeeltheit/die hun Staat dzeigde. De Koning van Spanjen/die volkomelijch van al 't geen bericht was/'t welk in Brasil gebeurde/en van de misnoeging der Hollanders/had een Gezant naar de Haag aan d'algemene Staten gezonden/om Vrede met hen te maken. Deze Gezant wierd wel ontfangen/en vriendelijch onthaalt. Die Lantschappen toonden zich daar toe genegen. Maar de Zeelanderz stelden zich heftiglijk daar tegen/en betuigden overluidt/dat zy liever de bescherming van Frankrijk zouden verzoeken; dan daar in bewilligen: dat zy geen Vrede of Bestant met de Medelantslieden van de Portugezen in Brasil verraden waren, en dat zy hun naaste geburen waren, en d'eersten van hen overvallen zouden worden. D'algemene Staten deden aan hen vertonen/dat deze Vrede vorderlijk aan hen zou zijn: dat zy in hun behoudenis zouden verzorgen, en altijd gerust by zich blijven: dat zy ondertusschen zich met gemak aan de Koning van Portugal zouden kunnen wreken, en een machtige bystant, tot weêrwinning van Brasil, vergaderen: dat de Koning van Spanjen aanbodt hen by te staan, en niets liever Staten van Zeelant/geen behagen in deze redenen hebbende/zeiden hardnekkiglijk/dat zy al 't geen/'t welk dooz hen/aangaande de Vrede/gedaan zou worden/verwerpen/en verwerpen zouden. D'algemene Staten zeiden tot deze Afgebaerdigden/dat zy weten moesten dat zy 't Schip van de Gemeente, en de Zeelanderz alleenlijk de Boor daar af waren; en dat zy al hun Lant zouden doen onderlopen; zo zy voortaan zich genegen toonden om van malkander te scheuren: in boegen dat zy geheel niet wilden tegengesproken zijn/dewijl dit de welftant van hun Staat betrof/daar af de bestiering aan hen behoorde. De bezondere Staten van Zeelant zonden in d'onzekerheit van 't geen/dat daar op gebeurden zou/een Schip naar 't Recif, om aan d'Admiraal Bankert, Commandeur op de Kusten van hun Lantschap/en een gebore Zeeu/vaerdiglijk weer te heren/vermits zijn Vaderlant hem behoefde. D'algemene Staten zonden een ander Schip derwaarts/dooz 't welk zy aan de Staat verhuittigden/dat zy de bescherming en weêroprechting van Brasil in handen namen, dewijl de Westindische Compagnie de kosten daar af niet langer dragen kon, en dat deze Oorlog voortaan op de naam der algemene Staten gevoert zou worden: dat zy van de gemene middelen een sterke en machtige Vloot zouden toerusten: dat zy pogen zouden om hun Lant in rust te stellen, om voortaan met niemant meer te doen te hebben, dan met de Portugezen, voor de welken zy werk konden bereiden: dat zy ondertusschen bestendig zouden zijn, en goede moed hebben. Deze Schepen quamen beide op 't Recif. Maar eer zy daar quamen/wierd deze algemene tweedzacht/die te boozschijn begon te komen/gestut en afgeweert. Men bzaagde aan de Zeelanderz wat zy meenden te worden,

den.

den, met te weigeren zich onder hun Opperheren t'onderstellen: dat, zo zy hun toevlucht tot de vreemdelingen namen, en die by hen in huis haalden, zy daar af zich eindelijk vermeerst zouden zien, of d'algemene Staten heel onderworpen zijn: dat zy een der Vrye Lantschappen waren, om 't welk al d'anderen, tot haar bystant, vergingen: dat zy van hun deel en recht, 't welk hen in zo veel schone Steden, Plaatsen, Landen en Vastigheden toebehoorde, verlekten en uitgefloten zouden zijn, die door de gemene wapenen van 't Verenigt Nederlandt in Vlaanderen, Brabant, op de Maas, op de Rijn, in Oostindien, Westindien, Afrika en America veroverd waren. In voegen dat zy eindelijk Gemachtigden uitzonden, om in al de vergaderingen der algemene Staten te verschijnen, met besondere macht van al't geen, 't welk door hen gedaan, gezegt, en besloten wierd, zo veel deze Vrede aanging, aan te nemen, en te bevestigen.

De Hoge Kraat van 't Recif en al 't volk waren grotelijks verbaast en bekommert / uit oorzaak van de tweedzacht / die / gelijk het schein / in hun Nederlandt spuiten zou. Zy deden een algemene Vasten afschondigen / om God te bidden dat deze oneenigheid geen wortelen zou schieten / maar dat de Geest der Vrede eer tot een Leidsman aan hun Oppersten mogt dienen. 't Geen / 't welk hun dwoeffheit booznamelijc vermeerderde / was dat Bankert zich gezint toonde / om hen te verlaten / en de brief / die men aan hem geschreven had / te gehoorzamen; om dat hy hun schilt / en de schizk der Portugezen op Zee was. De Heeren en Raden / heel bekommert in 't oordelen van d'uitgang dezer tijdingen / die zy niet wisten / besloten / na dat zy tot verscheide malen raat gehouden hadden / hun Soldaten te monstren / en hun Doozraatshuizen te bezichtigen. Zy bevonden dat zy niet meer dan achtienshondert strijdbare mannen hadden / 30 in Taparipa, 't Recif, Paryba, als Riogrande, vijftien Schepen / en alleenlijc booz zeven maanden lijfstoelt / en bzeesden dat deze warringen in Nederlandt de bystant / die men aan hen beloofde / veel vertragen zouden. Dit dee hen veel uren in bangigheid denrbrengen / schoon zy in 't openbaar een bzolijc aangezichte vertoonden / en oberal zeiden dat zy goede tijding van de Vloot hadden ontfangen / die tot hun bystant quam / en alree op weg, en misschien al by de Linie was. Zy poogden aan yder diets te maken dat dit waar was / dewijl zy 't zeiden om hen in hoop te houden. Maar zy konden zich zelven niet bedriegen. Dit betrof hun behoudenis / gelijk ook die van 't volk / en van 't Lant. Zy vonden geraden d'algemene Staten ernstlijc te verwittigen van haerdiglijc regel daar in te stellen / om niet in een zelve elende te komen / gelijk de gene was / die zy in hun koomst daar vonden. Want indien dit gebeurde / zo zouden ongetwijfelt de Soldaten en Burgers / in gelijke tegenspoet als de voozgaande / geen gelijc gedult hebben. Zy zouden zich wel vernoegt hebben met dooz Bankert te schrijven / en haar zaak aan hem te bevelen / en met lebendige stem het gebaar / dat hen op de hielen volgde / aan d'algemene Staten / en aan de Regentien te vertonen; maar zy wisten niet wanneer zy antwoort daar op zouden krijgen. De Kraat vond dieshalben / in deze dzingende noot / daar in men niemant / dan zich zelf / vertrouwen moest / geraden een van hun Vergadering naar 't Hof van Hollandt te zenden / om beter indzuk op hun geesten te maken / en dooz de bzede vertoning van de staat der zaken hen te verplichten tot de bystant vaerdiglijc te zenden / ook

Vasten dag
op 't Recif
gehouden.

Zwak ber-
mogen van
de Hollan-
ders in
Brasíl;

't welk ber-
bergt
wozd.

De Hoge
Kraat be-
luit aan
de Staten
te zenden.

om te vertonen of men hen daar gebannen had, om hen te laten vergaan: dat zy niet meer in staat van aan te vallen, maar van zich te verweren waren: dat hun heikrachten allens op verscheide wijzen versmolten waren: dat zy tienduizent strijdbare mannen behoeften, en dat zy, met dit getal, en met het overschot der Tapoyers en Brasilianen, van hun aanhang, die zy ontbieden zouden, de Baay de todos los Santos konden belegeren, en de genen, die de plaatsen rontom 't Recif inhadden, verdrijven: dat zy de Stat Olinde moesten verbranden, om den vyant alle vertrek te benemen: dat zy niet meer behoeften, dan de Kaap van Sint Augustijn, om zich weêr sterk te maken: dat zy 't gehele Lant, van de Baay af, tot aan Kiogenero, zouden verwoesten en verdelgen: dat men, zo zy geen machtige bystant kregen, niets te verhopan had, en liever aan hen ontbieden zich te vertrekken, dan meer volk en goederen te verliezen, zo zy niet gezint waren genoegsame heikrachten aan hen te zenden.

Toen deze afvaardiging besloten was/ wierd hier in zwaarigheid gemaakt/ wie van deze Heren het Gezantschap doen zou/ vernims pder dit ampt booz zich begeerde. De Doozitter Schonenburg wenschte wel meest van alle / niet alleenlijk weer te heren / maar dat hy nooit gedachten / van derwaarts te trekken / had gehad. Hy wenschte wel om dartig duizent guldens dat hy nooit uit de Haag geweken was. Zp konden niet eenstemmig worden. Men vergaderde weer te zamen / en stemde dat men de Heer Haaks, de jongste van hen / en minst in Staat zaken geoeffent / zou zenden/ en zeiden dat het volk niet dulden zou dat de beste Hoofden vertrokken/ en zich tegen de schepping van een der drie anderen zou stellen. Men besloot dieshalven dat Haaks vertrekken zou; en zijn reistuijg wierd dagelijks gereet gemaakt. De Kolonel Hinderfon, die niet meer in achtung was/ uit oorzaken van de neerlaag van Rio Sanct Francisco, verzocht verlof van te vertrekken / 't welk aan hem gegeven wierd. Zp begaven zich met Bankert, in 't Admiralaals Schip / 't welk van 't Recif vertrok / met vijf andere Schepen / die / in plaats van Suiker / met ballast/ Soldaten/ zichen / ondienstige lieden / Joden / Keizigers / Portugesche gebangenen / en met Bootsgezellen tot de weerkeering geladen waren / die niet langer / dan booz tien weken / met lijstocht verzogt wierden / schoon de gewoonte was hen ten minsten booz drie maanden te verzorgen.

Daar was een regel booz de genen / die ban daar wilden vertrekken / ingeboert / dooz de welk de genen / die al verlof van vertrek had / zich niet te scheep mogen begeben / zo zp niet zes weken te voren hun namen in een lijst / die men aan de deur van de Kerck hegte/ geschreven hadden; om 't gemeen van hun vertrek te verwittigen / en de schuldenaren en misdadigen daar te houden; met scherp verbod aan de Schippers van niemant in te nemen / dan de genen / die in de lijst begrepen waren / van de welke men aan hen een afschrijft gaf: op verbeurre om te staan booz de schulden en misdaden der genen / die zp deden ontsnappen / verbeurremaking van hun verdiende penningen / berobing van hun ampten / en zware beuken. Zp moesten ook alle te boozschijn komen / op verbeurre van boozbeeldelijke straf / en dubbelde betaling van hun schulden / van drie maanden gebangenis / en drie hondert gulden. Wpders / om te bezien of men ook bedoch hier in pleegt / zo gaan de Procureur Fiscaal, een Staatsheer / en hun dienaars / terwijl d' een op d' overloop monstert / d' anderen in de

Haaks en
Hinderfon
naar 't Ba-
berlant ge-
zonden,

Regel booz
de genen/
die uit Bza-
sil willen
vertrekken;

naantve
onderhou-
ding daar
af/

hoeken

hoeken van 't Schip zoeken / om te bezien of 'er ook anderen verhoogen zijn / als de genen / diens namen in de lijsten bekent zijn. Het gebeurde dat een man en een vrouw / die geen verlof hadden / en diens namen niet aangeceken waren / dooz de jonst van enige Boortsgezellen in onz Schip waren getreden / om met ons meer naar 't Vaderlant te keren. Zy / bespeurende dat de Procureur Fiscaal aangnam / om hen te bezoeken / deden zich in een ton met droesem bekuispen / daar zy niet uit darden komen / uit oorzak van de Fiscaal ; inboegen dat zy beide verstikten. Een andere vrouw / diens hoffer ook bezien wierd / daar men duizent gulden in bond / wierd met haar hoffer weer naar 't Recif gebzacht / om haar gelt te zien verbeurt maken / uit oorzak van 't uitgedrukt bebel van geen gont of zilber / op deze verbeurte uit het Lant te voeren / maar dat aan d' Ontfanger te behandigen / die dan een Wisselbzief gaf / om dat in Holland / tegen tien ten hondert / t'ontfangen.

die aan
twee: t le-
ben kost.

Het achtiende Hoofdeel.

Bankert vertrekt naar 't Vaderlant, en sterft. Lof van zijn dapperheit. D'Onderadmiraal zinkt; een ander Schip naauwelijks boven te houden. Hamburger Schepen ontsetten hen. Enige Schepen van de Turk genomen. Oostendenaars bieden hun dienst aan. Landing te Vlissingen.

Toen onze Zeilen uitgespannen / en d'Ankers gelicht waren / zeide Haaks, die wel duizent malen beloofd had dat hy zelf weerkeeren zou / om reden van zijn ampt te geben / en bystant mee te bzingen / al spottende dat hy nimmer weer derwaerts keren zou. Al de genen / die in onz Schip waren / deden desgelijks / en waren van blyschap als opgetogen / om dat zy zo rampzalig een Lant verlieten. Onze wensch was dan niet anders / dan boozspediglyk weer in Europa te keren. Wy waren zonder ophouden drie maanden bezich met boozzeilen / in welke tijt gehele tachtig dagen verliepen / zonder dat wy iets anders / dan de Hemel en 't water zagen. Wy volgden niet de zelbe streck / die wy gekomen waren ; want onze Stierlieden namen hun streck laeger naar 't Noorden. Bankert, onze Admiraal / gaf de geest onder de Linie / twaalf dagen na dat wy te scheep gegaan waren / van een heroertheit / die hem trof. Zijn Vaderlant verloor veel in zijn doot. Hy wierd ook zeer beweent / om dat hy een der uitnuintste Zeehoofsmannen had geweest / die d'algemene Staten geschad hebben. Zijn dapperheit en zijn verdiensten hadden hem allengs van een slecht Boortsgezel / tot het ampt van Commandeur ober de Kusten van Zeelant / en Admiraal van de Brasiliaansche Zee verheven. 't Geen / 't welk zijn achtung dee rijzen / was dat hy / niet meer dan Kapitein ter Zee zijnde / met zijn Schip op een tijt tegen dactien Duinkerkers sloeg / die daar af in de gront schoot / en / gelijk een zift deurboozt / zich heerlijck uit de handen der anderen rebde. Zijn grote moed / en de verachting van de doot / die hy toen toonde / maakite hem sedert alijt verwonderlijck / toen hy / van twee Schepen

Vertrek
van Ban-
keret en
Haaks uit
Zacht.

De doot
van Ban-
keret ;

Lof van
zijn dapp-
perheit.

aan

aan weerzjden bestoimt en vastgemaakt / en van d'anderen omringt / niet alleenlijc geensins booz zijn byanden / die hem tot overgeben nodigden / bezweekt / maar / dat meer is / zijn oudste Zoon / met een brandende lont / by 't buffe / kruit seide / met bebel van de brandt daar in te steken / zo haast als hy 't gebood / of dat hy zelf hem anders doden zou. Hy had het beste deel aan de berouwming / die d'algemene Staten / zijn Meesters / in 't zestienhondert negenendartigste jaar op de vloot van Spanjen / in Duins onder Engelant / verkreeg. Hy dee grote diensten aan Frankrijck / in 't beleg van Grevelingen , 't welck hy onder tusschen ter Zee bestioeren hield. Hy was de geessel der Spanjaarden / en wierd in Brasil den Poztugezen verschrikkelijck. Maar hy / doch niet zyn naam en achting / stof eindelijk gelijk d'andere menschen. Zijn twee Zonen / die by hem waren / verhinderden dat men zyn grof en opgebult lighaam in Zee zette / en dat men hem opende / om zout / tot zyn bewaring / in zyn ingewant te werpen. De selijck stank / die uit dit Lijk sproot / dee ons byna barsten. De spijs / die in 't Schip was / seken dooz deze quade lucht geheel smakeloos te worden. De grote menigte van 't peck / daar mee men zyn lighaam / en zyn kist bestreken had / die noch in geteert zeildoek / dzie of vier dik bewonden / en dus in de ballast begraven was / kon de snode stank / die dit verrotte Lijk afgaf / niet beletten. Men poogde tot zes of zeven malen hem in 't water te zetten / en de visschen tot zyn graf te maken / om ons van dit ongemak te verlossen / maar vernutts men in Zeelant / daar hun Dagen woonden / aankomen moest / zo stont te vzezen / dat zo / de machtigsten zijnde / ons het daar te bang zouden maken / hoedanige redenen men ook byzengen zou. Dit verplichhte ons om standvastiglijck gedult te tonen.

Onade lijf-
tocht op
Zee.

Ongeftuimige
Zee.

D' Onder-
admiraal
bergaat ;

een ander
Schip leek.

Vreemde-
heden in
Zee.

Terwijl wy in dit liden waren / en niets anders te dzinken hadden / dan stinkend water / vol modder en woormen / en tot ons eten oude verdoze spijzen / zagen wy byna geen / of weinig visschen. Onze Stierlieden boerden ons omreent vijftig mijlen achter de Vlaamsche Eilanden om / en langs een plaats / daar men / gelijken verzehiert / de Zee nimmer stil gezien heeft / en daar zo altij bewogen is. Wy versteten gehele vijf dagen in deze Zee / met zulk een strijdige wint / en zo geduric een storm / dat onze Schepen / die nergens na de besten waren / vzees in ons ontfaken. De zware golben quamen dikwijls daar binnen / en deden ons dieemaal meer pompen / dan de gewoonte is. D' Onderadmiraal / die de zware stoot dezer grote baren niet tegenstaan kon / boest / inboegen dat wy grote moeite en kommer hadden om de genen / die daar in waren / te bergen / van de welken echter enigen verdzonken. De genen / die deze Schipbzeuk ontquamen / wierden in d' andere Schepen verdeckt ; en dit Schip verging in 't geheel / met al zyn toerusting. Een ander Schip was ook byna gezonken / maar geraakte echter uit dit gebaar / dooz de naersigheit der Timmerlieden / die met grote vijt de gaten / daar deur 't water ingquam / stopten / gelijk ook de gaten / die de woormen beneden in 't verrotte hout / daar zo hun doersprong hebben / gemaakte hadden. Dit kon nochzants niet zo wel gedaan worden / of men moest zonder ophouden in 't etmaal vierduizent steken pompen / zo men 't Schip boven water wilde houden. Nadat wy uit deze ongeftuimige Zee gekomen waren / traden wy in een stille Zee / daar onze Schepen pder ogenblik tegengehouden wierden / dooz een grote menigte van taliken / en grote bzedede bladeren / in mal-
kander

hander geblochten/ eben als veil / daar een hucht gelijk van eiken bomen/ aan groeit / in malkander gehoopt gelijk grote klompen / vijf of zes treden breed/ en oneindelijk lang / en omtrent vijf of zes hondert treden van malkander gelegen. Deze dingen/ die onze Schepen tegenhielden/ dwongen ons in de Boot te klimmen / om deze verhindernissen deur te kappen. De Stierlieden/ die geen Lant zagen te boozschijn komen/ wierpen drie of vier malen des daags het zinkloot/ om te vernemen of wy verre daar of waren. Toen wy geen groent konden peilen / en niet wisten waar wy waren/ wierd ons rantsoen vermindert / en toen de Stierlieden meenden dat wy achter Schorslant waren / zagen wy twee Schepen van verre. Wy zetten onze streek op hen aan/ en verstonden wie zy waren/ en dat zy naar Hamburg lieerden. Zy quamen van Desportes, de vermaartste Haven van Portugal na Lissebon, en waren met Spaansche Wijnen/ Oranjeappelen/ Citroenen/ Limoenen en Karstengen geladen. Wy wendden 't Koer naar hen/ om by hen te zijn. Maar zy / wel vermoedende dat wy van honger en konniver afgemat waren / en dat zy geen winst zouden doen/ zo wy hen op de zijde geraakten / poogden van ons af te wijken. Wy / dit bespeurende / verbolgden hen / en / niet by hen komende/ dan op een musketscheut weegs / schoten/ op 't ballen van d'abont/ een schoot met grof geschut naar hen. Zy geraakten 's anderen daags heel hroeg / hoewel niet ontwil / heel na aan ons / dooz middel van de wint. Men beschonk hen al boozt niet twee grote hoegels. Zy ziende dat zy ons niet konden ontkomen / zonden een Boot naar ons Admiralaalship. Zy gaben daar na aan d'anderen twee baten Spaansche Wijn/ en drie koeben met Citroenen/ Oranjeappelen en Karstengen / en brachten daar na een grote menigte hier af op d'oberloop/ die zy aan de Soldaten en Bootsgezellen verkochten. Zy zeiden dat zy onze bykoomst gevreesd hadden, vermits zy vreesden dat wy Zeerovers waren; om dat, noch geen vijftien dagen geleden, vijf Turksche Schepen, Hollantsche vlaggen voerende, drie Schepen van Hamburg, die van Lissebon quamen, omtrent dartig mijlen in Zee, genomen hadden: dat de Schipper en Stierman van 't een dezer Schepen, die zy by hen hadden, bespeurende dat die Rovers waren, die d'anderen genomen hadden, en dat zy op hun Schip aanquamen, om desgelijks met hen te doen, en dat zy hun handen niet ontkomen konden, alleen, zonder een woort tot hun volk te spreken, en onder schijn van deze onbekende Schepen te bezichtigen, in een Boot klommen, en zich, zonder Kompas, Zeilen of lijftocht, in de genade der golven begaven, en dartig mijlen voortvoeren; en dat zy eindelijk, als door een groot wonder, te Desportes quamen, zonder dat zy wisten waar hun drie Schepen gebleven waren. Zy verzeherden ook / dat de Koning van Portugal een machtige en talrijke Vloot toeruffte, om die naar Brasil te zenden. Zy boegden 'er noch by / dat wy niet verre van 't groot Kanaal tusschen Frankrijk en Engelant waren. Wy zagen ook twee dagen daar na 't Cilant van Serlingen, daar een Schans op de strand gemaakt is / alleenlijk tot beletsel van dat de Zeerovers dit tot hun vertrek zouden nemen / gelijk zy eertijts gedaan hebben. Wy boeren daar boozby / en zeiden tien dagen lang in 't groot Kanaal tusschen Frankrijk en Engelant/ en by 't Cilant van Wicht, daar d'oberlede en leste Koning van Engelant toen in de Burgt van de Stat Nieuport, in 't midden van 't Cilant/ gebangen wierd gehouden.

Twée
Hamburg
ger Schep
met ont
zetten
d'onsen,

Schepen
van de
Turk ge
nomen.

Deurtoche
deur 't Ka
naal.

D' Oostendaars
bieden hun
dienst aan,

Na dat wy tusschen Kalis en Doveren deurgebaren waren / quamen by ons acht Schepen van Oostende, die / in plaats van strijt aan ons te leveren / daar toe wy alle bereit waren / ons hun lijf / lijfstoet / krijgscrusting / gelt en hun Schepen aanboden / en zeiden dat zy van de Koning van Spanjen / hun Nee-ster / bebel hadden / om dit te doen. D' Oversten van onze Schepen vernogeden zich niet hen te bedanken / en wilden niets nemen / dan een Hollantsch Schip / dat onterent over drie weken van de Viskajers genomen was / en 't welk van de Koning van Spanjen / met het volk / en al 't geen / dat er in was / toen het genomen wierd / onbeschadigt weeroom wierd gezonden. Wy / booz Oostende komende / zagen niets / dan Schepen en Schuiten / die / vol van lijfstoet zijnde / van Zeelant naar Oostende , en van Oostende weer naar Zeelant voeren. Wy wierpen eindelijk 't Anker op de Ree van de Stat Vlissingen, en waren van blijfchap als opgetogen / om dat wy na zo veel elenden / die wy geleden hadden / zo gelukkig in behoude Haven gekomen waren. Wy hadden grote reden om d'opperste Schepper van zijn jonst en bystant te bedanken / en noch meer toen men aan ons toonde dat wy geen lijfstoet hadden / en dat wy 't naauwelijks twee of drie dagen langer gehard zouden hebben : in hoegen dat / zo enige storm of stilte ons belet had / wy zonder twyffel in hongersnoot geballen / en misschien malkander verscheurt zouden hebben.

Handing te
Vlissingen,

Dyterste
noot,

Het negentiende Hoofddeel.

De Gezant van Portugal poogt de Hollantsche Vloot, naar Brasil trekkende, op te houden. Verwijt van de Negentien. Spanjen tracht naar Vrede, daar Frankrijk zich tegenstelt. Aanbiedingen van Portugal aan de Compagnie. De Gezant van Portugal in gevaar. Haaks weigert meê te trekken. De Soldaten en Bootsgezellen onwillig op de reis. Vertrek van de Vloot.

Toeschie-
ting van
't volk
naar ons,

Begraffe-
nis van
Bankert,

Machtige
Vloot
booz Brasil
toegerust,

Toen wy booz Vlissingen 't Anker geloozen hadden / vielen veel / yder om strijt / in de Schuiten / en quamen by ons / om zekere tijding van de stant van Brasil te weten. Onze Schepen begraven / te kennen / booz de kleine zwarte blaggen / aan 't einde der blaggespillen vastgemaakt / en de blaggen / die halveer langs de mast hingen / tot bewijs van rou / dat d'Admiraal Bankert overleden was. Het lighaam van deze treffelijke Zeehoofstman wierd heerlijk in de voornaamste Kerck van Vlissingen begraven / daar de bezondere Staten van Zeelant / te Middelburg zittende / hun Afgebaerdigden zonden / om 't lijf te verzellen. Ik zou byna vergeten hebben hier te zeggen / dat wy booz Vlissingen , Rammekens en ter Veer een grote Vloot van vijftig Schepen bondden / die met zes duizent mannen bemant / en op de kosten van d'algemene Staten toegerust en in Zee gebracht was. Wy bonden haar / gelijk ik gezegt heb ; en zy zou alree vertrokken geweest hebben / zo de Gezant van Portugal / die

die alle listen aanwendde om de Bloot in haar vertrek te beletten / of ten minsten te vertragen / en haar onnuet te maken / niet in de weer geweest had. Zy hertoonde vooz de Regentien / dat zijn Meester geen volkome heerschappy in Brasil had; dat hy om al de verwarringen, die daar gekomen waren, bedroeft was; dat hy verstaan had dat de Portugezen van 't Lant zulk een afkeer van de Hollanders hadden, om de versmaatheden en quellingen, die zy van hen hadden geleden, dat zy gezint waren eer alles te verdolgen, en zich zelven te dempen, dan hun heerschappy te lijden; dat hy niet geloofde dat 'er schijn was dat, in zo groot een haat, door zo veel uitgestort bloet, en vyandelijke daden van weerszijden gestookt, de twee Volken ooit weër met malkander konden verzoenen, en in goede Vrede leven; dat men echter enige middelen van verdrach behoefde, in de welken yder zijn vernoeging vond; dat niemant twijffelde of de Portugezen hadden Brasil ontdekt; dat zy de genen waren, die 't door Christenen hadden doen bewonen, die 't Lant gebout, en de Steden, Burgten, Schanssen en Vlekken, die men tegenwoordiglijk daar vond, opgeworpen en gemaakt hadden; dat Portugal nooit zwarigheid met d'algemene Staten had gehad, en dat al de Portugezen onder de dwinglandy der Castilianen dienstbaar waren, toen de Hollanders een deel van Brasil inkreegen; dat de Hollanders, in deze verovering, hen aanmerkten als Onderdanen van de Koning van Castilien; dat het zeker was dat zy dit Lant den Portugezen afgenomen hadden; dat de reden niet wilde dat men, om zich van een vyant te wreken, d'erfgoederen van de geen, die, gelijk men weet, van hen verdrukt was, zich toeëigende en dat dieshalven redelijk was, dat de Koning van Portugal weër in al zijn Landen, en in dat van Brasil gestelt wierd; dat hy beloofde in gelt de schade te vergoeden, die zy met gerechtigheit mogten eischen, naar't zeggen van zulk een Koning, Vorst, of Gemeente van hun geburen en gemene vrienden, die zy beliefden te verkiezen. De Regentien / aan de welken deze Gezant een merkelyk geschenk aangeboden had / om hen beter te beminnen / zagen anders nergens op / dan om hun eerste staat weer op de been te brengen / gelijk ook die van de bezondere lieden / die deze Westindische Compagnie uftmaakten. Zy poogden dan dooz verscheide middelen d'algemene Staten te bewegen tot aannceming van dit boozstel / 't welk zy heel dikmaals strengelyk afzeiden / ja zo veel maal / als men van deze zaak tot hen wilde spreken. Zy verweten aan de Westindische Compagnie / dat dit was om hun onverzadelijke gierigheid, en om dat zy de macht hadden misbruikt, die men aan hen had gegeven, van Overigheden te verkiezen, en dat zy zodanigen hadden verkozen, die onbequaam tot de heerschappy waren; dat zy zich nergens anders toe begeven hadden, dan de goederen met recht en onrecht aan zich te trekken, zonder in de nootzakelyke grontreregelen te voorzien en verzorgen, om stant te houden; dat zy nimmer 't Lant zouden verlaten, dat zy met de punt van de degen, in openbare Oorlog hun vyanden afgenomen hadden; dat de reden, die de Koning van Portugal gebruikte, na dat hy hen slaamoediglyk ver-raden had, om zich warelyk Heer en Meester van Brasil te maken, vermits hy dat ontdekte had, en dat zy met d'Inwoonders nooit geen twist gehad hebben, naar de wijze der pleitgierigen toeging; dat hy om gelijke redenen de heerschappy daar over geheel moest afstaan, en dit Lant vry aan de Brasilianen en Tapoyers laten, die daar uit gesproten, en natuurlyke en wettige Heren zijn; dat dit hun Vaderlant was, gelijk Portugal aan de Portugezen; wat recht zy gehad hadden

De Gezant van Portugal poogt die op te houden.

De twijfel van de Regentien.

om de Landen dezer lieden te veroveren, hen zelven gevangen te nemen, en zo veel moorden aan deze arme lieden te plegen, die hen nooit gekent of misdaan hadden; dat zy, in plaats van 't Christendom daar te planten, daar eer de goddeloosheit gezaait hadden; dat de Koning van Portugal, en zijn Onderzaten, sedert hun afval van de Koning van Spanjen, hen voor Opperheren van de veroverde Landen in Brasil hadden gekent, en de Vrede plechtelijk gehandelt en bezworen, en die weër meinediglijk gebroken; dat zy, volgens de rechten van de veroveringen, al de Portugezen, die in hun Landen woonden, daar uit mogten verdrijven; dat men zich vernooft had met hun belofte van gehoorzaamheit en getrouheit, op welke voorwaarden zy hen in de bezitting van al hun goederen hebben gelaten en onderhouden, schoon zy in tegendeel hen alle mogten doen verdelen, en hen op een zelve wijze handelen, als zy met veel hondert duizent menschen wredelijk gehandelt hebben, toen zy dit Lant innamen, en zich daar in bevestigden, gelijk hun eige Historien met grote verschrikking verhalen; dat, indien zy meenden hun meenedigheit te bevestigen, met voorgeeven dat men hen gerechticheit weigerde, en dat zy voor alle smaats en overlast bloot stonden, dit een gewone werking van d'ongerechticheit was, die onder de menschen heerscht; indien gelijke oorzaken genoeg waren om deze weerspaltigheden effen te maken, zo zouden alle volken gelegenheit zoeken, om d'afval aan te nemen; dat de Koning van Portugal zich zelf niet moest tot rechter maken, of recht aan hun Onderdanen geven, schoon hy 't al had kunnen doen, ten minste niet zonder hen gehooft te hebben; dat d'Inwoonders, zo veel die betrof, eerst verplicht waren zich by hen, hun Opperheren, en by de Westindische Compagnie te vervoegen, en aan hen hun klachten t'openbaren; dat zy, in tegendeel, nooit de mont daar afgeopent hadden, of iets daar af ontboden; dat zy niet alleenlijk de Hoge Overigheden hadden doen straffen, maar ook d'andere Bevelhebers, en besondere lieden, groten en kleinen, die qualijk deden; dat zy zorgvuldig waren om recht door hun Bevelhebers te doen geven, die daar niet om gelt ingevoerd waren, maar naar hun verdiensten; dat zy wilden dat men recht zou doen, zonder voor gelt te klagen; dat zy zonder vergiffenis en uitzondering de genen moesten straffen, die by oogluiking iets toelieten, en hun plicht niet waarnamen, die zy altijd door deuchdelijke lieden, die bequaam, en goed van geweten waren, begeerden gepleegt te hebben, en niet van rovers en bloetzuigers van 't volk; zy wilden ook dat men op deze verrasschende tijding getrouw onderzoek van 't leven, en van de zeden van al de genen zou doen, die in Brasil enige Ampten hadden bezeten, of noch bezaten, zo van de genen, die 'er noch gevonden wierden, als van d'anderen, die weërom quamen, gelijk ook van de Burgers en besondere lieden, om, tot voorbeeld van anderen, de schuldigen te straffen. En zek'er / 3p zonden uirduikelijck Gemachtigden uit / om onderzoek daar op te doen. Zy hoegden hier noch by / dat zy niet een duim breed Lants aan de Portugezen zouden laten; dat zy eer hun Staat zouden wagen, dan Brasil aan hen overgeven; dat zy eer gezint waren dat Lant van 't een tot aan 't ander einde geheel te verdelen en uit te roejen, op dat het niet tot nut en voordeel van de Portugezen zou zijn; dat zy aan deze meenedige Koning hun grontreegels zouden leren, dat is nimmer bedroch te plegen, maar zich viervoudig aan de genen te wreken, die hun belofte en eed vervalſchen.

De Gezant van Portugal / aan de welck dit alles aangebracht wierd / verwachtte

wachtte geen zo strenge antwoort. De Koning van Spanjen wierd ook dooz zijn Gezant van deze berwaring bericht; en hy besloot toen volkomenlijk deze de met d'algemene Staten te maken/ met aanbieding van alle bystant/ Schepen/ gout/ zilver/ en lijfsocht/ om hen weer in Brasil te helpen/ en de Portugezen daar uit te drijven. Ja hy verzocht booz Nederland/ en Oost- en West-Indien verbont van gelijke vrienden en vanden te hebben. De gewone en bovengewone Gezanten van Frankrijk deden ondertusschen hun uitterste vermogen/ om zich tegen deze Vrede te stellen/ en die te beletten. De Spanjaart der echter zo veel/ dat hy booz eerst Bestant booz een jaar verkreeg. Toen dit Bestant besloten en bezegelt was/ maakten d'algemene Staten deze Vloot toe/ die wy/ gelijk wy gezegt hebben/ in de Havens van Zeelant aan Anker bonden. In deze Schepen waren byna ghele Regimenten/ die men in Holland geslaakt had/ toen 't Bestant gemaakt was.

De Koning van Portugal/ die/ eer hy zijn aanslag op Brasil begon/ zich twee dingen ingebeeld had/ 't een dat hy in drie maanden de plaarsen en 't Land in zijn gehoozzaamheit zou bzingen/ 't ander dat d'algemene Staten de zaak niet ter harten zouden nemen/ en zich daar mee bemoejen/ bevond zich heel bedrogen. Hy breesde booz de Vrede/ die van de Spanjaart ernstiglijk verzocht wierd. Zijn Gezant wierd met de nek aangezien/ en had niets te zeggen/ om iets tot beletting by te bzingen. De Gezant van Frankrijk had toen gehooz/ en wendde alle middelen aan. Hy oberwoog dat de Staten/ dooz 't boozstel van de Gezant der Portugezen/ te weten van de schade aan de Compagnie te vergoeden/ te meer verbittert waren/ en bespeurde dat zy/ in tegendeel/ hun veroverde Landen volkomenlijk begeerden weer te hebben/ ente bezitten. D'aanbiedingen van de Koning van Spanjen in hen te helpen/ de machtige Vloot der Hollanders/ die zeltrede lag/ om naar Brasil te gaan/ de parssende noot/ die hen dwong deze Vloot derwaarts te zenden/ waren gestadiglijk booz zijn ogen. Hy dan/ dooz de Gezant van Portugal aangepzikhelt/ en geen middel ziende/ om enige verhiinderis in deze tocht te bzingen/ verfoonde aan de Staten/ dat deze Koning de weerleevering van hun veroverde plaarsen in Brasil aan hen toestont; dat hy beloofde en hem verplichtte hen daar weer in te zetten; dat hy de schade, die zy geleden hadden, vergoeden zou, en daar voor de goederen van zijn eige Onderzaten, die in de Baay woonden, verpandde, indien die van d'afvalligen niet genoeg waren; dat hy, tot uitvoering hier af, een Vloot zou toerusten, en een nieuwe Onderkoning, die zijn bevel striktelijk zou volgen, derwaarts zenden; dat dit al 't geen was, 't welk de Staten konden eiffchen, en dat zy daar meê behoorden vernoegt te zijn; dat men niet behoefde zo veel scharten te verquiften, en zo veel volk te wagen, 't welk veel gelt zou bedragen, en daar voor zy niets anders zouden hebben, dan 't geen, 't welk zy zonder slag of stoot verkrijgen konden; dat dit het moorden en dootslaan zou vernieuwen, en dat men deze Vloot beter tot andere nutter aanslagen gebruiken kon. De Staten/ deze vertooningen gehoozt hebbende/ vergaderden/ om gezamentlijk te beramen hoedanig een antwoort men daar op geven zou. Men weerhielt derhalven deze Vloot/ daar af geshandelt wierd/ en die yder ogenblik bevel van te vertrekken verwachtte: in voegen dat men niet zeker wist of zy vertrekken zou. Maar toen de Heer Haaks in de Haag gekomen

Spanjen
zoekt Dze
de;

daar
Frankrijk
zich tegen-
stelt.

Bestant
mer de
Spanjaart
gemaakt.

Aanbiedun-
gen van
Portugal/
dooz de
Fransche
gezant.

De Gezant van Portugal in gebaat.

Haaks weigert met de Dloot te trekken.

De Soldaten en Bootsgezellen worden onwil- lig tot de reis naar Brasil.

De Dloot bereikt naar Brasil.

was / gehooz verkregeren / reden van zijn koomst gegeven / en de brieven der Staatsheeren van 't Recif (die gelezen wierden) overgelebert had / geraakte / roen dit ruchtbaar wierd / de Gezant van Portugal booz de tweede maal in ge- baar van zijn leven. Maar men boozquam dit dooz 't bangen van enigen / die beroerte onder 't volk wilden maken. D'algemene Staten ontboden aan de Dloot / dat zy terstont zou vertrekken / en haar reis verhaasten / met belofte van binnen twee maanden een andere Dloot van vijf of zes duizent mannen tot ver- sterking te zenden. Haaks herontschuldigde zich van zelf derwaerts te trekken / om dien van 't Recif van d' antwoort der Staten te verzekeren. Maar hy / om dooz zijn weigering niemant slaamoedig te maken / veinsde zich zich te zijn / en schreef aan de Hoofstlieden en Bevelhebbers / dat zy vooruit zouden trekken / en dat hy / zo haast als hy genezen was / hen volgen zou, en dat hy een Schip voor hem tot deze reis deê toerusten.

De Soldaten en Bootsgezellen van deze Dloot / van ons / die nieuwelijks aangquamen / verstaande in hoedantig een staat en elende by Brasil gelaten had- den / hoedantige kommer en moeite de genen / die derwaerts trokken / in hun verblijf en weerkeering uitstaan moesten / en hoe men daar gehandelt wierd / wilden gaerne ontslagen zijn / en weigerden sich op de reis te begeben. Al de genen / die verlof hadden van uit de Schepen aan Lant te komen / poogden wech te gerafen / en verbergden sich / zonder weer te komen. Wijders / de genen / die in de Schepen gehouden wierden / begonnen te mozen / en gebruis te maken. De Burgermeesters der Steden en Havenen van Zeelant geboden aan de Schippers en Schuiteboorders / dat zy niemant uit hun Lantschap zouden voeren / zonder uitgedrukt verlof / met hun hant ondertekent / onder berbeuring van zware bzeuke. Zy deden ondertusschen de Soldaten / die aangenomen waren / weer opzoeken / en in de Schepen brengen. Enigen van dezen wilden geheel tot mittery uitspatten ; maar de Schepen der Staten / de Havenen bewarende / dzeigden hen dat zy hen in de grone zouden schieten. Doch om hen dooz zoetigheid weer tot hun plicht te brengen / gaf men aan yder van hen drie Kealen boven hun gage / en zo veel bier / als zy in een dag konden drinken. Toen dit gedaan was / begaf de Dloot zich te zeil naar Brasil / op 't einde van Winermaant / in 't zefstienhondert zevenenveertigste jaar. Men vergaderde ondertusschen andere Benden in al de verenigde Lantschappen / om hen met een andere Dloot te zenden.

Het twintigste Hoofstdeel.

Zielkoper aartiglijk uitgestreken. Taparipa van de Hollan- ders verlaten. 't Recif beschoten. Bedenkingen op de stant van Brasil; macht van de Portugezen daar in. Macht der Hollanders ter Zee, daar zy 't den Portugezen bang maken.

Zielko- pers.

TErwijl men hier mee bezich was / gebeurde in de Stat Middelburg / dat twee Zielkopers / dus genoemd om dat al hun kunst bestaat in de jonge bzeemdelingen / die zy binden / te verrukken / en hen te verbinden om de reis

reis naar Indien aan te nemen / breeft by hen voortdoen / en de verre geloge Landen aan hen vertonen / gelijk een aardfch Paradijs / dat alles naar wil en wensfch booztzenget / hen groot geluk doen verhoppen / hen in hun huizen houdenden / en heerlijck de volop geben tot aan de dag van hun vertrek / op de welck zy zich in 's Herenboefch doen infehzyjben / fchultzbieven van hun hant nemen / hun gagie / die noch te winnen is / doen beftaan / en zich van de kofien / die zy gedaan hebben / wel vierboudig laten betalen : inboegen dat het geen / 't welck in twee maanden verteert en opgemaakt is / naauwelijks in twee jaren betaalt kan worden. Deze fielten poogden in dezer boegen zes jongelingen / van de welcken vijf nieuwelijks uit Frankrijk gekomen waren / te bedriegen. Maar d'een was onlangs met de vijf Schepen / die nieuwelijks aangekomen waren / weer van 't Recif gefieert ; 't welck deze bedriegers en Ziellhoppers niet konden onderscheiden. Zy / zich aan hun zijden boegende / zeiden tot hen / of zy zo veel kloeke jongelingen , die de reis naar Brasil aannamen , niet wilden navolgen ; dat zodanig een nieuwsgierigheit alleen aan kloekmoedige lieden toebehoorde , en behalven 't zien van zulk een ruime Zee , en zo veel Lants , op ontelijke wijzen vorderlijk aan hen zou zijn ; dat het Lant van zich zelf uitneemend , en d'Oorlog gerechtig was ; dat de Hollanders d'overhant op de Portugezen hadden , en alle van hun goederen , die men ten roof gaf , rijk wierden ; dat men , na verloop van drie jaren , met gout en zilver beladen , weerkeerde ; dat zy , die dit spraken , onlangs uit dit Lant gekomen waren , en zich niet gelukkig hielden , dan in zo goed een Lant , daar zy hun woning meenden te vesten ; dat zy aan hun aangezichten wel zagen dat zy alte zeer van eer angeprikkelt wierden , om de gelegentheit van roem te verkrijgen , dus te laten voorbygaan ; dat zy alleenlijk zijde hadden te kiezen , en dat zy hen aan goed onthaal en hoge gagie zouden helpen. Men zou deze vijf Franfche jongelingen lichtelijck overreed hebben / zo de zeste / die nieuwelijks gekomen was / niet heel anders van Brasil gefproken had. Zy / aan dezen meer geloof gebende / dan aan de Ziellhoppers / deze onbeschaamde bedriegers / kregen begeerte om hen te straffen / en veinsden dat zy daar toe negen waren. Zy deden enige vragan aan hen / en fpzakden daar na van dzingen / en gingen om deze doorzaak ter zijde in een Herberg / daar deze bedriegers geheel van verbaafheit overfoltpt wierden / vermits deze zes / in plaats van zich te laten aancmenen en infehzyjben / hen met ftokken zo dicht op 't lijf quamen / dat zy hen op de plaats lieten / en aan hen middel gaben om hun ampt / en zo rampzalig een ontmoeting te verbloeken. D'anderen achtten zich grote lijks aan de geen berplycht / die deze raat aan hen gegeven had / vermits zy zich andersins in grote en zekere elenden gedompelt zouden hebben.

Een maant na 't vertrek van deze Bloot quamen twee Schepen van 't Recif te Vliffingen , met vzeiben van de kraat / daar in gefchreven ftont dat de Welt- overfte Schop gedwoongen had geweest het Cilant Taparipa , en de Koninklijke Schans / in Wijnmaant van 't zestienhondert zebenenveertigfte jaar / te verlaten / en in genade van de Portugezen te geben / om 't Recif t'ouzetten / dat van de Portugezen heel overhoop gefchoten wierd / door middel van een Schans / die zy daar reeft ober / op de hant van de zoute Ribier / in 't vafte Lant ge- maakt hadden / uit de welcke zy een groot getal van menfchen doodden / zo ober de straten / als in de huizen / die zy onder de boeft fchieten : inboegen dat men daar

Zy pogen enige jongelingen te berrukken,

Zy troezen lwaaker mitgefreesken,

Taparipa verlaten,

't Recif beschoten,

daar niet in zekerheit kan wonen. Zy namen / met de schoot van een grof geschut / de Riecht van d'oberlede Admiraal Lichtart wech / die in een hoge kamer was / daar zy tapijten maakte. Men kreeg enige tijd daar na tijding dat de Hollandsche Vloot daar gelukkiglijk gekomen was / en dat die van Portugal / van Lissebon naar de Kaap de todos los Santos verrooken / onderweg was / en dat de Hollanders zich gereet maakten / om tegen haar te strijden / en scherpe macht hielden / om haar te verwachten / zonder dat ik sedert verstaan heb hoe danig d'uitgang hier af geweest is.

Bedenkingen op de staat van Brasil,

Doch indien 't geoorloft is enig oordeel van 't aanstaande door de bedenking / die op giffing der verlede dingen steunt / met die van de tegenwoordige tijd / te geben / zo seshijnt 'er geen gelegenheit te zijn dat de Hollanders zich ooit weer in Brasil konnen inzetten en vastnaken / gelijk zy te voren waren / schoon zy met hun Schepen de Portugezische Vloot verfloegen. Want alwaar 't dat men noch een andere bystant / zo groot als de lesse / aan hen zond / zo zullen zy echter met's anders uitrechten / dan menschen op de bleefsbank brengen / en hun schaktsien icepputten / zonder iets te vorderen ; om dat / gelijk aangemerkt is / het platte Lant / dat zy behouden hebben / van Siara, tot aan de Stat Olinda, geheel verloren / en zonder woning is / en de huizen / Dleken en Dozpen / tot aan de bzuichtbomen / verbrant en verdozven zijn : inboegen dat zy geen oordeel daar af hebben. En hoe wel zy de Vestingen van Rio grande en Paryba bezitten / die alleen met het Recif houden / zy zijn hen weinig dienstig / en konnen geen bystant daar af krijgen. Want de genen / die daar weer huten pogen te maken / om het Lant te bouwen / of de genen / die de kans waagden van daar af te wijken / worden verascht en gedoot / als zy minst daar op denken / door de gewone tochten der Portugezen / Tapoyers en Brasiliansen ; die gedeelt zijn / en geen meedogen ober tennant hebben. De Portugezen houden het Recif van alle zijden naar 't Lant besloten / door middel van de Stat Olinda, van de Kaap Sint Augustijn, en door de Schanssen en Vestingen / die zy daar rondtom gemaakt en opgewoepen hebben. Zy zijn volkome meesters van 't Delt / dat bzuichtbaar en oberbloedig is / en van al de sterke plaatsen / Habenen / en wegen van 't Recif, tot aan d'andere uitterste palen van Brasil, voozly Rio genero. 't Gesehe Lant / dat zy bezitten / is wel bevolkt / en van Krijgslieden wel bezien / die in staat konnen blijven / en van 't geen leven / 't welk d'aarde oberbloedigly vooztbrengt / en konnen dien van Europa ietstelijck misfen.

Plaatsen / die de Compagnie noch bezit,

't Recif besloten,

Macht der Portugezen /

Maar dit is onmogelijck vooz de Hollanders / die geen andere Krijgslieden hebben / dan zodanigen / die van verscheide volken te zamen geraapt / en eer gehoert dan verhozen zijn / op welkers getroutheit zy zich niet mogen verzeheren / onbeguaam tot de gewoonten van 't Lant / en tot de vzeemde lucht / zonder de gelijme plaagen en omweegen te kennen : in plaats dat de Portugezen ten meestendeel daar geboren / en tot aan 't vierde lid hun oorzprong daar af hebben / sterk / een volk / van zelve zeden en neigingen zijn / die mallander verdragen / 't Lant konnen goet maken / en hun voordeel daar mee doen / die ook de minste plaatsen kennen / en hun tegenstrebbers alleelijck op de wegen beschoeden te verwachten / om hen te verslaan. De Portugezen zijn nu alle in de wapenen geoesent / en hebben in alle plaatsen / en op alle toegangen / daar zy 't nodig oordeelden / Schanssen en Vestingen opgewoepen / op dat de Hollanders deze Landen

die zich tegen d'aankoomst der Hollanders versterken,

den niet zo gemakkelijk / als te voren / zouden konnen veroveren. De Hollanders hebben geen opening / om in 't Lant der Portugezen te komen / en geen vertrek tot hun verblijf: inboegen dat zy nimmer plaatsen zullen konnen bezegeren / en van al hun rechten en inkomen ontbloot zijn. De Brasilianen en Tapoyers zijn in twee delen gespleten: maar 't getal der afgeknechten is veel groter / dan dat van de genen / die noch de zijde der Hollanders houden; en 't is te vreesen dat zy alle van hen afwijken zullen. Daar by / de Hollantsche Soldaten vergaan van zelf dooz de ziekten van 't Lant / die hun zwakke natuur aantasten; 't welk alle quade tekenen zijn om d'oberhant te verkrijgen.

Wat d'algemene Staten aangaat / wy zeggen dat zy / tot dit werk aangeprikkelt / en achtende dat zy 't recht op hun zijde hebben / echter / schoon zy de zwaksten te Lant te zijn / onvergelykelyk machtiger zyn ter Zee / dan de Portugezen / die zy zonder ophouden zullen in de weeg wezen / en altijd in kommer en vrees houden. Want hoewel zy niet meer dan drie plaatsen oberbehouden hebben / zo worden zy echter niet moedeloos / en willen die niet verlaten. Hun Recif alleen is een van de sterkste plaatsen in de hele werelt / daar de natuur veel meer / dan de konst / toegeedaan heeft: en hoewel de Kooophandel daar geheel gebluscht is / zo schikken zy die echter tot hun Oorzogsstat en wapenplaats / die zy met een groot getal van bezettingen zullen bezetten / die zy geduriglyk verzuken zullen. De Haven is zo ruim en vreet / als een Reede / en de Schepen zijn daar veilig / en konnen daar t'alle tijden aankomen en ankeren / onder de beschutting van een stene Burch: inboegen dat zy / ter Zee veel gaarwer en kloelmoediger zijnde / al de reizen van Brasil naar Portugal / en van Portugal naar Brasil heel gevaerlyk zullen maken. Want zy / niets meer daar te verliezen hebbende / zullen pogen de Kooophandel der Portugezen te bederven / en met de Schepen / die zy nemen / de bezetting van 't Lant / en de Soldaten der Zee t'onderhouden. Maar op dat de Portugezen hen niet zouden ontsnappen / zo veroorloven zy ('t welk zy te voren nooit gedaan hebben) aan alle Kooplieden en besondere menschen Schepen op hun eige kosten toe te rusten / en op de Zee van Brasil te kruissen / doch op voorwaarde van een gedeelte van 't geen / 't welk zy veroveren / aan hen te geven. Zy zullen echter deze Portugezen in gedurige vrees op de Stranden houden / en hen dwingen altijd op hun hoede te zijn. Indien zy / of dooz geweld / of dooz list / eenmaal op enige plaatsen voet in 't Lant konnen krijgen / (men behoest niet te twijffelen dat zy niet blytgelyk naar gelegenheit daar toe trachten) zo hebben zy / vergramt van 't bezoch dat men aan hen gepleegt heeft / uitdukkelyk bevel van alle deernis en meedogen uit te trekken / d'Inwoonders / van wat staat / geslacht of jaren zy zijn / zonder enige uitzondering / met het staal te verdelgen / 't gehele Lant / daar zy voet in krijgen / van 't Recif af / tot aan Rio genero / en verder te verzaanden / uit te roejen en te verdelgen / en woester te maken / dan toen het eerst ondeckt wierd; op dat de Portugezen geen nut daar af zouden hebben / en geen voordeel van hun ongetrouwheit verkrijgen.

Macht der
Hollanders
ter Zee.

Sterkte
van 't Reo
cif.

't Gebaar
der Portu-
gezen naar
Brasil.

Het eenentwintigste Hoofddeel.

Eifch der Hollanders op Brasíl; ordening, die men daar gestelt zou hebben. Bybel in de Brasíliansche taal gezet. Oogwit der Staten met Brasíl. Verbonden der Hollanders met d'Uittheemsche volken. Redenen waarom de Hollanders Brasíl verloren hebben.

Eifch op
Brasíl.

WAt een verdach aangaat / hier toe is geen schijn. D'algemene Staten zeggen / dat de weêrlevering van 't Lant, die men hen aanbied, van 't Recif tot aan de Baay toe, niet genoeg is, om dat het hen toebehoort; dat de zwaarheit bestaat in de vergoeding van de schade, die men hen aangedaan heeft, en in 't betalen van de grote sommen en renten daar af, die de Portugezen zo aan de Compagnie, als aan besondere lieden, hun Onderzaten, schuldig zijn, en in 't betalen van de kosten, die zy en de Compagnie gedaan hebben, om zo veel Schepen toe te rusten, die zy, tot beletting van d'afval, naar Brasíl gezonden hebben; dat deze dingen meer dan tweeduizent machtige huisgezinnen van hun Gemeente geheel bedorven hebben, zonder noch te spreken van 't verlies van een groot getal van hun Onderzaten en Vreemdelingen, die in hun dienst waren, en die zy in andere dienstige gelegtheden hadden konnen gebruiken; dat al deze schaden, uit oorzaak van de gebroke trouw bygekomen, niet te vergoeden waren; dat het geheel Koninkrijk van de Koning van Portugal, 't welk, gelijk zy achten, niet alleenlijk de misdaden van zijn Onderzaten, maar ook het misdrijf der Portugezen in de veroverde Landen, moet boeten, om dat zy hen tot afval aangezocht, bewogen, angeprikkelt, en daar in bejonstigt hebben, tegen hun gemaakt Vredeverdrach, dat, zeg ik, zijn geheel Koninkrijk niet genoeg is om 't verlies, dat zy geleden hebben, gerechtelijk te voldoen: inboegen dat zy zich lieber wilden waken / dan in een verdach / daar in zy / gelijk zy achten / niet voldaan zouden worden / treden / en noch niet zodanige lieden / op welkers eden en beloften zy / gelijk zy betuigen / zich niet mogen vertrouwen. En zeker / zy betonen dat het hun ernst is / dat zy een krachtig geboel van 't verraat hebben / 't welk de Portugezen aan hen hebben betoont / en dat zy alles willen wagen / om reden hier af te trekken. Want zy / niet verneegt met hem in Brasíl in konnere te houden / tasten hem ook in Europa ter Zee en te Lant / en in zijn eige Koninkrijk aan. Wijders / d'algemene Staten hebben / om zijn Rijk meer te doen waggelen / Vyde met de Koning van Spanjen / een groot vyant van de Koning van Portugal / gemaakt / en zich niet hem verbonden en verboegt / om hem in alle plaatsen / daar zijn heerschappij zich uitspreid / neer te vellen. Voorts / deze algemene Staten hebben de Gemeente / en 't Parlement van Engeland ook in hun twif getrokken / 't welk hem ook d'Orlog aangezegt heeft: inboegen dat deze drie machtige vyanden / die de Koning van Portugal op zijn hals gehaalt heeft / hem niet in rust zullen laten. Op mag dies halven in zijn Landen wel op zijn hoede wesen / en geen Schepen

Vyanden
van Portu-
gal.

of Vloten in Zee zenden/ die niet bequaam zijn om hen tegen te staan. Maar hy zal grote arbeit moeten doen/ om zich daar af te verhoeden.

Doch het ga zo 't wil / de hoge en grote aanslagen / dooz d'algemene Staten van oberlang voozgenomen / hebben in deze tegenwoozdige staat / daar die zaken nu toegebracht zijn / een quade smak gekregen / of missechien geheel Schipbreuk geleden / hoewel zy van dit wonderlijk geluk / daar mee zy zich in Nederlant / en in Oostindien opgehoopt zien / gebleid wierden. Zy zouden geen vrede aan de Koning van Spanjen bewilligt hebben / zo zy niet in Brasil gemoeit hadden geweest / en zo zy daar byzidige Bezitters waren gebleven. Hun voozneemen was dit Lant / na 't zestiensjondert bierenbystigte jaar / niet meer van deze bezondere lieden te laten beheerschen / en dat zelf dooz een van hun Vergadering te doen bestieren / aan al de Werrelt byze Kioophandel te geben / matige tollen en schattingen t'eisfchen / van 't Recif een Hoge School van America te maken / 't welk d'oeffenplaats van alle konsten en wetenschappen geweest zou hebben / verzozt met inkomsten / tot onderhouding der geleerde lieden / die daar in de geleertheit onderwezen zouden hebben. Men zou ook een bezondere Vlyt hebben betoont / in de Brasilianen en Tapoyers wel t'onderwijzen / om hun jonge kinderen byzoeg te doen oeffenen / en hen zediger en bequaamer te maken tot de hunnen in de menschelijke wetenschappen / en in de verboozgentheden van 't Chzistendom t'onderwijzen / in 't welk de Brasilianen alre enig begin hadden. De Jesuiten zijn pysselijt / om dat zy een Letterkonst gemaakt hebben / daar in alle de woozden en benamingen van hun taal / de naturelijke uitspraak heel naby komende / met onze letteren uitgedrukt woozden / en om dat zy d'eerststen hen hebben geleert lezen en schryben. De Hollanders hebben sedert ook al t'ijt Predikanten en Schoolmeesters onderhouden / om vooz hen te prediken / en hen in de Chzistelijke Godsdiens in die taal t'onderwijzen. Maar de geen / die onder alle anderen 't meeste lof verdient / om dat hy de meeste spoet daar in gehad heeft / is een jong Engelsch Predikant / die geliyk d'anderen / zijn medegenoten / onder hen opgeboed is van zes tot beertien of bystien jaren / en van daar naar de Hoge School van Leiden gezonden wierd / daar hy eenige tijt studeerde / en / Godgeleerde gewoorden / weer in Brasil keerde / en / na zijn weerkeering by deze volken / het Oude en Nieuwe Testament uit d'oozpronkelijke in de Brasiliaansche taal vertaalt heeft / daar ober deze woeste volken een wonderlijke vernoeuing betoonden / vernims zy hter dooz de Heilige Historie / die aan al hun voozouiders onbekent was / geheel verstaan / en zich met vermaak begeben om die te lezen en te verstaan. D'algemene Staten namen ook vooz de Tapoyers allengs tot de kennis aan God te bzengen / en dit dooz zachthgheit / en dooz de zelve middelen / die men aan de Brasilianen gebruikt had / die met d'anderen van taal vershillen / en die men noch niet in de ware Godsdiens heeft kommen onderwijzen / uit oozzaak van de Duibelen / die hen gestabiglijkt in de Wosfchen een zame plaatsen verzellen / zich by dit arm volk gebzeest / en van hen aangebeden maken / die zich by hen verboegen als hun Tobenaars en Daarzeggers hen uiteisfchen / om met hen van 't verlede en aanstaande raat te leven / en 't geen / 't welk zy nodig achten geweten te woorden.

D'algemene Staten wilden daar ook / tot groter gemak van Boeken te hebben / een Drukkery tot berlichting van d'een en d'ander oprechten. Wijders /

Ordening / die men in Brasil gestelt zou hebben.

De Wilden in de Chzistelijke Godsdiens onderwezen.

Bijbel in de Brasiliaansche taal vertaalt.

Doozmeenen der Staten

met Brasil
voor 't aan-
staande,

ders / zy zouden ook aan de jucht van deze beide wilde Volken onze hantwer-
ken geleert hebben / als Lantbouwen / arbeiden / en hun kost winnen / gelijk
bye menschen. Zy wilden 't Lant aan yder ondeelen / gelijk Romulus en
Remus te Romen deden. Zy wilden ook uit Oostindien Vomen van Mus-
kaat / Nagelen / Kaneel / Peper en andere Speceryen doen komen / om
die daar te planten / en te doen wassen / en naau onderzoek van de Mijnen van
Gout en Zilber doen. Deze Mijnen zijn in de wildernissen en onbruikbare
plaatsen van Brasil / maar men heeft noch geen bequame gelegenheit gehad
om die t'ontdekken / en daar in t'arbeiten. Zy hadden ook voorgenomen de
Koophandel van Oost- en Westindien in malkander te versmelten ; 't welk
d'Oostindische Compagnie / van de welken de Heren hun Hof en verblijf op
Batavia houden / niet toegestaan zou hebben ; die aan malkander te hechten /
en hier toe een Opperraat in de Haag te verkiezen / die de bestiering en t'be-
leit van deze twee veroveringen zou hebben ; 't Keef, om zijn bequame gele-
genheit / als tot een algemene waarburg te maken / om daar al 't geen / 't welk
uit Europa zou komen / te brengen / en dat in de plaatsen van Afrika , die hen
toebehoorde / en in d'Oostersehe Landen te verdelen ; en ook om al 't koste-
lijke en heurzinnelijke / dat men uit deze verregelege plaatsen vond / daar te
brengen / om dat daar na naar Holland te voeren. Maar hoewel deze dingen
alleenlyk de staat en heerlijkheit van Brasil schenen te treffen / 't welk zy / gelijk
zy zich verbasden / aammerlijklyk wilden maken / en door deze openbare gemeen-
schap van verscheide Waren / die d'aarde op d'eene of d'andere wyze zouzou
voorzengt / de rijkdom en overvloet beter in alle plaatsen / die onder hun
heerschappij staan / te verspreiden / zo was echter dit niets anders / dan de scha-
ndwe van hun grote voorneemens en aanslagen / die een hoger vlicht gekozen
zouden hebben. Want zy hadden / onder de schijn van deze vermaarde koop-
handel / (die tot een dekmantel gedient zou hebben / om niemant van de me-
nigte der Schepen / en van 't getal der menschen / die zy in Zee gebzacht zou-
den hebben / als 't hen goed dacht / te doen twijffelen) voorgenomen een grote
en machtige Doot in 't Keef te vergaderen / 't welk zy voor de bequaamste
plaats tot hun voorneemen hielden / gelijk zy ook was / om 't geen / 't welk zy
voorz hadden / verbergen te houden / zonder dat niemant iets daar af zou konnen
ontdekken. Zy zouden dan / op de gestelde dag / terwyl d'eene beinsde her-
waarts / en d'ander derwaarts te trekken / de streek van 't Noozden naar Ma-
ragaan genomen hebben / en daar aan 't Lant komende / Cartagena , en 't Ko-
nikrijk en vaste Lant van de Koning van Spanjen ingenomen hebben / daar
al de Zilbermijnen zijn / die zo veel schatten aan hem leveren. Zy zonden niet
grote zorgvuldigheid jarelyk enige Schepen / doch anders dan de Hollant-
sche Schepen ge maakt / om niet verdacht te zijn / en op Zee te kruisen / en om
zich aan de stranden van dat Lant te houden / en te vernemen in hoedanig een
gestalte het volk was. Deze Schepen hadden altijd tot bescheit gebzacht /
dat 'er veel ingangen waren / daar men lichtelyk aan kon komen / en dat 'er
weinig sterke plaatsen waren ; dat de Spanjaarden / in de wellussen en ver-
makelijsheden des Werrelts verzopen / niet dachten dat zy immer aangestast
zouden worden ; dat zy niet tot d'Oozlog toegelust waren ; dat zy zich niet be-
kommerden om zich op hun hode te houden ; dat men dit volk lichtelyk zou
kon-

konnen overbullen / en zich met minder moeite Meester van dit Lant maken / dan men van Brasil gedaan had.

D'algemene Staten hadden ook van overlang kennis met de Koning van Chili gemaakt / 't welk wel duizent mijlen van 't Recif, naar de Zuidzijde / voorzij d'engte van Rio de la Plata, een der grenspalen van 't Recif, gelegen is. Zy deden hem eens of tweemaal in 't jaar bezoeken / en beschikten dikwijls wapenen aan hem / om de Spanjaarden daar uit te verdrijven / die een deel daar af bezaten. Zy hadden oorlog onder hen doen spuiten / om de Spanjaarden van die zijde ook te verzwakken. Chili is een Koninkrijk / dat heel gematigt / en vruchtbaar van Lant is / daar men alles in overbloed vindt. Deze Koning begeerde niets liever / dan zich alleen gehoozsaamt te zien. Dit was ook 't enig begeren van de Hollanders / die daar een goed vrient voorzij hem maakten / aan de welk zy enige krijgsvenden wilden zenden / om de Koning van Spanjen te dwingen zijn gedachten derwaarts te keren / en zijn Heirkrachten daar te zenden / terwyl zy de handen in Cartagena gerept zouden hebben : in voegen dat d'algemene Staten voorzegenomen hadden van Brasil een rijkje / treffelijke en ontsaghelijke Gemeente te maken / zo de tegenwoordige beroerten / die daar zijn / hen niet belet hadden. Want zy / die veel grote Landen in Europa, Afrika en America, Oostwaarts / Westwaarts en Noorzwaarts / aan deze en gene zijde van de Linie / en in de beide halve delen van d'Arde bezitten / en noch veel met weinig moeiten hoopten te veroveren / dooz middel van hun Heirkrachten / en ook van hun verbonden / die zy overal / meer dan drieduizent mijlen voegs / gemaakt hebben / van Holland af / tot in China toe / met de Koningen van Marocco, Fez, en Congo, met de Koningin van Angola, met de Persianen en Moren, met de Koningen van Java, China, Japon, en mer deze Koning van Chili, (ik verzwijg noch de verbonden / die zy in Europa hebben / byna met al de Dozsten en Gemeenten van 't Christenrijk / en zelf ook van de grote Turk) hadden voorzegenomen zich de bloeijste en prijffelijste Volken / die in de Werrelt zijn / te maken / en hun Vereenigde Lantschappen / dooz de middel van de treffelijke handel / die hun Onderzaten in al de Noorzijche Landen drijven / tot in Moskoven, en op de Middellantsche Zee / tot een algemeen en weergadeloos Pakshuis van alle vzeemde / kostelijke / nutte en nodige dingen te verheffen / die in al de gewesten en delen des Werrelts / met zo groot een onderscheit / als de natuur voorzeygenen kan / gevonden worden.

Maar zy / die heden zo verre van deze hoge voorzneemens af zijn / als zy na by aan d'uitboering daar af geweest hebben / zien nu 't geen / 't welk zy in Brasil bezeten hebben / verworst / en de droeve fakkel van d'oorlog ontstecken / niet alleenlijk in deze plaats / die zy in zo hoge achtung hadden / maar ook in Oost-Indien / en in Afrika, daar de zelve tegenstrebers malkander pogen te verdelgen. Zy hebben ook / om zich te beter aan de Koning van Portugal te wreken / Vrede met de Koning van Spanjen gemaakt / en om deze oorzakzich vaster / dan te voren / met d'Engelschen verbonden / alles om de ramp en verwarring / in Brasil voorgeballen. Wy zullen / tot besluit van deze tegenwoordige Beschrijving der beroerten van Brasil (zonder 't berraat van de Koning van Portugal tegen de Hollanders te prijzen / of alle andere verraderpen goet

Kennis der
algemene
Staten
met de Ko-
ning van
Chili.

Verbon-
den der
Hollanders
met vzeem-
de Volken.

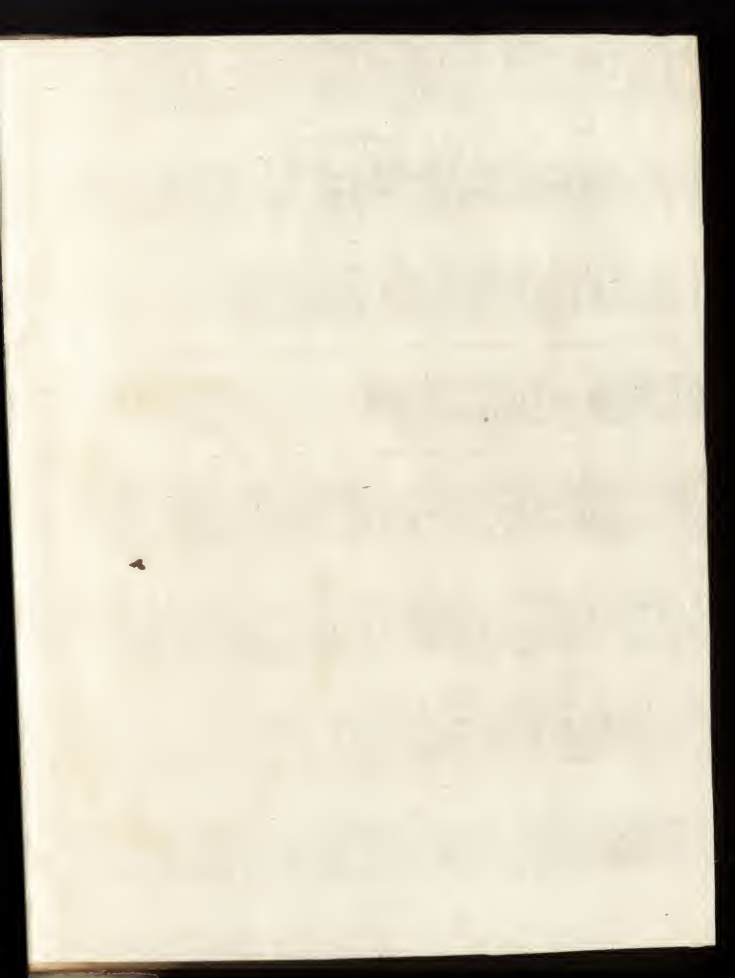

Redenen/
waarom
de Hollan-
ders Brasil
verloren
hebben.

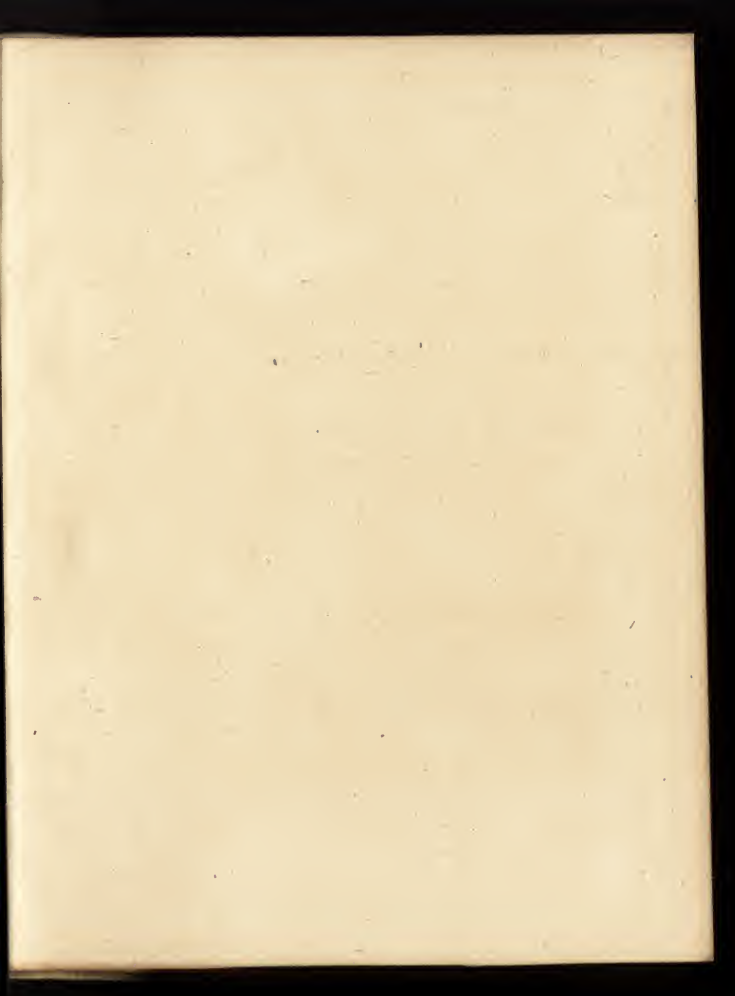
te kiemen / die men gepleegt heeft / tegenwoordiglijk pleegt / of noch plegen zal / van wie of wat volk het ook gedaan word) met de verstandigste Staatkundigen zeggen dat de Hollanders te beschuldigen zijn van dat 3p de grontregeelen niet waargenomen hebben / die 3p behoorden t'onderhouden / om vooz eeuwig in Brasil te blijven ; daar op 3p wel behoorden achtung te nemen / dewijl het van zo groot belang vooz hen was ; namelijk dat 3p daar altijt een Raat behoorden gehad te hebben / die uit de treffelijkste mannen van hun Land bestont / gelijk de genen / die 3p na de beroerte en afval daar gezonden hebben / die vermogen en kiemis hadden / om een goede regel / en volmaakte bestiering t'onderhouden / die zich van de meinedigheid der Portugezen gehoed en beschut / en niet geleden zouden hebben dat gewichtige zaken aan lieden van slechte staat vertrouwt wierden / die hun eige belang en voozdeel boben dat van 't gemeen stelden / en die / menende alles te hebben / eindelijk alles verloren. 3p behoorden ook de Landen / die 3p innamen / met hun eige Onderzaten te doen beboelken / en hier toe een genoegzaam getal van armen en behoeftigen te vergaderen / om die derwaarts te zenden. 3p behoorden mee de genen / die verwezen / en quaat van leven waren / daar te bannen / en de vuchtbare Landen / onder zekere schattingen / aan allen uit te delen / en deze lieden onder de Portugezen te vermengen / gelijk de Koningen van Portugal behendiglijk gedaan hebben / om dat te doen bewonen : in voegen dat dezen / die nu daar de Landen bezitten / de Kintskinderen der eerstgekomenen zijn / die daar heden zo wel met d'aart van 't Land obereenkomen / en zich tot de spijs / die daar waast / zo wel gewent hebben / dat 3p zelden Broot uit Europa eten / 't welk daar in hoge achtung is. Wijders / 3p behoorden ook niet toe te laten dat deze zelve Portugezen enige ampten / en de zwaarste pachten bezaten / en kiemis van al de gemene en bezondere zaken van de Staat firegen. Eindelijk / 3p moesten ook byna al hun Soldaten niet gestaakt / en alleenlijk het minste deel daar af behouden / en hun behoudenis niet verwaarloost hebben / en zich niet op een volk vertrouwen / dat hen door dwang gehoozzaande.

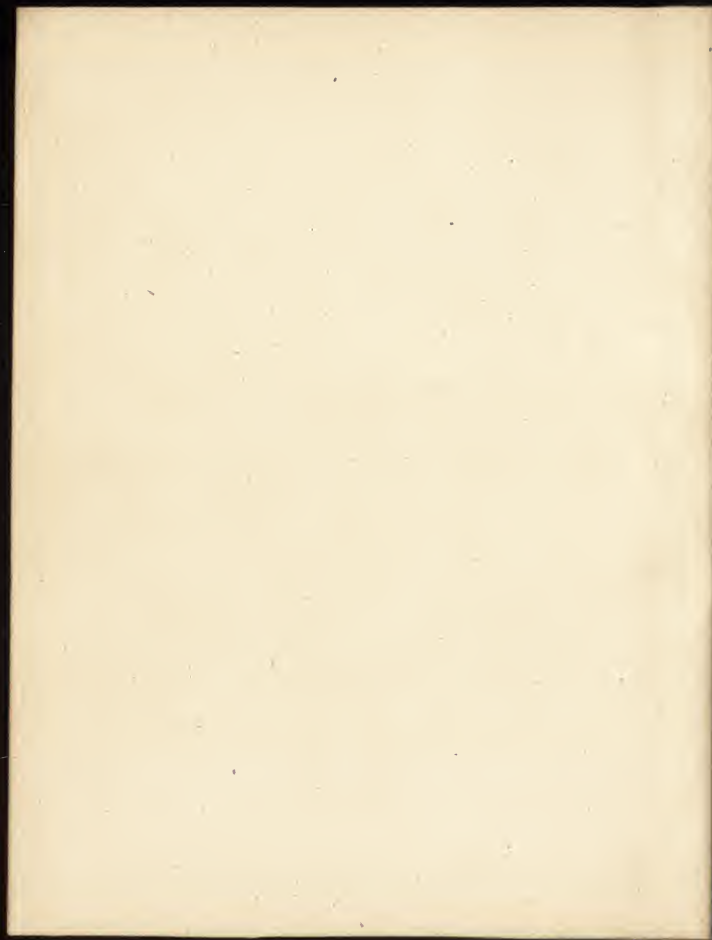
Maar laat ons al deze inzichten voozbygaan / en zeggen dat de ware oorzak en oorzpzung van zo veel vzeemde en erbarmelijke elenden / daar dit Land in gebzacht is / daar zo veel menschen rampzaliglijk bergaan en gedoot worden / en daar men op d'ommenschelijke wzeetheden noch roem bzaagt ; een Land echter / dat van zich zelf vzuuchtbaar en oberbloedig is / en daar zesmaal zo veel Inwoonders gelukkig en vernoecht zouden kunnen leven / zonder enig ongemak te geboelen / zo 3p met malhander in vrede en vrientchap hadden kunnen wonen ; laat ons / zeg ik / zeggen dat deze wonderlijke verwoesting / en deze erbarmelijke verandering een gerechtege straf van de Hemel is / om dat deze twee Volken malhander veracht en verwoezen hebben / tot schending en vzeiking van de Gerechtigheit en Godbzuchtigheit / die 3p uit hun handel als gebamen hadden / zonder hun leven daar naar te schikken / en zonder t'oberwegen dat 3p niet / van op deze twee pijlers / kunnen staan / die zo nootzakelijk zijn om een Staat te doen bloejen / en de Huisgezinnen daar in voozspoedig te maken / dat zonder deze twee de bestandigste Dozstendommen / Koninkrijken en Gemeenten neerstozten.

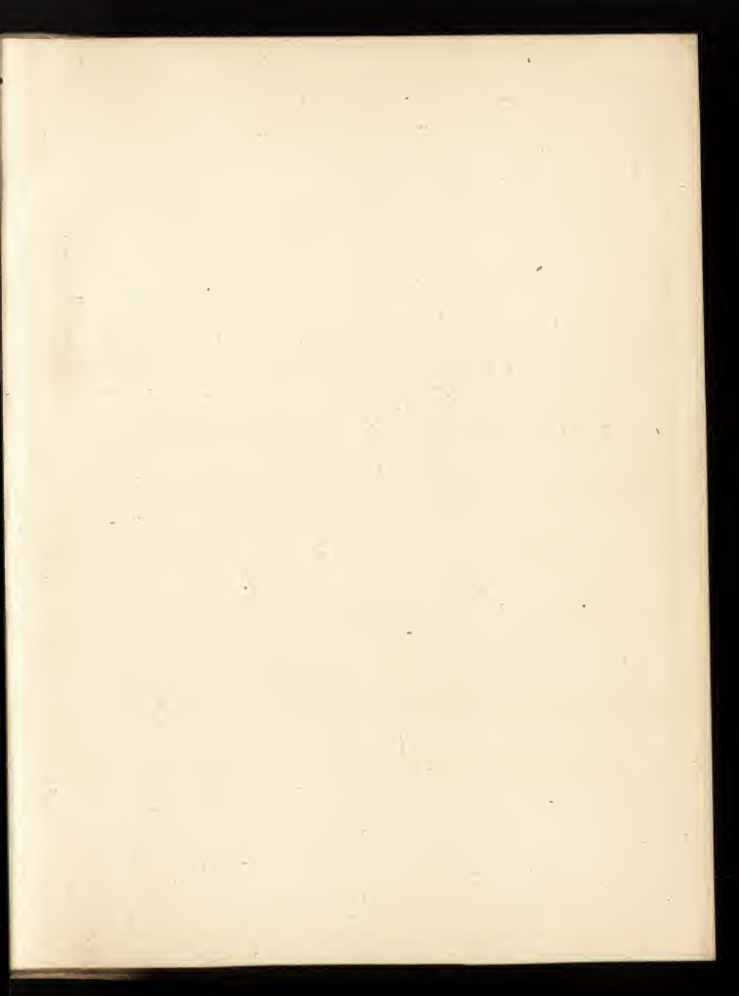

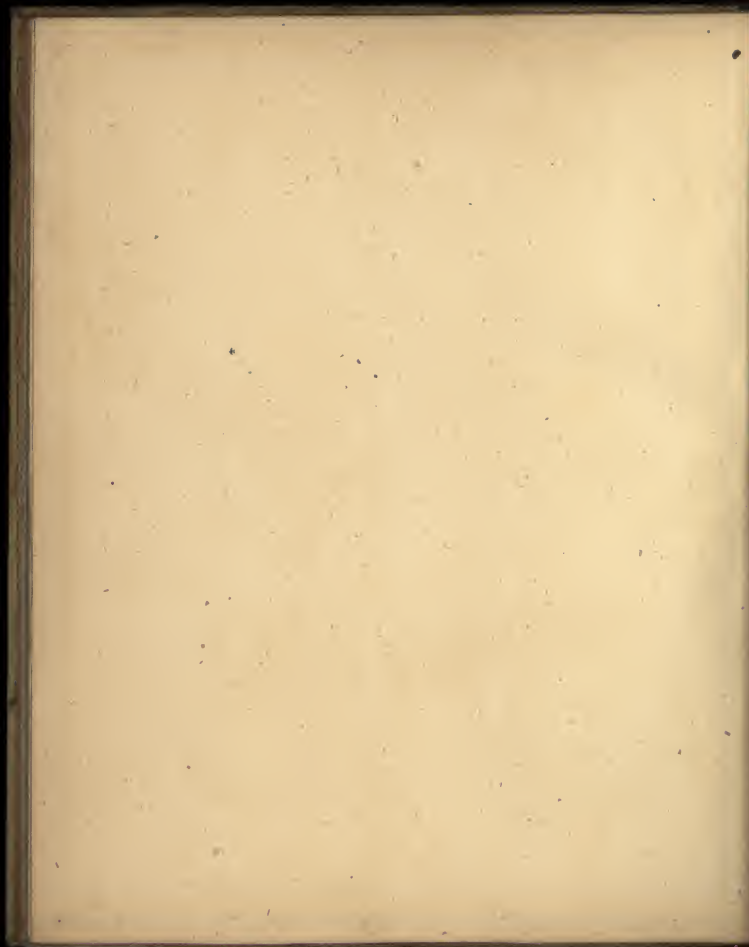

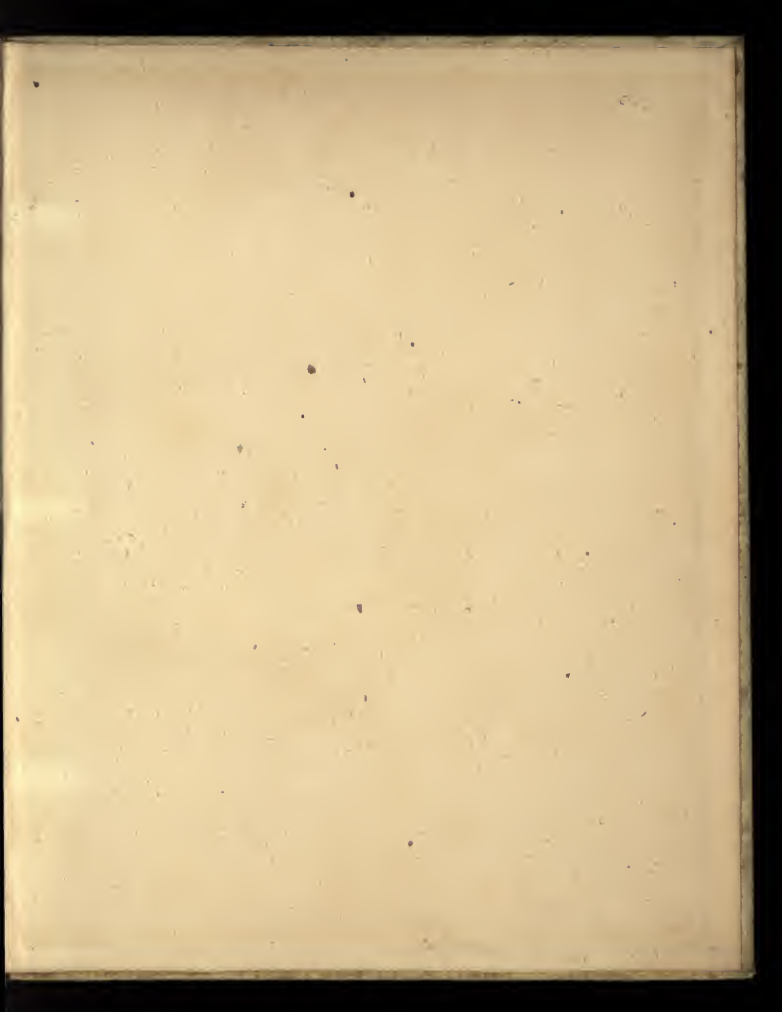

MOREAU

FRANÇOIS

YING

VAN

BRASIL

0

2

2

0

AMST.

1652